

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE

**FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN
2007**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Působení řádu křížovníků s červenou hvězdou v západních a severozápadních Čechách do roku 1526. Majetková držba, špitálnictví a farní správa.

Working of Crusaders of Red Star in West and North-west Bohemia by 1526.
Possession of property, hospices and parish administration.

Vypracovala: Andrea Janderová

Vedoucí diplomové práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze 1. května 2007

Janderová Andrea

Ráda bych poděkovala především vedoucí práce, prof. PhDr. Lence Bobkové,

CSc, za přijetí této diplomové práce pod své vedení.

Rovněž je mou milou povinností poděkovat PhDr. Blance Zilynské za velmi cenné rady a připomínky v průběhu celé práce na tomto tématu.

V neposlední řadě patří mé velké poděkování rodičům a všem přátelům.

Obsah:

1. Úvod.....	1-4
2. Prameny a literatura.....	5-8
3. Vznik a vývoj řádu.....	9-13
4. Organizace řádu.....	14-16
5. Špitály a špitálnictví.....	17-23
6. Křížovnické špitály:	
6.1. CHEB.....	24-30
6.2. LITOMĚŘICE.....	31
6.3. MOST.....	32-35
6.4. STRÍBRO.....	36-38
6.5. ÚSTÍ NAD LABEM.....	39-40
6.6 Tabulky představení, majetek.....	40-51
7. Duchovní správa.....	52-55
8. Kostely řádu křížovníků:	
8.1. BLATNO.....	56-57
8.2. CHLUM SV. MAŘÍ.....	57-60
8.3. KARLOVY VARY.....	60-61
8.4. KOSTELNÍ BŘÍZA.....	61-62
8.5. KRÁLOVSKÉ POŘÍČÍ.....	62
8.6. KYNŠPERK.....	62-65
8.7. LOKET.....	66-68
8.8. NOVÁ ROLE.....	69
8.9. OBORA.....	69
8.10. OLŠOVÁ VRATA.....	69-70
8.11. SEDLEC.....	70-71
8.12. TACHOV.....	71
8.13. TIS.....	71-72
8.14. VRANOV.....	72
8.15. Tabulky farářů, nadání.....	73-88
8.16. CHEB.....	89
8.17. LITOMĚŘICE.....	90
8.18. MOST.....	91
8.19. STRÍBRO.....	92-93
8.20. Tabulky farářů.....	94-101
9. Majetek v oblasti nepřirazený ke konkrétnímu nadání.....	102-104
10. Imunity, berně a další hospodářské otázky.....	105-110
11. Závěr.....	111-115
12. Seznam zkratk.....	116
13. Prameny.....	117
14. Literatura.....	118-123
15. Summary.....	124-125

Přílohy: Seznam mistrů s velmistrů řádu křížovníků s červenou hvězdou

Mapy

Výpůjční tabulka

1. Úvod

Při svém studiu na Filozofické fakultě Karlovy univerzity jsem navštěvovala historický seminář PhDr. Blanky Zilynské, v jehož rámci jsme měli možnost zapojit se do práce v grantovém projektu *Gotika v severozápadních Čechách*. Tato oblast se mi jevila z historického hlediska jako velice zajímavá, proto jsem ráda tuto nabídku přijala a vybrala jsem si jako téma své práce činnost řádu křížovníků s červenou hvězdou v dané oblasti. Téma, jež bylo a je, podle mého názoru, poněkud stranou historického bádání.

Cílem předkládané diplomní práce je výzkum působení řádu křížovníků s červenou hvězdou v oblasti západních, severozápadních a částečně i severních Čech. Řád křížovníků s červenou hvězdou, řehole sv. Augustina, jediný mužský řád českého původu, se v počátcích svého vývoje věnoval charitativní péči o nemocné, chudé a zestárlé v mnoha špitálech, jež během staletí získal nebo sám založil. Později byl křížovnícký řád uveden do oblasti duchovní správy a po husitských válkách, kdy většinu špitálů řád ztratil nebo byly zničeny a současně došlo k poklesu počtu duchovenstva v českých zemích, byl tento špitální řád přetvořen v řád řeholních kanovníků, jejichž hlavní činností byla duchovní správa a péče o hospodářské nadání kostelů, které řád spravoval.

Práce by měla sledovat dějiny špitálnictví obecně i vývoj jednotlivých křížovníckých špitálů, dále duchovní správu poskytovanou v dané oblasti křížovníky s červenou hvězdou a majetkové zázemí příslušných kostelů. V úvodní kapitole bych chtěla nejprve připomenout některá data a mezníky ve vývoji tohoto řádu, jeho postavení, podporu ze strany královské i papežské a vliv jeho zakladatelky, sv. Anežky České. Dotknu se rovněž činnosti některých konkrétních velmistrů a jejich vlivu na vývoj, postavení a situaci uvnitř řádu.

Následující kapitola bude věnována organizaci a struktuře řádu křížovníků s červenou hvězdou, postavení mistra, případně velmistra jako hlavy celého řádu, jeho zástupců a správců jednotlivých křížovníckých komend a některých dalších členů křížovníckého řádu. V kapitole nazvané Špitály a špitálnictví se nejprve budu věnovat obecnému vývoji špitálů jako institucí křesťanské charity. Důležitým problémem, jenž bude rovněž studován, je rozmanitost špitálů, jejich zakladatelé a zakladatelská práva, jejich postavení v rámci středověkých měst, jejich hospodářské nadání, právní

postavení a mnoho dalších otázek v souvislosti s významem špitálů jako jediných středověkých institucí, zabývajících se péčí o staré a nemocné. Současně by měly být uvedeny příklady ze správy a života křížovnických špitálů.

Jednou z nejdůležitějších částí práce je kapitola věnovaná konkrétním křížovnickým špitálům v oblasti, to znamená špitálům v Chebu, Litoměřicích, Mostě, Stříbře a Ústí nad Labem. Podkapitoly o jednotlivých špitálech budou uvedeny výkladem o vývoji špitálů a jejich předání do správy řádu křížovníků s červenou hvězdou. Pak by měl následovat soupis majetku a hospodářského nadání, popis sporů, týkajících se špitálu, a pokud to dovolí pramenná základna, rovněž seznam komturů nebo špitálních mistrů jednotlivých špitálů. Pro lepší přehlednost budou tuto část práce doplňovat tabulky, zachycující představené špitálů, a tabulky popisující majetkové nadání špitálu.

Poté se zaměřím na oblast duchovní správy. Nejprve bych chtěla vysvětlit některé otázky, týkající se církevní správy a jejího vlivu na postavení křížovnických kostelů, například otázku inkorporace kostelů, patronátních práv, papežských desátků a některé další. Následovně přistoupím k uvedení těchto obecnějších otázek do konkrétních souvislostí jednotlivých kostelů ve správě řádu křížovníků s červenou hvězdou. V abecedním pořadí se jedná o kostely v těchto lokalitách: Blatno, Chlum sv. Maří, Karlovy Vary, Kynšperk, Locket, Sedlec, Tachov, Tis a jejich filiálky (Kostelní Bříza, Královské Poříčí, Nová Role, Obora, Olšová Vrata a Vranov). Stejně jako v případě špitálů i zde se budu nejprve věnovat vývoji a předání kostela křížovnickému řádu, poté jeho hospodářskému zázemí, v některých případech také sporům (například o patronátní práva kostela) a na závěr i konkrétním farářům. Rovněž tuto kapitolu doplní tabulky shrnující údaje o stavu hospodářského zázemí kostela a seznam jednotlivých farářů. V Chebu, Litoměřicích, Mostě a Stříbře křížovnický řád nespravoval pouze špitály, ale křížovníci s červenou hvězdou získali i správu některých kostelů v těchto městech. Také pojednání o nich stejně jako příslušné tabulky budou přiřazeny k této kapitole.

V některých případech jsem v listinách křížovnického archivu narazila na majetek (jednalo se o platy, statky i celé vesnice), který nebylo možno prokazatelně připojit ke konkrétnímu špitálu, a tedy s jistotou určit, z jakého křížovnického špitálu byl spravován, nebo zda patřil k nadání některého kostela řádu křížovníků. Tomuto „nezařaditelnému“ majetku je věnována následující nevelká kapitola.

Život řádu ovlivňovala a určovala nejen správa špitálů, kostelů a péče o nemocné, ale křižovníci se museli vyrovnávat také s dalšími, zejména hospodářskými problémy, jako byly například daně, nejrůznější poplatky a břemena, váznoucí na jejich majetku, ochrana získaných imunit, spory s jinými řády nebo jednotlivci a některé další záležitosti. Tuto hospodářskou stránku života křižovnického řádu bude shrnovat další kapitola, nazvaná Imunity, daně a další hospodářské otázky.

V závěru diplomní práce bych chtěla vyhodnotit postavení oblastí západních a severozápadních Čech ve vývoji křižovnického řádu a odpovědět na některé dosud opomíjené otázky. Jednou z nich je otázka, zda byla správa špitálů řádu křižovníků v některých ohledech jedinečná nebo jaké bylo postavení chebského špitálu v souboru křižovnických špitálů. Budu se také ptát, jak významná byla křižovnická činnost v jimi spravovaných kostelech a v jakých ohledech byla specifická. Dále mne bude zajímat, jaká byla podpora činnosti řádu ze strany vládnoucího rodu, šlechty i měšťanské vrstvy. Chtěla bych rovněž zhodnotit význam celého řádu křižovníků s červenou hvězdou pro vývoj sledované oblasti.

Vzhledem k tomu, že literatura zabývající se dějinami a činností řádu křižovníků není bohatá a soustřeďuje se především na centrální pražskou oblast, mohla by tato práce přispět k poznání dosud opomíjené stránky historie řádu, totiž jeho působení v západních a severozápadních oblastech Čech, kde nebyla činnost řádu přerušena ani událostmi spojenými s husitskými válkami. Právě význam této oblasti pro kontinuitu existence řádu mezi dobou předhusitskou a obdobím pohusitským dává smysl teritoriálnímu vymezení mé práce.

K výše uvedené oblasti západních a severozápadních Čech patří tyto děkanáty: Žatecký, Žlutický, Kadaňský, Loketský, Tepelský, Bílinský, Ústecký, Litoměřický, Třebeňský a Českolipský. K jmenovaným územím bylo přiřazeno Chebsko, jež dlouhá staletí žilo vlastním specifickým životem, založeným na jeho autonomním postavení v rámci zemí Koruny české. Chebský špitál lze považovat za důležité správní a hospodářské středisko řádu křižovníků, získávající na významu zejména v době husitských válek a době poděbradské. Potvrzení tohoto významu by rovněž mělo být jedním z předpokládaných výsledků této práce. Sledovaný region lze charakterizovat jako oblast na dolním toku Labe a Ohře a v povodí řeky Bíliny, tedy území přibližně starých krajů loketského, žateckého a litoměřického s některými odchylkami, kterými je myšlen přesah na Chebsko a do oblasti kraje plzeňského, kde

se věnuji vývoji a hospodářskému zázemí špitálu ve Stříbře a kostelům ve Stříbře a Tachově.

Časové vymezení diplomní práce je dáno dvěma mezníky; založením špitálu sv. Františka sv. Anežkou Českou roku 1233 na jedné straně a nástupem nové panovnické dynastie v osobě Ferdinanda I. na český trůn v roce 1526 na straně druhé. Za necelých tři sta let existence křížovnického řádu, kdy se v jeho čele vystřídalo 22 mistrů, později velmistrů, došlo nejen k vzestupu řádu, ale i k jeho ústupu z „přízně“ panovnického rodu, šlechtických i měšťanských podporovatelů, současně se původně špitální řád přeměnil na řád řeholních kanovníků. A toto vše by měla má práce s ohledem na dochované prameny a další literaturu sledovat.

2. Prameny a literatura

Diplomní práce je založena na studiu základního souboru dochovaných křížovnických listin v Národním archivu ČR v Praze¹. Fond řádu křížovníků s červenou hvězdou v NA byl v letech 1957-1958 uspořádán a opatřen průvodcem K. Beránkem a V. Beránkovou.² Je rozdělen na dvě části: I. díl zahrnuje inventář listinného materiálu od roku 1233 do 4. července 1486, II. díl zahrnuje listiny vydané od 24. července 1486 do roku 1872. Některé z důležitých listin jsou přepsané u K. J. Bienenberga (jeho práce vlastně souhrnem přepisů důležitých listin z archivu) nebo přetištěné u F. Jacksche³ (listiny jsou uvedené jako přílohy spolu se řádovými stanovami na konci knihy). Další listiny křížovnického řádu jsou přetištěné v edicích *Codex diplomaticus et epistolaris Bohemiae et Moraviae* (CDB) a *Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae* (RBM)⁴, je to ale menší část fondu (asi jedna pětina celého souboru).

Při vydávání prvních dvou svazků *Regest* vydavatelé čerpali z křížovnického archivu velmi málo, teprve J. Emler ve svém dodatku ke druhému dílu použil kopií křížovnických listin, nazývaný *Liber Aureus*. Fond listin byl pravděpodobně v průběhu 15. století rozdělen na dvě části, na archiv pražského špitálu a archiv velmistra. Takto byl zůstal až do konce 17. století⁵. Listiny uložené v archivu špitálu byly poškozeny vlhkem a plísní, naopak listiny z archivu velmistra jsou v dobrém stavu. Originálů křížovnických listin bylo využito v posledních svazcích RBM, zpracovaných B. Mendlem, M. Linhartovou a J. Spěváčkem, a ve svazcích CDB, vydaných G. Friedrichem, Z. Kristenem, J. Šebánkem a S. Duškovou. Listiny křížovnického archivu byly badatelsky využity v práci V. Bělohlávka a J. Hradce, v monografii W. Lorenze a v diplomní práci V. Rudolfa.

¹ Fond je uložen pod značkou ŘKř, jíž budu takto používat i v následujícím textu práce.

² Archiv generalátu a konventu křížovníků s červenou hvězdou v Praze, 1233-1872; nová inventarizace fondu proběhla v letech 1974 a 1982, inventář zpracovali K. Beránek a V. Beránková, Praha 1983.

³ K. J. Bienenberg, *Analekten zur Geschichte des Militärkreuzordens mit dem Roten Sterne*, Prag und Wien 1787; F. Jacksche, *Geschichte des Mittelalterlichen Ordens der Kreuzherren mit dem Roten Sterne*, Prag 1904.

⁴ Edice budu citovat na konci práce v seznamu pramenů a literatury.

⁵ K. Beránek – V. Beránková, *Archiv generalátu a konventu křížovníků s červenou hvězdou*, Praha 1983, s. 5.

Pouze dílčím způsobem jsem mohla využít některé materiály v oblastním archivu v Chebu⁶. Fond křížovnického řádu je zde uložen pod číslem 328 a obsahuje poměrně velké množství archiválií (jedná se například o listiny, knihy pamětní, knihy instrukcí, hospodářské knihy, kniha odvodů a desátků a další materiál), z nichž se většina týká novějších dějin špitálu a kostela křížovníků v Chebu. Nacházejí se zde také dvě zajímavé kroniky, zachycující vývoj a rozsah hospodářského zázemí chebského křížovnického špitálu a později i kostela. Jedná se o kroniku komtura L. Stöhra a o dílo místního profesora A. Grasolda⁷. Obě kroniky jsem využila především jako náhradu za listiny uložené v chebském archivu, které mi byly k dispozici příliš pozdě, abych je mohla zpracovat v úplnosti. Ráda bych se k nim vrátila při mém dalším studiu. Listiny k nejstarším chebským dějinám rovněž vydal chebský historik H. Gradl ve své edici *Monumenta Egrana*⁸, kterou jsem rovněž použila. Pracovníci chebského archivu rovněž zpřístupnili některé kapitoly z dějin svého města v elektronické podobě a této možnosti jsem využila v kapitole věnované špitálu v Chebu⁹.

Pro studium duchovní správy jsou nezbytným pramenem knihy konfirmační pražského arcibiskupství, kam byla zapisována potvrzení kleriků k církevním beneficiím. Kromě příslušné duchovní osoby zaznamenávají i souhlas patronátního pána. Díky tomu můžeme poznat patronátní poměry jednotlivých církevních institucí. Základní řada těchto úředních knih se týká let 1354-1436. Druhou řadou úředních knih jsou knihy erekční, zachycující donace církevním institucím¹⁰. Pro práci jsem rovněž využila register papežských desátků, vydaných V. V. Tomkem¹¹. Pro dějiny měst Most a Ústí nad Labem je možno použít městské knihy, zpřístupněné L. Schlesingerem a A. Hořčíčkou¹².

⁶ Název archivní pomůcky: Křížovníci s červenou hvězdou, Cheb, časové rozmezí 1530-1944, Inventář zpracoval K. Halla, Cheb 2006. Z významných písemností řádu se dochovaly urbáře, které tvoří chronologickou řadu pro 16. a 17. století, dále opisy důležitých řádových písemností (privilegia, donační listiny, kupní smlouvy, atd.), zničených při požáru komendy v roce 1809.

⁷ L. Stöhr, *Geschichtsbuch der ritterlichen Kreuzherren Komenda in der könig. Stadt Eger*, Eger 1829-1836; A. Grasold, *Geschichte der Komenda und des Spitals an der Kirche Sti Bartholomai in Eger*, Eger 1817.

⁸ H. Gradl, *Monumenta Egrana. Denkmäler des Egerlandes als Quellen für dessen Geschichte*. Band I. (805-1322), Eger 1886.

⁹ Srv. kapitola 6.1.

¹⁰ J. Emler – F. A. Tingl (ed.), *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim* (dále LC) I-X, Pragae 1867-1886; K. Borový – A. Podlaha (ed.), *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saec. XIV et XV* (dále LE), I-VI, Pragae 1857-1879, 1927, J. Pelikán – H. Pátková (ed.), LE VII, Praha 2002

¹¹ V. V. Tomek, *Registra decimarum papalium čili registra papežských desátků*, Pojednání Královské české společnosti nauk VI-6, Pragae 1873

¹² L. Schlesinger, *Stadtbuch der Stadt Brüx bis zum Jahre 1526*, Prag 1876; A. Hořčíčka, *Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526*, Prag 1896.

Základní literaturou ke zpracovávanému tématu jsou *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, autorů V. Bělohávek a J. Hradce¹³, a monografie *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*, jejíž autorem je W. Lorenz¹⁴ a která je od roku 1964 poslední souhrnnou prací věnovanou řádu křižovníků s červenou hvězdou. Obě primární monografie nejenže nevyužily veškeré množství listinného materiálu z křižovnického archivu, což je, přihlédneme-li k jejich územnímu i časovému rozsahu, pochopitelné, ale rovněž jsou vzhledem k roku vydání poněkud zastaralé. V obou knihách je k problematice vývoje řádu přistoupeno spíše z hlediska časového, nikoli z teritoriálního (u obou prací je rozlišena pouze oblast Čech, Moravy, Slezska a rakouských zemí). V tomto ohledu by měla moje práce podat nový pohled na dějiny řádu. Metodu při zpracování tématu lze označit spíše za postup diachronní než za postup synchronní, jaký používají ve svých dílech oba zmínění autoři.

Některá svá bádání jsem mohla srovnat s výsledky diplomní práce V. Rudolfa, zabývající se majetkem řádu. V jeho případě jde ale rovněž o obecnější přístup k dějinám řádu a výsledkem je spíše přehled majetku křižovníků¹⁵ než pokus proniknout hlouběji do křižovnické hospodářské správy.

Při sledování vývoje jednotlivých špitálů jsem využila práce, zabývající se dějinami jednotlivých měst¹⁶, a některé regionální sborníky¹⁷. Ze sledovaných špitálů má svoji monografii z pera K. Jahnela a A. Mariana¹⁸ pouze městský špitál v Ústí nad Labem, který setrval pod správou řádu křižovníků necelých sto let. Zajímavý pohled na dějiny řádu a život jeho členů nejen ve středověku, ale i na počátku 20. století lze nalézt v mnoha člancích křižovnického časopisu, jenž byl vydáván v letech 1928-1933 za redakce V. Bělohávek.¹⁹

Z poměrně velkého množství literatury, zabývající se otázkou postavení a správy středověkých špitálů, můžeme v tomto přehledu jmenovat monografii Pražské špitály

¹³ V. Bělohávek – J. Hradec, *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, I.díl: Konvent pražský (V. Bělohávek), Praha 1930.

¹⁴ W. Lorenz, *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*, Königstein 1964.

¹⁵ V. Rudolf, *Majetkové poměry řádu křižovníků s červenou hvězdou*, diplomní práce na FF UK, Praha 1991, vedoucí práce byla doc. dr. A. Skýbová. Zestručněním této diplomní práce vznikl článek vydaný o rok později; V. Rudolf, *Majetek pražského špitálu křižovníků s červenou hvězdou*, *Res Historica* 1, S. 7-19, Praha 1992.

¹⁶ Např. práce E. Šamánkové, *Cheb*, Praha 1974, a *táž*, *Litoměřice*, Praha 1982. V obou případech chybí nejen poznámkový aparát, ale obě práce jsou poněkud nepřehledné.

¹⁷ *Minulostí Západočeského kraje*, XII. Historický seminář Karla Nejdla.

¹⁸ K. Jahnel – A. Marian, *Das Spital und die Kirche St. Materni ausserhalb der Mauern in Aussig*, Aussig 1924.

¹⁹ *Od Karlova Mostu, Zprávy z řádu křižovníků s červenou hvězdou*, ročník I-VI, Praha 1928-1933.

a nemocnice²⁰, sborník Documenta Pragensia z roku 1987, rovněž věnovaný pražským špitálům²¹, a zejména práce B. Roučky, jež jsou historickými studiemi o postavení městských špitálů ve středověku s komplexním pohledem na jejich správu, majetek, daňové otázky a právní postavení²².

Výborným edičním počinem bylo nedávne vydání dvou nových publikací – Dějiny západních Čech (kolektiv autorů vedl J. Kumpera) a Dějiny Karlovarského kraje.²³ Obě knihy jsou doplněny bohatou bibliografií k dějinám tohoto regionu. Vývoj chebského městského státu od jeho vzniku až do počátku 16. století sleduje ve své nové monografii F. Kubů²⁴. V poslední době se dějinám církevních řádů věnuje M. M. Buben, jehož poslední vydanou publikací je třídílná Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích (I.díl monografie je věnován řádům rytířským a křížovníkům)²⁵.

Seznam další použité literatury i pramenů je uveden na konci práce.

²⁰ P. Svobodný – L. Hlaváčková, Pražské špitály a nemocnice, Praha 1999.

²¹ Documenta Pragensia, VII/1, Praha 1987.

²² B. Roučka, Špitály, jejich majetek, správa a postavení v daňovém systému českého feudalismu, Právně historické studie 12, 1966, s. 41-87; týž, Majetek a správa českých špitálů, Československé zdravotnictví 13/5, 1965, s. 255-262; týž Vznik a postavení českých špitálů, Československé zdravotnictví 13/3, 1965, s. 130-139.

²³ Dějiny západních Čech, I.díl: Od pravěku do poloviny 18. století, vedoucí kolektivu autorů J. Kumpera, Plzeň 2004, Dějiny Karlovarského kraje, kolektiv autorů, Karlovy Vary 2004.

²⁴ F. Kubů, Chebský městský stát. Vznik a vrcholné období do počátku 16. století, České Budějovice 2006.

²⁵ M. M. Buben, Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích I-III, Praha 2002-2004.

3. Vznik a vývoj řádu

Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou¹ je jediný mužský řád katolické církve českého původu², spojený s počátky františkánského hnutí v našich zemích a se jménem sv. Anežky České. Anežka³, inspirovaná sv. Hedvikou, sv. Alžbětou Durynskou a učením sv. Františka a sv. Kláry, založila roku 1233 hospital pro chudé, nemocné a zestárlé. Tento špitál byl vystavěn společně s klášterem ženské větve řádu sv. Františka v sousedství kostela sv. Haštala na Starém Městě pražském. Správa špitálu byla svěřena laickému bratrstvu. Dne 21. března 1234 vydal král Václav I. ochranný list⁴, kterým potvrdil všechny výsady a statky klášteru Na Františku a s ním spojenému špitálu. Po královské ochraně následovala ochrana papežská. Papež Řehoř IX. podřídil bulou ze 30. srpna 1234⁵ klášter Na Františku i s hospitálem přímo svatému Stolci. Roku 1235, po získání daru od královny Konstancie⁶, se špitál sv.

¹ Plný název řádu zní *Ordo militaris Crucigerorum cum rubea stella in pede pontis Pragensis*, zkratka O.Cr. Terminologie pojmenování řádu není jednotná, můžeme se setkat s termínem křížovník i křížovník. Ve Slovníku spisovného jazyka českého II, Academia Praha 1989, s. 468, najdeme hesla křížovník, křížovnícký. Ve Všeobecné encyklopedii 4, encyklopedie Diderot, Praha 1999, s. 244, je uvedeno -i- pouze u souhrnného označení rytířských řádů, jednotlivě jsou ale jmenováni jako křížovníci. Nesoulad lze nalézt i u jednotlivých autorů, např. M. M. Buben, *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, Praha 1996, a tentýž, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, I. díl, *Řády rytířské a křížovníci*, Praha 2002, *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 133–152. Ve své práci budu používat termín křížovníci.

² Nejstarší prameny a řádová tradice (např. Poselkyně starých příběhů českých J. F. Beckovského) kladly vznik rytířského řádu křížovníků do Svaté země. Český původ řádu, jeho vznik a počátky správně osvětlil až V. V. Tomek, *O počátcích řádu křížovníků*, *Památky archeologické* I, 1854–1855, s. 210–211. Legendě o vzniku řádu a otázce, zda byli křížovníci rytířským řádem, se věnuje ve své práci W. Lorenz, *Die Kreuzherren mit dem Roten Stern*, Königstein 1964, s. 35–40.

³ Literatura o osobnosti sv. Anežky je velice rozsáhlá. Přehled bibliografie o sv. Anežce, vydané do konce čtyřicátých let 20. století, podává V. Kybal, *Svatá Anežka Česká*, Brno 2001, s. 254–262. Novější literaturu najdeme u J. V. Polce, *Svěťce Anežka Přemyslovna*, Praha 1989, a ve sborníku, vydaném k Anežčině svatořečení, *Blahoslavená Anežka Česká*, uspořádal B. Svoboda, Praha 1989, s. 124–128.

⁴ CDB III, s. 65–66, č. 62.

⁵ CDB III, s. 85–86, č. 79.

⁶ Královna Konstancie Uherská věnovala špitálnímu bratrstvu kostel sv. Petra Na Poříčí se dvorem a k tomu tři vsi, které odkoupila od řádu německých rytířů. Obdarování bratrstva bylo potvrzeno panovníkem. Tento list ze dne 12. února 1235, v křížovníckém archivu uložený pod značkou ŘKř 11 (CDB II, s. 290–294, č. 260) nám nabízí zajímavý pohled na řádové výsady, přestože je to falzum ze 14. století. Potvrzena Karlem IV. roku 1350 však listina nabyla nepochybné právní moci, V. Bělohávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 27. Špitální statky byly vyňaty z jurisdikce královských úředníků, provinčních soudců a šlechticů. Hrdelní činy na špitálních statcích měli soudit nejprve soudci špitálu, v další instanci nejvyšší mistr a posléze král. Pokuty měly připadnout nemocným ve špitále. Král dále špitálníkům povolil na statcích zřizovat krčmy a vybírat zemskou berni, jejíž polovinu si mohli ponechat pro potřeby špitálu. Křížovníkům také náleželo právo lovu na špitálních statcích. Zboží a důchody daroval král k věčnému držení špitálu pro potřeby nemocných.

Františka přestěhoval ke kostelu sv. Petra Na Poříčí. Další papežská confirmace⁷ byla současně potvrzovacím listem nového řádu, určeného ke správě špitálu. Řád se stal právně dospělým, ale majetkově zůstával závislým na klášteře sv. Františka, se kterým žil ze společných statků. Po rezignaci na majetek špitálu v roce 1238, kdy se Anežka jménem kláštera vzdala všech statků⁸, odevzdal papež Řehoř IX. špitál se vším jeho majetkem mistru a bratrům špitálního řádu⁹. Tímto činem bylo osamostatnění řádu dokončeno. Řád sám se pokládal za nově založený, proto můžeme v řádových zápisech najít tento rok jako rok vzniku řádu křížovníků.

Protože špitál Na Poříčí brzy nedostačoval, vyhledala Anežka jiné místo. Dne 21. května 1252 byl položen základní kámen k novému křížovníckému špitálu a řádovému chrámu, ústřednímu sídlu, na konci starého Juditina mostu¹⁰. K přestěhování řádu došlo mezi polovinou června roku 1252 a počátkem dubna roku 1253¹¹. Přestěhování řádu znamenalo uzavření prvního období rychlého rozvoje řádu. V této příznivé době získali křížovníci své typické označení. Anežka požádala papeže Innocence IV., zda by špitálníkům neudělil znamení, které by je odlišovalo od jiných řádů. Innocenc IV. tedy nařídil pražskému biskupu Mikulášovi listem z října roku 1250¹², aby vzal tuto záležitost do svých rukou. V červnu roku 1252 odevzdal biskup řádu veřejně, na slavnostním shromáždění v kostele sv. Petra Na Poříčí, znamení červeného kříže se

⁷ CDB III, s. 195–198, č. 160, ŘKř 55a. Na Anežčiny prosby přetváří papež Řehoř IX. hospitální bratrstvo na církevní řád. Bulou *Omnipotens Deus* ze dne 14. dubna 1237 znovu přijal řád pod svou ochranu, pod ochranu papežského stolce, prohlásil jej za „*ordo canonicus secundum Deum et beati Augustini regulam*“. Také jmenoval a výslovně potvrdil všechny jeho statky. Řád získal imunitu vůči obecným interdiktům a biskupským exkomunikacím a byla mu zaručena svobodná volba představeného. Toto právo uplatňoval řád s výjimkou postulací nově zvolených pražských arcibiskupů za velmistry řádu v 16. a 17. století. Takových postulovaných velmistrů bylo šest. Papež řád osvobodil od papežských desátků a stanovil mu roční daň „*unum byzantium*“ (jeden zlatý byzantský dukát). I přes papežskou confirmaci musel řád toto své privilegium chránit. Několikrát byl učiněn pokus o jeho porušení a docházelo ke sporům řádu s výběřci papežských desátků (např. v letech 1287, 1309, 1313–1317, 1327 a 1344).

⁸ List z 15. dubna 1238, CDB III, s. 227–228, č. 182.

⁹ Papežská listina byla vydána už 27. dubna 1238 (CDB III, s. 233–234, č. 186).

¹⁰ Zprávu o položení základního kamene najdeme u Přibíka z Radenína, řečeného Pulkava, J. Emler, *Fontes Rerum Bohemicarum V*, Praha 1893, s. 144 a s. 299. Kostel byl zasvěcen sv. Duchu a nachází se v podzemí dnešního chrámu sv. Františka, barokní stavbě ze 17. století. Některé prameny uvádějí patrocinium sv. Františka, snad ve shodě s označením špitálu a obecným označováním celého křížovníckého areálu, M. M. Buben, *Rytířský řád*, s. 6–7.

¹¹ Dne 17. června 1252 vydal biskup Mikuláš listinu křížovníkům „*in vico Theutonicum*“, čímž je míněno Poříčí, dříve náležející německým rytířům, CDB IV, s. 422–423, č. 245. Ale list krále Václava I. ze 6. dubna 1253 mluví už o „*hospitale s. Francisci, quod olim ad s. Petrum nunc autem in civitate Pragensi in latere pontis constructum est*“ (CDB IV, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32). Listina je opětovným královským potvrzením všech špitálních statků.

¹² 10. října 1250, CDB IV, s. 350–351, č. 191, ŘKř 59.

šesticípou červenou hvězdou¹³. Novým papežem Alexandrem IV. bylo znamení řádu potvrzeno až roku 1256¹⁴.

Kolem poloviny 13. století došlo k rozšíření řádu také mimo Prahu. S kostely a špitály pod správou křížovníků se můžeme setkat po celém území Čech, ale též na Moravě a ve Slezsku¹⁵. K novému potvrzení všech svobod a získaných statků došlo 6. dubna 1253. Vydavatelem listiny byl král Václav I., souhlas s jejím pořízením vyslovil také Přemysl Otakar, vévoda štyrský a rakouský, a pražský biskup Mikuláš. Listina je označována jako Velké konfirmační privilegium¹⁶. K dalším velikým darům už nedocházelo, ale i přesto byl majetek řádu nepřímým rozšiřován. Přemysl Otakar II. osvobodil řád křížovníků od placení všech cel a mýt na vodě i na souši¹⁷. Stejně jako jeho otec též Přemysl Otakar II. přijal řád pod svou zvláštní ochranu a nadal ho značnými svobodami¹⁸. I další panovníci potvrzovali řádu privilegia, získané statky a svobody¹⁹. Většinou se tak dělo na žádost mistra a konventu pražského špitálu²⁰. Různé svobody a výsady určené duchovním ústavům platily za života vydavatelova a stačilo nepotvrzení panovníkem následujícím, aby mohly být brány tyto svobody v pochybnost²¹. Tomu chtěli křížovníci samozřejmě zabránit. Podobně docházelo ke znovu potvrzování starších papežských konfirmací²².

Úkolem řádu křížovníků nebyla jen péče o nemocné, ale postupem času byli členové řádu uvedeni také do oblasti duchovní správy. Křížovníci vykonávali farní povinnosti v kostelech, které jim byly inkorporovány, i v kostelech, ke kterým vlastnili

¹³ Téhož dne, 17. června 1252, byla vydána rovněž listina, která povolovala křížovníkům nosit nové řádové znamení (CDB IV, s. 422–423, č. 245, ŘKř 66).

¹⁴ 20. června 1256, ŘKř 64.

¹⁵ V roce 1240 se činnost řádu rozšířila i na Moravu, kde král Václav I. daroval špitálu kostel na hoře sv. Hypolita nad Znojmem (CDB III, s. 348–349, č. 257). Dále řád pronikl do Slezska, kde byl ve Vratislavi kolem roku 1245 založen špitál sv. Alžběty a současně byla zřízena i komenda vedená mistrem.

¹⁶ Pravá to magna charta ordinis, jak tvrdí V. Bělohlávek–J. Hradec, *Dějiny*, s. 21. Konfirmační privilegium je též přepsáno u K. J. Bienenberga, *Analekten*, s. 26–32 (CDB IV, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32).

¹⁷ RBM II, s. 253, č. 649, ŘKř 1.

¹⁸ CDB IV, s. 452, č. 266, ŘKř 27.

¹⁹ Například Jan Lucemburský potvrdil roku 1332 řádu privilegia, daná mu Václavem I. roku 1253, a zároveň slíbil špitálu zachovávat přízeň (ŘKř 349). V lednu roku 1350 potvrzuje Karel IV. privilegium krále Václava I. (RBM V/2, s. 398–399, č. 780, ŘKř 18). Také Václav IV. na žádost mistra a konventu konfirmoval bulu svého otce z roku 1358, potvrzující Velké konfirmační privilegium krále Václava I. z roku 1253.

²⁰ V lednu roku 1350 potvrzuje Karel IV. na žádost mistra a konventu špitálu křížovníků privilegium krále Václava I. (RBM V/2, s. 398–399, č. 780, ŘKř 18).

²¹ V. Vaněček, *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě (12.–15. století) I. – III.*, Praha 1933–1939, I. díl *Zakladatelská práva*, s. 50.

²² Roku 1248 Innocenc IV. přijal mistra a bratry špitálu a jejich statky znovu pod svou ochranu, pod ochranu papežského stolce, a potvrdil jim nově získané špitály a kostely (ŘKř 62). V roce 1338 potvrdil svobody křížovnického řádu papež Benedikt XII. (RBM IV, s. 222, č. 565, ŘKř 77).

pouze právo podací. V listině biskupa Mikuláše z roku 1257 je uvedeno šestnáct kostelů, ke kterým měli křížovníci právo podací²³. Do roku 1329 přibýlo k šestnácti zmíněným ještě dalších dvanáct kostelů²⁴. V roce 1341 povolil král Jan Lucemburský mistru a bratřím řádu vysadit špitální statky emfyteutickým právem pro užitek nemocných ve špitále²⁵.

Naznačené období rozkvětu řádu²⁶ skončilo požárem, který vypukl v pražském křížovnickém špitále asi hodinu po skonu císaře Karla IV.²⁷. Ve druhé polovině 14. století spolu s uvolněním morálky a úpadkem prestiže církve došlo rovněž k nepořádkům uvnitř křížovnického řádu. Porušování řádových regulí, úpadek mravnosti a hromadění špitálního majetku patřilo k běžným jevům. Už v roce 1381 vydal papežský legát, kardinál Pileus, listinu²⁸ s výtkou, že někteří bratři jakožto správci farností hromadí a vlastní peníze a odmítají je vydat pro potřeby špitálních chovanců. K dalšímu napomenutí došlo ze strany panovníka. Václav IV. v listině z roku 1399 nařizuje velmistrovovi řádu, aby přísně vystupoval proti členům řádu, kteří mrhají řádovým jménem a porušují řádové regule²⁹.

Husitské nepokoje přinesly řádu další škody. Nejen propuklo násilí, které zasáhlo většinu kostelů, špitálů a dalších statků křížovnického řádu³⁰, ale došlo také k záborům špitálního majetku ze strany císaře Zikmunda³¹. Křížovníci se rozprchli do západní

²³ 13. února 1257, CDB V, s. 199–200, č. 121, ŘKř 444. Jednalo se o pražské kostely sv. Františka u paty mostu, sv. Petra Na Poříčí, sv. Valentina na Starém Městě pražském, sv. Štěpána na Rybníčku, sv. Jiří v Hloubětíně, dále o kostely v Boroticích (okres Příbram), Vrbně (okres Mělník), Slivenci (okres Praha), Řevnicích (okres Praha–západ), Černuci (okres Kladno), Tisu (okres Plzeň-sever), Střibře, Dubé (okres Česká Lípa), Lokti a o kostely v Mostě a Litoměřicích.

²⁴ Křížovníci získali podací práva ke kostelům ve Vladislavicích (okres Benešov), Živhošti (okres Příbram), Kynšperku, Chlumu sv. Maří (oba okres Sokolov), Sedlci (okres Karlovy Vary), Krtech (okres Rakovník), Tachově, Unhošti (okres Kladno), Liděšovicích (okres Jindřichův Hradec), Záhoří (okres Písek), Blatně (okres Rakovník) a Dobřichovicích (okres Praha–západ). Později také k nově zřízeným kostelům sv. Štěpána a sv. Jindřicha a Kunhuty na Novém Městě pražském.

²⁵ RBM IV, s. 362–363, č. 904, ŘKř 13.

²⁶ V. Bělohlávek – J. Hradec, Dějiny, s. 68. Křížovnický řád nebyl nejbohatší, ale byl bohatý. Toto V. Bělohlávek usoudil z částky odváděné do královské komory jako roční berně v době panování Karla IV. Ze sedmi největších pražských klášterů byli křížovníci na pátém místě s dávkou 130 kop. Pro srovnání – na prvním místě byli křížovníci svatojanští s 330 kopami.

²⁷ Dne 29. listopadu 1378 shořel křížovnický kostel, skoro celý klášter a spolu s ním také některé výsadní listiny papežů a králů. Velmistr Fridrich II. se tehdy vydal do Říma pro jejich nové potvrzení.

²⁸ ŘKř 137.

²⁹ ŘKř 138. Stejně znění měla také listina vydaná roku 1437 císařem Zikmundem, kde velmistrovovi Erasmusovi ukládá, aby vystupoval proti špatným členům řádu (ŘKř 139).

³⁰ Řád ztratil mnoho statků, některé kostely a špitály. Křížovníkům zůstal zachovaný špitál v Mostě a Chebu a kostely v oblasti západních Čech. Navždy zanikly špitály v Sušici, Klatovech, Českých Budějovicích a Litoměřicích. Rovněž zanikly komendy křížovnického řádu ve Střibře, Písku a Ústí nad Labem. V samotné Praze došlo ke ztrátě většiny kostelů, které však byly brzy řádu navraceny.

³¹ Např. na počátku husitských válek císař Zikmund zabral křížovnickou tvrz Dobřichovice a zastavil ji Bolechovci z Pušperka za 130 kop grošů českých a další poplatky (ŘKř 370). I přesto ves nakonec užívali Pražané, kteří se ujali správy pražského křížovnického špitálu a některých řádových statků

části království, na Moravu a do Slezska. Velká většina odešla do Chebu, kam se uchýlil i řádový velmistr. Jím byl roku 1428 zvolen karlovarský rodák Erasmus³², tehdy farář v Lokti. O pobytu velmistra v Chebu najdeme doklady například v listině z roku 1435, kdy chebští měšťané rozhodují spor mezi velmistrem řádu Erasmem, sídlícím v Chebu, a Hanušem Reichem z Dolnice o dlužný michalský plat³³. Roku 1444 se velmistr Erasmus vrátil do Prahy, ale po jejím dobytí Jiřím z Poděbrad v roce 1448 ji opět opustil. Zpět se navrátil až o pět let později, ale už v roce 1454 zemřel a byl pohřben v kryptě pražského kostela.

Po jeho smrti se osmnáctým velmistrem stal Ondřej Pesmet z Klatov³⁴. Někdy v této době převážila činnost řádu v duchovní správě nad jeho posláním v oblasti špitálnictví. Příčinou byla nejen ztráta mnoha špitálů za husitských bouří, ale také nedostatek katolických kněží v pohusitské době. Za velmistra Mikuláše Puchnera (1460-1490), rodáka ze Sedlce u Karlových Varů, byly položeny základy k rozvoji pozdějšího slavného poutního místa v Chlumu sv. Maří³⁵. Na výkup ztracených řádových statků se zaměřil velmistr Matěj z Třebska³⁶ i jeho nástupce Václav z Hradešína (1511-1552). Situace řádu se natolik zlepšila, že byla roku 1526 zahájena přestavba pražského řádového domu.

v okolí Prahy, *Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s červenou hvězdou* (1233 - 1933), Praha 1933, s. 267.

³² Volba velmistra byla potvrzena 24. srpna 1428 císařem Zikmundem, který současně konfirmoval privilegia řádu (ŘKř 127). Zdá se, že Erasmus, který sídlil v Chebu, byl bez většího vlivu na pražský konvent, a že jeho moc byla pouze papírová. Snad hlavně proto se pokusil o návrat do Prahy. O sporech uvnitř řádu svědčí též listina, kterou roku 1434 vydal olomoucký biskup Konrád. Jako administrátor pražského kostela a z pověření císaře Zikmunda rozhodl spor mezi velmistrem Erasmem a Janem Kyrnykem, spravujícím pražský špitál během nepřítomnosti velmistra. Biskup Konrád došel k rozhodnutí, že Erasmus je řádně kanonicky zvolený do funkce velmistra a že Kyrnyk a další bratři mohou vykupovat a podržet ke své obživě špitální statky, obsazené husity, až do doby, kdy po ústupu husitství budou moci být spravovány velmistrem (ŘKř 128). Spor velmistra Erasma a Jana Kyrnyka se více věnuje V. Bělohávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 74–75.

³³ ŘKř 219.

³⁴ Papež Kalixt III. nařídil v dubnu roku 1455 opatovi kláštera ve Waldsassenu, aby na žádost krále Vladislava a podle rozhodnutí papeže Mikuláše V. ze září roku předcházejícího uvedl Pesmeta v úřad velmistra (ŘKř 129).

³⁵ Srv. kapitola Kostely řádu křižovníků s červenou hvězdou.

³⁶ M. M. Buben, *Rytířský řád*, s. 17. Král Vladislav povolil velmistrovi řádu listinou ze 4. ledna 1493 vyplatit zastavené špitální statky (ŘKř 23). Velmistr Matěj bývá také někdy označen přízviskem ze Sřebska.

4. Organizace řádu

Představený špitálu sv. Františka i celého řádu křížovníků s červenou hvězdou se nazýval nejvyšším mistrem¹, spolu s pražským konventem dohlížel na všechny komendy, kostely a špitály řádu. Svobodnou volbu představeného zaručovala papežská bula z roku 1237². Velmistr získal právo trestat členy řádu bez odvolání; toto právo mu bylo uděleno papežem Janem XXII³. Vrchní dozor velmistra nad majetkem celého řádu se projevoval v tom, že bez jeho vědomí nesměla být nejmenší část majetku vyměněna, prodána nebo koupen majetek nový⁴.

Velmistrovi byli podřízeni a poslušností zavázáni představení všech přivtělených špitálů, kteří se nazývali převorů, proboštů, rektorů nebo komendátorů⁵. Správci těchto špitálů byli členové řádu, kteří byli legitimováni k procesnímu zastupování příslušného špitálního jmění⁶. Protože se ve špitálech sloužily pro nemocné i

¹ W. Lorenz, *Die Kreuzherren*, s. 31. Zpočátku se představený v čele řádu nazýval mistr (magister) sv. Františka v Praze, ale po získání dalších hospitálů měli jejich představitelé také titul mistr. Proto se u řádového představeného objevuje na počátku 14. století titul nejvyšší mistr (supremus magister), kterým byl jako většina bratří do 14. století laik. V. Bělohávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 198, poznámka 32, uvádí přesněji, že se titul supremus magister užíval od roku 1305 za mistra Oldřicha. V listině je doložen k roku 1305 titul velmistr (ŘKř 278). Duchovní vedení a péči o svěřené duše měl na starost převor (prior), také volený, který byl velmistrovi podřízen. Například v listinách z roku 1356 a 1361 je jmenován převor Petr (ŘKř 895 a ŘKř 367a). Zmíněný titul mistr představitelů mimopražských špitálů se postupně měnil v označení komtur nebo komendátor. Titul mistr zůstal jen u správce špitálu v Chebu. Také tito mistři byli většinou laičtí bratři a měli převora k obstarání duchovních záležitostí ve svém špitále. Také se stávalo, že v čele špitálu stál klerik, který ale neměl titul komendátor, nýbrž rektor.

² Zvolený mistr nebo velmistr nemusel být potvrzen biskupem, případně arcibiskupem, vzhledem k exempci řádu a jeho podřízení papežskému stolci (CDB III, s. 195–198, č. 160, ŘKř 55a). V roce 1466, kdy probíhal spor o funkci velmistra řádu mezi Mikulášem Puchnerem a Ondřejem Pesmetem, svolává Ondřej, potvrzený papežem, generální kapitulu (ŘKř 273 a ŘKř 274). V řádových *Contitutiones*, dochovaných z let 1635–1636, ale zachycujících běžnou praxi předchozích staletí, je zmínka, že velmistr může být také sesazen (V. Bělohávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 192, poznámka 9); to se také stalo srv. tato kapitola, poznámka 5.

³ 1316–1334, ŘKř 135.

⁴ Například statky ve čtyřech vesnicích, darované špitálu v Chebu roku 1375, byly potvrzeny nejen mistrem a konventem v Chebu, ale také nejvyšším mistrem řádu a konventem v Praze (ŘKř 897). V papežské listině z konce roku 1313 je výslovně uvedeno, že u křížovníckých statků není žádná dělba majetku (RBM III, s. 68, č. 160). V roce 1368 pronajal Oldřich, komtur klatovského špitálu, se souhlasem velmistra Fridricha a konventu pražského špitálu německým právem mlýn (ŘKř 406). Roku 1404 směřil chebský měšťan s mistrem špitálu v Chebu a s velmistrem řádu Zdeňkem a pražským konventem desátky v Chlumečku za svůj dvůr ve Vackově (ŘKř 168).

⁵ Jednou z mála výjimek bylo jednání bratří v roce 1426, kdy svolal stříbrský farář Bušek na 28. června jakousi kapitolu, na které byl dosavadní nejvyšší mistr Mikuláš Čápský prohlášen za neschopného a sesazen ze svého úřadu. Ihned byl zvolen nový mistr, jímž se stal pravděpodobně Mikulášův příbuzný, Jan Čápský. V listině z téhož dne veřejný notář Hanušek zapsal prohlášení Buška, faráře farního kostela Všech svatých ve Stříbře, a Jakuba Larvy, konventuálu řádu křížovníků s červenou hvězdou, že Mikuláš Čápský, který se vydává za mistra řádu není způsobilý pro tento úřad a není mistrem (ŘKř 126).

⁶ Ve sporu o zadržené desátky mezi litoměřickým špitálem a ústeckým farářem Heřmanem komtur špitálu Ludvík, zastupující špitální majetek, pověřil vedením sporu svého prokurátora (ŘKř 416, 1342).

obsluhující bratry svaté mše, žili zde též špitální kněží. Jejich počet neměl převyšovat počet bratrů, určených k ošetřování nemocných. V pražském křížovnickém špitále byli doloženi 3-4 kněží⁷, v chebském dva⁸. Postupně začali být kněží nadřazováni řádovým laikům. Počet bratří, kteří se starali o nemocné, je znám pouze ve špitále v Chebu, kde jich bylo pět⁹. Stejně jako představení křížovnických špitálů byli velmistři podřízeni i faráři, spravující darované kostely. Když vedl velmistr Erasmus spor s farářem v Kynšperku, bylo v listině zdůrazněno, že velmistr může faráře nahradit, že ten mu má být poslušen a že velmistr může disponovat farou v Kynšperku i farami k této náležejícími¹⁰.

Pohled na vnitřní život řádu nám alespoň trochu podávají řádové stanovy z roku 1292,¹¹ které sepsali při své vizitaci z Říma ustanovení apoštolští vizitátoři, míšeňský probošt Julius Bernhardus a sedlecký opat Heidenricus. Ze stanov poznáváme účel řádu; pocestné, nemocné a chudé do hospitálu přijímat a laskavě ošetřovat. Posluhovateli byli bratři a sestry. Bratři byli nekněží se sliby, ale nesvěcení. Rozeznávali se „*tam fratres canonici, quam professi*“¹². Již výše zmínění špitální kněží měli posluhovat zpovědí špitálním bratřím nejméně jednou za měsíc. Velmistr spolu s převorem¹³ měl rozptýlené řádové domy vizitovat každý rok. Zástupcem převora byl podpřevor. Jako další úředník řádu je jmenován klíčník (*claviger*), i nejvyšší klíčník¹⁴. V listinách se objevuje též funkce písaře špitálu¹⁵.

Sestry řádu v čele s mistryní, podřízené mistrovi, byly stanovami v roce 1292 zrušeny. Řád se jejich účasti na ošetřování nemocných zřekl, jejich další přijímání bylo zakázáno; už přijaté sestry byly v řádu ponechány na doživotí. V Chebu roku 1311 můžeme najít ještě pět řádových sester¹⁶.

⁷ V. Rudolf, Majetek, s. 7–19, s. 8.

⁸ Tamtéž.

⁹ V. Pröckl, Eger und das Egerland, Falkenau 1877, s. 600. Tento údaj je třeba brát s rezervou, protože se k němu autor dopracoval propočtem.

¹⁰ ŘKř 243.

¹¹ RBM II, s. 678–679, č. 1578, řádové stanovy jsou přetištěny u F. Jacksche, Geschichte, s. 144–146.

¹² V. Bělohávek – J. Hradec, Dějiny, s. 192, poznámka 7. Tito kanovníci byli konvrši.

¹³ ŘKř 64. Jednání před řezenským biskupem dne 26. dubna 1311 (jednalo se o spor mezi chebským špitálem a řádem Německých rytířů o pohřbívání na chebském hřbitově) se účastnil mistr špitálu v Chebu a převor špitálu v Praze, ŘKř 188. Roku 1344 vystoupil na generální kapitule řádu také nejvyšší převor křížovníků Petr (ŘKř 458).

¹⁴ V. Bělohávek – J. Hradec, Dějiny, s. 192, poznámka 11. Ve sporu o dvůr v Dolanech řád zastupovali velmistr Oldřich a klíčník Jindřich (ŘKř 365 a ŘKř 366, rok 1349). Nejvyšší klíčník se objevuje v listině z roku 1334 (ŘKř 451). V listinách křížovnického archivu najdeme další funkce jako například funkce mistra pekárny (ŘKř 438a, rok 1352), sklepníka (ŘKř 315, rok 1352) nebo sklepmistra (ŘKř 895, rok 1356).

¹⁵ ŘKř 115, rok 1350.

¹⁶ V. Pröckl, Eger, s. 596. Také ve špitále ve Střibře posluhovaly řádové sestry.

V listinném materiálu lze najít doklad o tom, že křížovníci s červenou hvězdou svolávali kapituly, na nichž se řešily nejrůznější otázky a problémy týkající se řádu, jeho členů, špitálů, kostelů i jejich hospodaření. Generální kapitula¹⁷, kterou svolával velmistr řádu, se konala v roce 1344, 1363 (na této kapitule byl volen nový velmistr řádu křížovníků), 1395, 1466 a v roce 1489. Generální kapituly probíhaly v řádovém domě u paty mostu v Praze. Během pobytu velmistra Erasma v Chebu byla ale generální kapitula svolána velmistrem na březien roku 1430 do Chebu; kapitula měla jednat o navrácení ztracených řádových statků¹⁸. Řádové kapituly¹⁹ probíhaly pravděpodobně častěji, o jejich konání máme doklady z let 1388, 1407, 1413, 1417, 1462, 1480 a 1500. V listině²⁰, vydané na řádové kapitule v roce 1480, jsou uvedeni někteří z účastníků této kapituly; nadání velmistra Mikuláše Puchnera touto listinou vysvědčují Jošt, převor křížovníků, dále probošt sv. Hypolita, mistr špitálu v Chebu, Jan Stier, komtur špitálu v Mostě, Martin, a faráři Kašpar ze Sedlce, Erhard z Lokte, Petr z Kynšperka, Mikuláš z Chlumu, Fridrich z Kostelní Břízy a Michal z Hodonic.

¹⁷ ŘKř 458, 344, 430, 273, 252.

¹⁸ F. Jacksche, *Geschichte*, s. 36.

¹⁹ ŘKř 280, 475, 479, 488, 298, 908, 346.

²⁰ ŘKř 908.

5. Špitály a špitálnictví

Slovo špitál vzniklo z latinského *hospitale*, které souvisí se substantivy *hospes* (host, hostitel) a *hospitium* (pohostinství). Špitály původně poskytovaly všeobecnou péči cestujícím a poutníkům. V 11. století v souvislosti s novou vlnou poutnictví¹ začalo oddělování ubytovacího účelu a vlastních špitálů, pečujících v duchu křesťanského milosrdenství o chudé a nemocné². Bohuslav Roučka³ charakterizuje špitály jako typické instituty středověké charity a dělí je na: špitály (klášterní a městské), klášterní nemocnice (*infirmaria*), které sloužily k ošetřování nemocných řeholníků, a nemocnice pro malomocné (*leprosaria*)⁴.

Špitály byly rozmanité. Záleželo na tom, kdo špitál založil, kdo a jakým způsobem vedl jeho správu a jak byl špitál zabezpečen hospodářsky. Byly to ústavy, v nichž nacházeli útulek a ošetření chudáci nebo lidé, kteří se pro stáří, nemoc nebo pracovní neschopnost nemohli sami o sebe postarat. Špitály poskytovaly útulek, stravu a běžnou lékařskou péči, která znamenala jen ošetření viditelných ran, podávání bylinných léků a obkladů a pouštění žilou. Chovancům se dostávalo také duchovní útěchy, případně i šatstva, v zimě samozřejmě i tepla. Rozsah poskytované pomoci byl omezen úrovní lékařských znalostí, počtem míst a hospodářským zázemím špitálů.

Špitály nemohly svou kapacitou dostačovat, ale alespoň částečně snižovaly následky hygienických a sociálních problémů středověkých měst. Neúnosné hygienické poměry (obecná nečistota, nedostatečná výživa, nedostatek kvalitní vody, problém s odpady) a špatné sociální postavení části obyvatel středověkého města byly příčinou častých nemocí, epidemií, vysoké úmrtnosti a hladomorů. Z hygienických důvodů byla většina špitálů lokalizována u tekoucí vody (např.

¹ Jedná se o vlnu poutnictví, která se rozšířila v souvislosti s křížáckými výpravami do východního Středomoří, především do Palestiny.

² P. Svobodný - L. Hlaváčková, *Pražské špitály*, s. 21. Podobně vysvětluje vznik špitálů také Z. Hledíková, *Pražské klášterní špitály od 13. století do počátku 15. století*, Documenta Pragensia, VII/1, 1987, s. 74-90 (s.74). Z. Hledíková tvrdí, že pojem *hospitale* byl ve středověkých pramenech víceznačný. Nejprve výlučně a dlouho potom znamenal pohostinství, ubytování a stravu, poskytované cizincům a poutníkům. Takové první špitály byly zakládány v Jeruzalémě. V nezvyklém prostředí poutníci často podléhali nemoci, a tak se brzy připojovala i funkce ošetřování onemocnělých poutníků. V evropských poměrech se tato funkce osamostatňovala a vznikala specifická zařízení, sloužící péči o nemocné.

³ B. Roučka, *Špitály, jejich majetek*, s. 41-87.

⁴ Křížovnické špitály můžeme zařadit do první skupiny, tj. do skupiny špitálů klášterních. Existenci klášterních nemocnic, infirmarií, bychom mohli u křížovnických komend, alespoň u těch větších, také předpokládat. O nemocnici pro malomocné, kterou by spravoval řád křížovníků, jsem žádné doklady nenašla. V Praze vznikl dům pro malomocné někdy před rokem 1282 a o chovance pečovali mniši ze zderazského kláštera.

křížovnický špitál sv. Františka v Praze, špitál v Chebu nebo v Litoměřicích). Taková poloha současně umožňovala špitálům profitovat z mostného, pokud získaly příslušné povolení⁵. Špitály také často byly budovány mimo hradby města, podobně jako špitál Panny Marie v Litoměřicích, nejen z důvodů hygienických, ale také proto, aby pozdní příchozí měli možnost někde přenocovat, pokud byly hradby města uzavřené.

Důležitá, ale vzhledem k nedostatku pramenů těžko zodpověditelná je otázka, jaký byl počet stálých chovanců ve špitálech, pomineme-li osoby, kterým byla poskytnuta jednorázová pomoc. V literatuře se obvykle pohybují obecné počty mezi 12-30 osobami⁶. Otázce počtu chovanců se věnovala také Zdeňka Hledíková⁷, která z několika údajů tří darovacích listin odvodila, že pražský křížovnický špitál mohl pečovat až o 85 osob, což by byla kapacita velmi nadprůměrná. Podstatně méně bylo chovanců ve špitále v Chebu. Podle nadačních listin z roku 1273, dnes ztracených, zde mělo být živeno a ubytováno 28 lidí⁸. Počet chovanců v dalších křížovnických špitálech zůstává neznámý. Vedle pevně stanoveného počtu nemajetných a nemocných⁹ byli do špitálů přijímáni i ti, kteří si zakoupili provizi, doživotní ubytování s plným zaopatřením a v případě nemoci i s ošetřením¹⁰. Majetní měšťané se takto mohli svými odkazy a věčnými platy zaopatřit ve stáří nebo nemoci. Také bylo možné zajistit si pevný roční důchod odevzdáním nějaké nemovitosti nebo peněz špitálu. I v křížovnických špitálech si měšťané mohli zajistit přednostní přijetí darováním nějakého majetku, peněz nebo platů. Takové přednostní právo se mohlo vztahovat též na rodinné příslušníky dárce a muselo být konkrétně popsáno v darovací listině¹¹.

⁵ Křížovníci u paty mostu v Praze měli současně také povinnost most udržovat a opravovat. Protože ale výnosy cla zřejmě nedostačovaly, byla zřízena mostecká nadace, která zahrnovala osm vsí, pole, louky, platy z pražských vináren a další neurčená příslušenství (Velké konfirmační privilegium ze 6. 4. 1253, CDB IV, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32, srv. kapitola 3. Vznik a vývoj řádu). Například roku 1332 potvrdil Jan Lucemburský mistru a bratrům špitálu sv. Františka u paty mostu právo vybírat clo na mostě, dané jim předchozími panovníky, a současně stanovil výši tohoto cla (RBM III, s. 756–757, č. 1945, ŘKř 10). Král dovolil křížovníkům zdarma lámat kámen na opravu mostu a dovážet ho do Prahy. O tomto podrobněji v článku Bratři mostaři, in: Od Karlova mostu, ročník II, číslo 2, 1929, s. 74–96.

⁶ P. Svobodný – L. Hlaváčková, Pražské špitály, s. 21.

⁷ Z. Hledíková, Pražské klášterní špitály, s. 78.

⁸ V. Prökl, Eger, s. 600.

⁹ Určení počtu těch, kteří byli ošetřováni a živeni z prostředků špitálu, obsahovala statuta této instituce, řehole nebo bratrstva, které špitál spravovaly. Počet ošetřovaných mohl stanovit také zakladatel špitálu, vlastníci fundátorská práva. Množství chovanců bylo samozřejmě omezeno kapacitou špitálu, jeho hospodářským zázemím i počtem posluhujících.

¹⁰ B. Roučka, Špitály, jejich majetek, s. 45.

¹¹ V křížovnickém archivu nalezneme listinu, ve které se můžeme dočíst, že roku 1340 postoupil Jan z Jablonce mistru křížovnického špitálu v Litoměřicích chlebný kotec, aby jeho nemocná dcera

Aby špitály mohly poskytovat potřebnou pomoc chudým a nemocným, musely být zaopatřeny dostatečnými hmotnými prostředky. Základy špitálního jmění položili při jejich zřizování sami zakladatelé, kteří špitály nadali statky a důchody. Mnozí z nich se starali ještě za svého života, aby špitální nadání vzrůstalo. Takovou starost o zvětšování majetku řádu křížovníků můžeme sledovat i u Anežky, která v jeho prospěch zasáhla několikrát¹². Špitální nadání muselo být potvrzeno panovníkem a někdy také církevním orgánem, jurisdikcionářem, kterým byl v Čechách pražský biskup, později arcibiskup¹³. Jak už bylo naznačeno v úvodní kapitole věnované vzniku a vývoji řádu, křížovníkům byly statky potvrzeny panovníky několikrát. Výjimkou zůstává chebský špitál, který stejně jako celé Chebsko¹⁴ podléhal jurisdikci řezenského biskupa až do počátku 19. století¹⁵. Špitální jmění obvykle narůstalo po celou dobu existence špitálu, pokud špitál neměl nějaké hospodářské těžkosti. Pokud se tak stalo, byl nucen špitální statky prodávat nebo alespoň pronajímat.

Získané jmění nebylo jednotné právní povahy, a mělo tedy různé právní postavení. B. Roučka¹⁶ dělí komplex špitálního jmění na: movité (sem řadí prosté odevzdání platů menší hodnoty a ostatní jednorázové dary) a nemovité (tato skupina zahrnuje nemovité statky a roční platy vyšší hodnoty zajištěné na statcích, domech nebo vesnicích). Při darování nemovitostí a někdy i při darování platů vyšší hodnoty měl dárce podle starého českého práva možnost darované statky kontrolovat a mohl také mít vliv na jejich správu¹⁷. Dále B. Roučka rozlišuje majetek darovaný fundátorem, který byl držitelem zakladatelských práv, a majetek darovaný jinými osobami. Anežka se vzdala základního majetku ve prospěch špitálu a současně rezignovala na svá zakladatelská práva¹⁸. Majetek špitálu lze rozdělit také podle toho, zda byl darovaný

Kateřina mohla dožít zbytek svého života ve špitále (RBM IV, s. 490, č. 1231, ŘKř 417, srv. níže kapitola Špitály řádu).

¹² V úvodní kapitole, věnované vzniku a vývoji řádu, již bylo uvedeno, že se Anežka vzdala některých klášterních statků a příjmů ve prospěch špitálu, že pro špitál našla nové místo u paty mostu a že mu pomohla s udělením zvláštního rozlišovacího znaku. V darovací listině královny Kunhuty z roku 1272 bylo řečeno, že tak činí na naléhání Anežčino (ŘKř 384).

¹³ B. Roučka, Špitály, jejich majetek, s. 47. Křížovníci získali velké potvrzovací privilegium od biskupa Mikuláše roku 1257, srv. kapitola 3. Vznik a vývoj řádu.

¹⁴ Chebsku a jeho vývoji se věnuje práce E. Šimka, Chebsko, Brno 1955; o dějinách chebského městského státu píše ve své nejnovější monografii F. Kubů, Chebský městský stát (počátky a vrcholné období do počátku 16. století), České Budějovice 2006.

¹⁵ O tom svědčí několik listin, dochovaných v křížovníckém archivu. Roku 1271 inkorporoval řezenský biskup Leo chebský špitál křížovníkům (CDB V/2, s. 265–266, č. 641, RBM II, s. 304–305, č. 759, ŘKř 185). Řezenský biskup Konrád zase řešil spor řádu křížovníků a Německých rytířů o pohřbívání na chebském hřbitově (ŘKř 188 a ŘKř 188a, rok 1311).

¹⁶ B. Roučka, Špitály, jejich majetek, s. 19–50.

¹⁷ B. Roučka, Špitály, jejich majetek, s. 50.

¹⁸ Srv. kapitola 3. Vznik a vývoj řádu.

při jeho založení, nebo až později. Špitální nadání se mohlo zvětšovat darováním různého druhu majetku: darováním věčného platu, nemovitosti, pole, louky, lesa, domu, vsi, dvora, statku nebo hotovosti. Špitál mohl získat peníze a příspěvky konkrétně na zvláštní účely, například na osvětlení, dřevo, výživu a oblečení špitálníků, zakoupení svící, mešního vína, hostií, ložního prádla, na almužny, lázeň i na opravu špitálních budov¹⁹. Určení daru na speciální účely bylo zachyceno v darovací listině²⁰.

Špitálníci získávali svůj majetek i odkazy určenými ke zbožným účelům. Dárci zdůrazňují, že tato zbožná nadání činí pro odpuštění svých hříchů nebo za účelem spasení své duše i duše svých předků²¹. Donátoři mohli podmiňovat své dary i určitými službami, například mší, aniversarijními bohoslužbami ve výroční den úmrtí či udržováním věčného světla²². Nadání se však především činila ve prospěch chudých a nemocných. Někdy byly špitály nuceny domáhat se plnění věčných platů a odkazů soudní cestou. Také tu byla možnost rozdílu několika let mezi královským souhlasem darování a uskutečněním daru²³. K špitálním příjmům patřily i výnosy mýta²⁴. Dále se špitály mohly podílet také na výnosu některých soudních pokut²⁵. I almužny

¹⁹ Příklady takových darování uvádí B. Roučka, *Špitály, jejich majetek*, s. 53-56. B. Roučka se ve své práci věnuje pouze špitálům městským, tj. městským nejen svým založením, ale rovněž zůstávajícím ve správě města.

²⁰ Listin s přesným určením darování lze najít v archivu křížovnického řádu mnoho. Například roku 1279 odkázal jakýsi Heřman matce dvě hřivny ročního platu, které měly po její smrti připadnout špitálu v Mostě na chléb, pivo a ryby nebo kuřata pro nemocné (ŘKř 223). Podobný odkaz na výživu špitálníků učinil o rok později pražský měšťan Vobolin (RBM II, s. 1185, č. 2710, ŘKř 326). V roce 1322 zase učinili nadání v hodnotě tří kop ročního platu mosteckí měšťané na lázeň, pivo, chléb a mši (ŘKř 230). Rozmanité podmínky svého daru určil Fricke, mistr špitálu v Klatovech. Ze vsi Tetětice, kterou koupil a která čítala 11 dvorů s platem jedné kopy, kuřaty, sýry a vejci, učinil odkaz ročního platu ve výši čtyř kop na vydržování druhého kněze, jenž by denně sloužil mši u oltáře sv. Doroty. Dále se z platu mělo vydávat půl kopy pro mistra špitálu, půl kopy na ložní prádlo, půl kopy na sýry a vejce pro chovance, jedna kopa na věčné světlo a rovněž jedna kopa na vosk a výzdobu při bohoslužbách (ŘKř 105, 13. června 1350).

²¹ Například v roce 1253 král Václav I. daroval pro spásu duše své a Hogeria z Friedberka mistru a bratrům špitálu sv. Františka ves Jeneč a podací právo kostela v Řevnicích (ŘKř 383, CDB IV/1, s. 481-482, č. 288). Roku 1311 odkázala sestra Greta špitálu v Chebu dvůr za spásu své duše (ŘKř 160).

²² Chebský měšťan Taut učinil špitálu v Chebu nadání na kněze, který by sloužil denně mši v kapli. Dále měli bratři ve špitále konat za Tauta výroční bohoslužby a svítit v kapli (ŘKř 164, srv. kapitola Špitály řádu).

²³ Statky, které křížovníkům darovala královna Konstancie a které Václav I. potvrdil roku 1235 (CDB II, s. 290-294, č. 260, ŘKř 11) získal řád až po její smrti, protože si královna Konstancie vyhradila jejich užívání po dobu svého života.

²⁴ Srv. tato kapitola, poznámka 5.

²⁵ Výnosy ze soudních pokut na svých statcích získali křížovníci již listinou Václava I., znovu potvrzenou Karlem IV. roku 1350 (srv. kapitola 3. Vznik a vývoj řádu). Roku 1362 potvrdil Karel IV. na žádost velmistra špitálu sv. Františka všechna privilegia, milosti, statky a důchody, dané křížovnickému řádu jeho předchůdci, a současně nařídil je respektovat pod pokutou 50 hřiven zlata, z nichž polovina připadne královské komoře a polovina špitálu (ŘKř 37).

zvětšovaly zisk špitálu²⁶. Většinou byly ve prospěch chovanců špitálu odevzdávány návštěvníky bohoslužeb ve špitální kapli. Návštěva farníků ve špitálním kostele nebo kapli mohla vyvolat spory s faráři sousedních kostelů, kteří takto přicházeli o část svých příjmů²⁷. V kostelech křížovníků mohly být pořádány sbírky na chudé nebo také na stavbu a opravu mostu²⁸. Činnost špitálů a jejich příjmy byly podporovány i papeži, kteří například vypisovali několikadenní odpustky těm, kteří přispějí dary nebo almužnami špitálu²⁹. Mezi další příjmy špitálu lze též počítat výnosy ze špitálního kostela nebo poplatky za pohřby na špitálním hřbitově³⁰. Statky a důchody si špitál mohl zakupovat rovněž z vlastních prostředků³¹.

Každé darování nemovitosti špitálu muselo být schváleno panovníkem a někdy bylo nutné vyžádat si jeho souhlas ke směně nebo prodeji špitálních statků³². Způsobů odevzdání majetku bylo několik: darování, odevzdání do věčného užívání, do vlastnictví nebo odevzdání statků se vším panstvím³³. Z pravomoci panovníka, kterému příslušelo schvalovat klášterní fundace, bylo později vyvozováno i jeho oprávnění zasahovat nejen do majetkových poměrů špitálů³⁴. Špitál také mohl sloužit jako jakýsi druh peněžního ústavu³⁵. Všechny špitální příjmy pomáhaly připravit trochu snesitelnější život chudým a nemocným ve špitále. Příjmy sloužily k běžnému

²⁶ V roce 1247 vyzval papež Inocenc IV. věřící, aby dávali dary a almužny na podporu špitálu v Mostě (CDB IV/1, s. 217, č. 122, ŘKř 61).

²⁷ Podobný spor vedli křížovníci v Ústí nad Labem roku 1354 s ústeckým farářem Janem Somburgem (ŘKř 415).

²⁸ O sbírkách křížovníků na opravu mostu více v článku Bratři mostaři, in: Od Karlova mostu, č. 2, ročník II, 1929, s. 74–96, srv. výše, poznámka 5. Křížovníky pověřil vybíráním almužen na opravu mostu Přemysl Otakar II. (ŘKř 3).

²⁹ Roku 1247 vydal papež Inocenc IV. těm, kteří přispějí dary a almužnami na podporu mistru a bratřím špitálu v Praze, dvacet dní odpustků (CDB IV, s. 218, č. 123, ŘKř 60). Téhož roku vyzval věřící, aby dávali dary a almužny na podporu mistru a bratřím špitálu v Mostě, a těm, kteří tak učinili, udělil opět dvacet dní odpustků (CDB IV, s. 217, č. 122, ŘKř 61, srv. tato kapitola, poznámka 26).

³⁰ B. Roučka, Špitály, jejich majetek, s. 55. V roce 1313 vedli chebští křížovníci spor s řádem Německých rytířů o právo na hřbitov, pohřeb a desátky, srv. kapitola 6.1.

³¹ Například v roce 1442 koupil velmistr a konvent špitálu sv. Františka v Praze pro mostecký špitál plat (v hodnotě 20 grošů) z masného krámu (ŘKř 236).

³² Z mnoha listin v křížovnickém archivu můžeme vybrat některé: Václav I. potvrdil darování vsi Turska, (ŘKř 349), Velké konfirmační privilegium Václava I. z roku 1253 (CDB IV, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32), Václav I. též souhlasil s tím, že řád křížovníků koupil ves Velečín (RBM II, s. 740, č. 1725, ŘKř 447), Jan Lucemburský potvrdil křížovníkům roku 1336 několik statků a desátky (RBM IV, s. 112–113, č. 282, ŘKř 338) a o rok později dvůr v Dolanech (ŘKř 360), roku 1338 byla provedena výměna porostlin křížovníků a zemského písaře se souhlasem krále Jana i velmistra řádu (ŘKř 373).

³³ B. Roučka, Špitály, jejich majetek, s. 60.

³⁴ Např. v roce 1422 zrušil císař Zikmund nadaci křížovníků ve formě 11 kop platu ve vsi Role, dnes Stará Role (ŘKř 481).

³⁵ Zajímavý příklad, kdy špitál mohl sloužit jako peněžní ústav, najdeme v listině z roku 1248, kde (pravděpodobně mostecký měšťan) Konrád a jeho manželka darovali křížovnickému špitálu v Mostě celé své jmění. Špitál za to měl zaplatit jejich dluhy, dát Konrádovi 20 hřiven stříbra na plavbu do Svaté země a po návratu mu platit čtyři hřivny ročně. Pokud by se Konrád z cesty nevrátil, měl špitál zajistit důchody pro jeho manželku a další příbuzné (RBM II, s. 574–575, č. 1329, ŘKř 224).

provozu špitálu, k výstavbě, zařízení špitálních nebo blízkých klášterních budov, na výživu, ošetřování chovanců i řeholníků, na jejich oblečení, na běžné pohostinství a další výdaje. V případě řádu křížovníků najdeme v listinném materiálu zajímavý případ, kdy dluh velmistra řádu byl splacen tím, že věřitel měl být až do své smrti chován a oblékán (ročně měl dostat sedm loktů hrubého sukna a střevíce) v křížovnickém špitále a to buď v Praze, nebo v Chebu podle vlastní volby³⁶.

Organizace a správa špitálních nadání byla v rukou fundátora špitálu, jenž také určoval orgány, které měly jeho nadání spravovat. Buď se staral o nadání sám, ale mohl jej také svěřit speciálnímu bratrstvu, klášteru nebo městské radě³⁷. Pokud špitál nespravoval sám, vyžadoval účty správy špitálního nadání a sám nebo prostřednictvím pověřených orgánů správce špitálu kontroloval. Správa špitálu nebyla organizována jednotným způsobem. U špitálu rozlišujeme správce nadání *in temporalibus*³⁸, který bydlel ve špitále, vedl jeho hospodářství, přijímal platy a důchody a řídil jeho vnitřní život. Rozsah jeho pravomocí kolísal. Výkonnými a dohlížecími orgány správy špitálního nadání *in temporalibus* bývali ve městech pravidelně dva měšťané, kteří byli velmi často také členy městské rady³⁹. Od správy *in temporalibus* byla odlišena duchovní správa *in spiritualibus* (*cura animarum*).

Postavení špitálů v daňovém systému se opět věnoval B. Roučka⁴⁰. Přijetím nemovitosti většinou špitálu nevznikaly žádné povinnosti veřejnoprávní nebo soukromoprávní povahy. Z movitých statků byl špitál povinen platit královskou berni a další břemena, na nemovitostech váznoucí⁴¹. Špitál také platil poplatky obci, pravidelný ročník úrok králi (*census*), biskupské a papežské desátky⁴². Křížovníkům hrozilo dvojí zdanění a to u jednotlivých špitálů daně městu a současně zdanění celého řádu. Proto byly jednotlivé špitály zvlášť osvobozovány a za celý řád platilo pražské

³⁶ ŘKř 883, rok 1457.

³⁷ B. Roučka, Majetek a správa, s. 259.

³⁸ B. Roučka, Špitály, jejich majetek, s. 73. Funkce hospodáře se objevuje u křížovnického špitálu v Mostě (srv. kapitola Špitály řádu) a v Klatovech (ŘKř 405, rok 1380).

³⁹ B. Roučka, Majetek a správa, s. 259. Toto byl případ chebského špitálu, založením městského, který byl předán řádu křížovníků. Měšťané si ponechali právo ustanovovat správce špitálu, nahlížet do účtů, ale také konat dozor nad správou špitálu, V. Bělohávek – J. Hradec, Dějiny, s. 49. Křížovníci tedy měli omezenou správu, zajišťovali pouze výkon duchovní a zdravotní péče o nemocné, ale vrchní dozor nad špitálním jměním zůstal měšťanům (srv. kapitola Špitály řádu).

⁴⁰ B. Roučka, Špitály, jejich majetek, s. 79–87.

⁴¹ Konrád daroval celé své jmění křížovnickému špitálu v Mostě s podmínkou, že špitál zaplatí jeho dluhy (RBM II, s. 574–575, č. 1329, ŘKř 224).

⁴² Od papežských desátků byly špitály řád křížovníků osvobozeny listinou papeže Řehoře IX. z roku 1237 (CDB III, s. 195–198, č. 160, ŘKř 55a). Biskupské desátky měl řád platit ve výši šesti denárů z každého lánů, listina biskupa Mikuláše z roku 1257 (CDB V, s. 199–200, č. 121, ŘKř 444).

centrum⁴³. Některé klášterní statky byly od placení berní a plnění ostatních majetkových břemen osvobozeny četnými imunitami⁴⁴. Někdy byly špitály osvobozeny od plnění všech daňových břemen a tento výnos byl obrácen ve prospěch špitálních⁴⁵. Někdy se naopak osvobození vztahovalo jen na určité platy, některé statky nebo na konkrétní časové období⁴⁶. Špitál ale mohl plnit také všechna daňová břemena. Zatížení špitálních statků daňovými břemeny, nedostatek prostředků a možností k hospodaření ve vlastní režii i špatná správa majetku mohly být příčinou, že špitály pronajímaly nebo prodávaly své nemovitosti.

Jak probíhal život chovanců a jejich ošetřovatelů, nelze vzhledem k nedostatku pramenů určit. Absence pramenů současně brání poznat vnitřní provoz a zařízení špitálů. Na závěr této kapitoly je nezbytné upozornit na skutečnost, že špitálnictví bylo v Čechách pěstováno už před vznikem řádu křížovníků s červenou hvězdou. Svou činnost zde vyvíjeli rovněž johanité, strážci Božího hrobu a řád Německých rytířů⁴⁷. Jak ale uvádí R. Nový,⁴⁸ existoval například na počátku 14. století na území Prahy jen jediný špitál s veřejnou působností, a to křížovnický špitál sv. Františka.

⁴³ V. Rudolf, *Majetkové poměry*, s. 54. Například roku 1327 osvobodil Jan Lucemburský špitál v Ústí nad Labem od městské berně (ŘKř 408).

⁴⁴ Karel IV. zakázal rychtáři, přísežným a měšťanům v Budějovicích listinou vydanou roku 1351 tamtéž vymáhat od statků tamního špitálu jakékoliv sbírky a služby (ŘKř 425). Jak je uvedeno výše, byly špitály řádu křížovníků též osvobozeny od papežských desátků (srv. tato kapitola, poznámka 42).

⁴⁵ Roku 1349 byly špitál, konvent a statky křížovníků osvobozeny od všech daní, povinností a břemen na dobu, dokud jim nebude dána náhrada za dvě popluží, odňatá řádu při vyměřování Nového Města pražského. Peníze, které tím špitál získal, měly být použity na nákup chleba pro bratry i nemocné (RBM V/2, s. 388–389, č. 760, ŘKř 16).

⁴⁶ Například při darování koupené vsi Tetětice bylo určeno, že jiné platy kromě obecné berně neměly být ze vsi vybírány (ŘKř 105, srv. tato kapitola, poznámka 20). Jak bylo řečeno výše, v roce 1349 byly špitál, konvent a statky křížovníků osvobozeny od všech daní, povinností a břemen na dobu určitou, a to dokud jim nebude dána náhrada za dvě popluží, odňatá řádu při vyměřování Nového Města pražského; zemskou berní ale měli křížovníci platit jako páni, města a ostatní duchovní (srv. předchozí poznámka).

⁴⁷ Působení dalších hospitálních řádů se věnuje ve svém nejnovějším díle M. M. Buben, *Encyklopedie řádů*.

⁴⁸ R. Nový, *Pražské předhusitské špitály*, DP VII/1, s. 64.

6. Špitály řádu křížovníků s červenou hvězdou

6.1. Cheb - špitál sv. Ducha

Městský nadační špitál, nejstarší pečovatelský ústav v Chebu, byl založen u tekoucí vody, na břehu řeky Ohře, ve spodní části města pod náměstím při Mostecké bráně. Řád křížovníků, jenž později městský špitál převzal do své správy, dal dnešní jméno ulici, na níž špitál stál. Dodnes nese tato ulice jméno Křížovnická. Podle některých pramenů měla být křížovnická komenda v Chebu založena už roku 1266, po obsazení Chebska Přemyslem Otakarem II ¹.

Dne 16. května 1270 zničil město Cheb i jeho špitál oheň. Měšťané neměli dostatečné prostředky na stavbu nového špitálu² (brzy po požáru došlo rovněž k přestavbě obou postižených městských kostelů, kostela sv. Mikuláše i kostela při minoritském klášteře), a proto městská rada rozhodla o jeho začlenění do souboru křížovnických špitálů podle přání Přemysla Otakara II.. Důvodem tohoto přání pravděpodobně bylo posílit královský vliv v prvním období vlády českého panovníka nad tímto územím. Inkorporace špitálu řádem křížovníků proběhla v letech 1270-1271. Dosavadní mistr Goswin³ a bratři chebského špitálu vzali na sebe znak a pravidla pražského křížovnického řádu. Měšťané, kteří ke špitálu vlastnili dispoziční práva, si ponechali dalekosáhlý dohled na přijímání chudých, ustanovování správců nad špitálním nadáním a právo konání vizitací⁴. Také nahlíželi do účtů, potvrzovali je a konali dozor, zda se chudým dostává péče ve stanoveném rozsahu⁵, a současně se zavázali udržovat špitál v dobrém stavu. Na dozor nad špitálem byli jmenováni

¹ L. Stöhr, *Geschichtsbuch*, s.12.

² E. Šamánková, *Cheb*, Praha 1974, s. 45, mluví o tom, že město založilo špitál až po požáru, pravděpodobně z důvodu velkého množství osob postižených neštěstím.

³ Špitál byl nejprve spravován bratry Svatého ducha, spolkem laiků (<http://www.mesto/gettext.phtml?TxtID=212,802&DBType=kostely>, databáze projekt město Státního okresního archivu v Chebu). Mistr špitálního bratrstva v Chebu byl nazýván rektor. V. Bělohávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 49. Pozdější správce křížovnické komendy v Chebu měl titul mistr, srv. kapitola 5. Špitály a špitálnictví.

⁴ E. Šamánková, *Cheb*, s. 46, upozorňuje na to, že je mezi chebskými konšely k roku 1314 jmenován také Bohuslav (Buslav) Pražský, jenž byl současně správcem křížovnického špitálu, a na s. 63, se zmiňuje, že poté, co během celého 14. století chebští měšťané učinili pro špitál řadu nadací, byl pověřen dohledem člen rady a také výběrčí daní Mikuláš Gummenauer.

⁵ V radním předpisu z roku 1420 čteme, že by každý starosta měl spolu s radou chodit do špitálu a z každé rady poslat dva, aby se chodili každý týden přesvědčit, že se chorým ve špitálu neděje nějaké příkoří (<http://www.mesto/get>).

důvěrníci⁶. Rovněž o přijetí do chudobince rozhodovala rada města. Tato skutečnost znamenala tvrdé zásahy do sféry křížovnické správy⁷. Křížovníci však i přesto vykonávali nejen správu duchovní a zdravotní péči, ale rovněž správu hospodářského nadání špitálu⁸. Předání špitálu křížovnickému řádu muselo být schváleno řezenským biskupem, vzhledem k tomu, že Cheb s okolím podléhal jeho jurisdikci. Řezenský biskup Leo (Lev) potvrdil tento krok 14. září 1271⁹. Za odevzdání většiny ze špitálních příjmů postavili řádoví bratři nový hospitál a zavázali se k ošetřování určitého počtu špitálníků¹⁰.

Jak je uvedeno v kapitole výše, špitál v Chebu je jedním z mála špitálů, kde známe počet ošetřovaných osob. Podle nadačního listu¹¹ z roku 1273 měl špitál denně zaopatřit 28 chudých 45 librami chleba, 15 mázy piva, ročně 36 sáhy dřeva a dále mělo být zapláceno 81 zlatých a osm krejcarů na mzdu pekaři, na zeleninu a sůl. V. Pröckl propočítal, že k ošetřování nemocných sloužilo v chebském špitálu ve druhé polovině 14. století pět řádových bratří a dva kněží¹². V roce 1311 se ve špitálu v Chebu můžeme setkat ještě s pěti řeholnicemi, přestože byla služba řádových sester zrušena statuty už v roce 1292¹³.

V porovnání se známým nadáním ostatních křížovnických špitálů, byl majetek chebského špitálu rozsáhlý; špitální nadání se skládalo z desátků a platů (na statcích, domech, polích, zahradách a mlýnech), z jednotlivých dvorů a statků, ale i z celých vesnic, z mlýnů, lesů, polí i luk. K nejstaršímu známému příslušenství špitálu patřily desátky z polí, ležících neznámo kde, které špitálu daroval roku 1256 řezenský biskup Albert¹⁴. K těmto příjmům přibýly další platy. Roku 1278 dostali křížovníci v Chebu desátek v Jindřichově na ošetřování nemocných. Desátek měl připadnout špitálu až po

⁶ V. Bělohlávek - J. Hradec, Dějiny, s. 49.

⁷ Ze studovaných špitálů je chebský špitál jediný, ke kterému vlastnili dispoziční práva měšťané.

⁸ O tom svědčí řada listin z křížovnického archivu, srv. níže tabulku zachycující majetkové nadání špitálu.

⁹ CDB V/2, s. 265–266, č. 641, RBM II, s. 304–305, č. 759, ŘKř 185. Touto listinou řezenský biskup Lev, na naléhání českého krále Přemysla Otakara II., se souhlasem patronů špitálu, chebských měšťanů, a rektora a bratří špitálu, inkorporuje chebský špitál řádu křížovníků s červenou hvězdou. Přestože byl řádu špitál inkorporován, mělo město velké pravomoce nad činností a disponováním s majetkem špitálu. Skutečnost, že Chebsko církevně spadalo pod řezenské biskupství, měla podle F. Kubů, Chebský městský stát, s. 53, vliv na udržování autonomních tendencí vůči zástavnímu držiteli; to se mohlo rovněž při uplatňování dohlížecích práv nad křížovnickým špitálem.

¹⁰ A. Frind, Die Kirchengeschichte Böhmens II, Praha 1866, s. 261.

¹¹ V. Pröckl, Eger, s. 600.

¹² V. Pröckl, Eger, s. 600.

¹³ Srv. kapitola 5. Špitály a špitálnictví. O činnosti sester ve špitále máme dochovaný doklad z let 1262–1277, tj. podle pontifikátu řezenského biskupa Lva, jenž vydal listinu, v níž napomínal církevní škůdce, aby bratry a sestry špitálu neutiskovali, ale naopak je v jejich působení podporovali (ŘKř 187).

¹⁴ ŘKř 155. Toto se stalo patnáct let před převzetím chebského špitálu řádem křížovníků.

smrti Heřmana z Horní Vsi, který jej doživotně pobíral¹⁵. Podle darovací listiny z roku 1280 měl po Heřmanově smrti dostat špitál tento desátek v hodnotě jednoho snopu v Jindřichově spolu s desátkem v Lomanech (dva snopy)¹⁶.

Listinou z roku 1353 potvrzuje nejvyšší mistr Lev dvě starší nadace učiněné špitálu v Chebu¹⁷, roku 1298 to byl mlýn a desátky ve vsi Dobrá a roku 1300 daroval špitálu roční plat, vázaný na svém domě, chebský měšťan Albert Körnbühler se souhlasem své manželky. A. Frind konkretizuje dar z roku 1298; uvádí mlýn ve vsi Dobrá a k tomu desátky ze tří dvorců na přilepšení špitálníkům o čtyřech svátcích¹⁸. Další desátky získal špitál roku 1303 ze dvora ve Vonšově¹⁹. Roku 1337 koupili chebští křížovníci desátky ze tří dvorů v Hradišti za 15 liber haléřů²⁰ a o tři roky později další dva platy (celkem 17,5 liber haléřů) na dvorech a statcích ve vsích Mlýnek a Bor ze 30 liber haléřů²¹. Další nadání v podobě desátků bylo učiněno roku 1341 Tautem celníkem, který dal bratřím v chebském špitále plat 11 vozů (kar, polovina žita a polovina ovsu) a dalších dva a půl vozu v Chocovicích. Dále měli bratři konat za Tauta bohoslužby a v noci svítit v kapli, jím založené, za což jim Taut dal šest liber haléřů platu ze své zahrady před městem²². Roku 1343 koupil špitální mistr v Chebu Perchtold za šest liber haléřů lenní právo na hospodu ve Vackovci, ze které plynul špitálu plat 60 haléřů a dvě kuřata²³. V roce 1370 koupil špitální mistr desátky na domech chebských měšťanů, desátky v hodnotě 30 haléřů ročně od Heinricha Smyda a v hodnotě jedné kopy haléřů ročně na domě Mikuláše Walthera ze

¹⁵ ŘKř 537, Heinrichsdorf, A. Profous – J. Svoboda, Místní jména v Čechách I – IV, Praha 1947 – 1957, II, s. 153.

¹⁶ ŘKř 158, Loman, A. Profous, Místní jména II., s. 659.

¹⁷ SOA Cheb, evidenční číslo souboru křížovnických archiválií 328, listina i. č. 66. Nadační listiny chebského špitálu jsou v převážné většině přepsané v kronice Antona Grassolda, Geschichte; obě zmínované listiny jsou rovněž v H. Gradl, Monumenta Egrana I, s. 182, č. 499 a s. 191, č. 523.

¹⁸ A. Frind, Die Kirchengeschichte II., s. 266, užívá tyto údaje bez odkazu na prameny, ze kterých vycházel.

¹⁹ ŘKř 159, Wansau, Fonsau, dnes Bonšov, A. Profous, Místní jména I, s. 115. Dar učinila Adelhaida z Rabštejna se souhlasem svých tří synů.

²⁰ ŘKř 162, Reicherstorf, A. Sedláček, Paměti a doklady o staročeských mírách a vahách, Praha 1923, s. 151, naznačuje, že některá jména hmotnostních měr byla převzata z latiny. Toto je pravděpodobně i případ libry. U Římanů bylo největší závaží talentum, které se rovnalo 327, 12 kilogramů. Talentum se dělilo na sto liber, z nichž každá vážila 327, 12 gramů.

²¹ ŘKř 163, platů mělo být použito na nákup masa pro potřebné lidi, Mühlgrün. Haid, A. Profous, Místní jména I, s. 116, č. 17.

²² ŘKř 164, Koetschicz, A. Profous, Místní jména II, s. 27. Téhož dne potvrdil Tautovu fundaci a k jejímu plnění se za chebské křížovníky zavázal velmistr Oldřich i celý pražský konvent (ŘKř 165). A. Sedláček, Paměti, s. 100, potvrzuje, že na Chebsku panovaly rozdílné míry od našich zemských měr. Obilí a násevek se měřily na káry (někdy i khor); dále A. Sedláček vypočítává rozpětí káru mezi 299 - 310 litry.

²³ ŘKř 166, Watzkenreuth, A. Profous, Místní jména IV, s. 462.

Dvora²⁴. K dalším příjmům špitálu patřily od roku 1375 platy na devíti domech a pěti zahradách v Chebu v celkové hodnotě šesti liber haléřů ročně, které špitálu darovali purkmistr, rada a chebští měšťané²⁵. Další plat na domě získal špitál koupí v roce 1450 od chebského měšťana Pavla Rudusche²⁶. Bez dalšího odkazu na použité prameny se A. Frind zmiňuje, že roku 1423 špitál v Chebu vlastnil desátky a platy v dalších 21 vesnicích²⁷. V roce 1357 dostal chebský špitál hotovosti 24 liber haléřů, které měl na poli chebského měšťana Simona; z pole poté měl být nadále vyplácen plat konání zádušní mše a vigílie na sv. Oldřicha a Cecílii²⁸. V kupní smlouvě z roku 1505 je uvedeno, že dům s příslušenstvím, který koupil chebský jirchář, se platí osm míšeňských a dvě slepice křížovnickému špitálu²⁹.

Dvory a statky, které patřily špitálu v Chebu a tvořily tak další část jeho hospodářského příslušenství, ležely rozprostřeny v okolí města. Už král Přemysl Otakar II. přidal špitálu k jeho příjmům v roce 1273 dvůr “*auf dem St. Johannisberg*“ a k tomu dva kusy lesa, louky a rybník³⁰. Dále dostal roku 1276 špitál dva dvory v Mýtince³¹, roku 1279 dvůr ve Dvorech³² a v roce 1311 dvůr v Táborské, který špitálu odkázala sestra Greta za spásu své duše³³. Ke špitálním příjmům patřily od roku 1375 blíže neurčené statky v Horních Pasekách s pěti osedlými, které pro špitál koupili

²⁴ SOA Cheb, 328/ i. č. 98 a i. č. 99.

²⁵ ŘKř 897, opis listiny ze 16. století.

²⁶ Plat byl v hodnotě 48 grošů ročně (ŘKř 171).

²⁷ A. Frind, Die Kirchengeschichte II, s. 266. Jedná se o tyto vsi: Hatzenreuth (v dnešním Německu), Gassnitz (Jesenice), Oberschön (Horní Dvory), Fischern (A. Profous, Místní jména I, s. 474, tato ves by mohla být tou, jež se nachází dodnes na německé straně hranice u Hohenbergu, těsně na břehu Ohře za Pomezím, a je tedy blíž k Chebu než ves Rybáře, dnes součást města Karlovy Vary), Unterpilmersreuth (Dolní Pelhřimov), Au (Ava, A. Profous, Místní jména I, s. 18), Nebanic (Nebanice, A. Profous, Místní jména III., s. 181), Sebenbach (A. Profous, Místní jména IV, s. 16), Kneba, Wogau (Vokov), Dürnbach (A. Profous, Místní jména I, s. 443), Kornau (A. Profous, Místní jména II, s. 311), Neundorf (Nová Ves?), Watzgenreuth (Vackov nebo Vackovec), Hirschfelde (A. Profous, Místní jména I, s. 553), Friedensreuth, Honnersdorf (Jindřichov, srv. poznámka 106), Rossenreuth (A. Profous, Místní jména III, s. 587), Schlada (Slatina, A. Profous, Místní jména IV, s. 94, č. 4), Reissig (A. Profous, Místní jména III, s. 553) a Seuchenreuth.

²⁸ Kopiář nadačních listin pro kostel sv. Bartoloměje v Chebu ze 17. století (ŘKř 893, číslo celého kopiáře). V kopiáři je uvedena ještě jedna, o sto let mladší, nadace na věčné světlo ve špitálním kostele, a to ze 16. října 1448.

²⁹ ŘKř 541.

³⁰ V. Bělohlávek – J. Hradec, Dějiny, s. 49, označuje vrch také jako Kammerberg nebo Spitalberg. V. Prökl, Eger, s. 596, upřesňuje, že Přemysl Otakar II. daroval špitálu Meierhof. L. Stöhr, Dějiny komendy, fol.12, tuto nadaci doplňuje; Přemysl Otakar II. daroval křížovníkům statek na dnešní Komorní Hůrce (tzv. Johannisberg), dvě části lesa, několik luk a malých rybníků nedaleko Aše.

³¹ CDB V/2, s. 517, č. 821, ŘKř 156, Rahsenreuth. J. Kejř, Vznik městského zřízení v českých zemích, s. 192, naznačuje možnost, že donátoři bratři Rinold a Bero byli chebští měšťané.

³² ŘKř 157, Schona, A. Profous, Místní jména I, s. 451, č. 1. Podle listiny měl tento dvůr připadnout špitálu po smrti dárce Merklína z Lokte a jeho manželky. Po dobu jejich života jim měl špitál dávat deset kar (tj. větších měř, vozů) pšenice, padesát sýrů a vepře nebo jednu hřivnu stříbra, pokud by dvora neužívali.

³³ ŘKř 160, Seukenreuth.

purkmistr, rada a chebští měšťané³⁴. Podle kopiáře nadačních listin³⁵ získali chebští křížovníci roku 1423 dva statky v Horních Lomanech a dvůr ve Vokově. Z těchto statků dostával špitál celkem čtyři vozy žita, tři a půl vozu ovsu, dvě kuřata, dvě slepice, dva sýry, půl kopy vajec a 23,5 českých grošů. O jiném platu křížovnickému špitálu najdeme doklady v listině z roku 1515, kdy Jiří Zolchner a vdova po jeho bratrovi prodávali dvůr v Horních Lomanech, z něhož bylo špitálu placeno ročně dva a půl vozu žita, dva a půl vozu ovsu, čtyři slepice o Vánocích, dva sýry o letnicích, kopa vajec o Velikonocích a konkrétně kaplanovi ve špitále půl vozu žita a dva a půl groše³⁶.

Ke špitálnímu nadání patřily i celé vesnice. Roku 1322 byla ve vlastnictví špitálu ves Vojtanov³⁷. Listinou z roku 1375 vysvědčil purkmistr a městská rada, že křížovníci drží veškeré statky ve vesnicích Schönlinde, Reichensbach, Lauterbach a Wildenau se vším příslušenstvím, které koupili od Konráda z Neipergu³⁸. V. Prökl uvádí, že už roku 1312 městská rada koupila od Konráda z Neipergu “vsi u Redwitzu”³⁹. A. Frind také jmenuje mezi majetkem špitálu vesničku Vechlern⁴⁰.

Špitál v Chebu pravděpodobně neměl žádné větší hospodářské problémy, protože z dochovaných pramenů známe pouze jeden případ prodeje špitálního statku. V roce 1303 prodal převor a mistr Bertold a celý konvent za devět a půl liber haléřů louku u Loman⁴¹. Na přelomu 14. a 15. století přistoupil špitál ke směně křížovnických statků. Roku 1396 vyměnili křížovníci s Erhartem Ruduschem řádové desátky na dvoře v Chlumečku za dvůr, zvaný *Der König* nebo *Kunig*, v Poustce a v roce 1404 s Hanušem Ruduschem desátky na dvoře v Chlumečku za dvůr ve Vackově, kde seděl Hanuš Ruprecht a platil čtyři vozy obilí⁴². V roce 1457 Hanuš Wölfel v Krásné Lípě daroval díl statku, který obdělával společně s Heinzem Hascherem, jenž se svého dílu vzdal,

³⁴ Nadace města byla větší, srv. tato kapitola, poznámka 24 a 37 (ŘKř 897), Obernreuth.

³⁵ ŘKř 893, srv. poznámka 28.

³⁶ ŘKř 207.

³⁷ V. Rudolf, Majetkové poměry, s. 37 a s. 92, poznámka 10. Voitzersreuth, A. Profous, Místní jména IV, s. 599.

³⁸ ŘKř 897, vesnice Lauterbach, Reichenbach a Wildenau leží na území dnešního Německa. Ves Schönlinde je podle A. Profouse, Místní jména II, Praha 1949, s. 618, ves ležící pět kilometrů jižně od Chebu, což se zdá být vzhledem k její značné vzdálenosti od tří výše jmenovaných vesnic dost nepravděpodobné. Jako ves Schönlinde se spíše jeví vesnička Krásná, která leží asi jeden kilometr na severozápad od města Františkovy Lázně, na druhé straně hranic než jmenované vesničky.

³⁹ V. Prökl, Eger, s. 596, jmenuje vsi Lorenzenreuth, Oberthelau, Reuthas a Welsau. Pravděpodobně se jedná o vsi Lorenzenreuth, Tholau, Reuthas a Wolsau, ležící na území dnešního Německa u městečka Markredwitz.

⁴⁰ A. Frind, Die Kirchengeschichte II, s. 266. Jedná se o rok 1356.

⁴¹ ŘKř 502.

⁴² ŘKř 167, Lestein, Oed, A. Profous, Místní jména III, s. 448, a ŘKř 168, Lestein, Waczkenreute.

ve prospěch mistra chebského špitálu Oldřicha Syndolta⁴³. Roku 1486 koupil velmistr Mikuláš Puchner a řád od chebského měšťana Vavřince Langa díl statku u Rusova⁴⁴. O jiném, blíže neurčeném, křížovnickém dvoru se zmiňuje listina z roku 1488, ve které je uvedeno, že tomuto dvoru platil ze svého domu chebský řezník 20 grošů⁴⁵. V roce 1521 koupil mistr chebského špitálu Jiří Trautmanni nákupní právo na dvůr v Chocovicích za 56 kop grošů⁴⁶.

Ani špitálu v Chebu se nevyhnuly spory. Roku 1303 proběhl spor převora špitálu Eberhartem z Voigtsbergu o 30 hřiven stříbra⁴⁷. Dále byl veden spor s řádem Německých rytířů o pohřbívání na přilehlém špitálním hřbitově⁴⁸. Až v roce 1313 přátelští rozhodčí ustanovili, že bratří křížovnického špitálu měli právo na hřbitov, pohřby a desátky, ale také bylo rozhodnuto, že měšťané, kteří zemřeli a nezanechali žádné pořízení o svém pohřbu, měli být přeneseni k faře. Němečtí rytíři měli právo na plat pěti liber haléřů ve vsi Doubrava po čtyři roky a pokud by špitální bratři koupili Německým rytířům jiný plat, pak by plat z Doubravy připadl špitálu⁴⁹.

V roce 1335 proběhl další spor křížovníků, tentokrát o 28 liber haléřů a 12 loktů sukna⁵⁰. V roce 1387 se řádu vrátila práva na mlýn pod Špitálním vrchem pod podmínkou, že komtur chebského špitálu mlýn vyplatí 100 kopami pražských grošů nebo platem deseti kop ročně chebskému měšťanu Oldřichu z Plané a jeho manželce⁵¹. Spor v roce 1435 už nebyl pro chebské špitálníky tak úspěšný. Jednalo se o dlužný plat Hanuše Reicha z Dolnic špitálu v Chebu, který se ale promlčel a Reich měl zaplatit jen dlužný plat michalský⁵². Už v kapitole výše byla zmiňována možnost královských zásahů do správy špitálů a jejich vedení⁵³. To se stalo právě křížovníkům v Chebu, když v roce 1422 zrušil císař Zikmund nadaci 11 kop platu na dvě mše ve vsi

⁴³ ŘKř 882, Schönlynt.

⁴⁴ ŘKř 250, Rawssengrün.

⁴⁵ ŘKř 540.

⁴⁶ ŘKř 179.

⁴⁷ ŘKř 220, převor prokázal svou žalobu.

⁴⁸ V dubnu roku 1311 se obě strany shodly na přátelských rozhodcích (ŘKř 188), ŘKř 188a.

⁴⁹ Rozhodčími byli ustanoveni Arnold, kanovník pražský a farář v Kynšperku, chebský měšťan Boleslav ze strany křížovnického špitálu a ze strany řádu Německých rytířů jimi byli Gottfried, farář v Aši, a chebský měšťan Heřman Heklín (ŘKř 190, RBM III, s. 49-51, č. 115), Taubrach, A. Profous, Místní jména I, s. 391.

⁵⁰ Jednalo se o spor mezi chebským špitálem a Markétou Neydauerovou (ŘKř 184).

⁵¹ ŘKř 538.

⁵² ŘKř 219.

⁵³ Srv. kapitola 5. Špitály a špitálnictví.

(Stará) Role⁵⁴. V roce 1518 směnil mistr špitálu Jindřich Wulffer s Modelem Nonnerem, osedlým v Dlouhých Mostech, jitro louky za jiné⁵⁵.

Již bylo řečeno⁵⁶, že během husitských válek přijala chebská komenda nejen rozprchlé bratry křížovnického řádu, ale také až do padesátých let jejich velmistra. Budova špitálu byla znovu přestavěna krátce po přestavbě kostela v roce 1426⁵⁷. Velmistr Erasmus svolal na březen roku 1430 do Chebu generální kapitolu, která měla jednat o znovuzískání ztracených statků⁵⁸. O pobytu velmistra v Chebu svědčí skutečnost, že zde zanechal dluh u měšťana Hanuše. Záležitost byla vyřízena až po Erasmově smrti roku 1457 tak, že velmistr Oldřich Pesmet měl ve špitálu v Praze Hanuše chovat a oblékat do jeho smrti. Pokud by Hanuš nechtěl zůstat v Praze, ale v Chebu, měl mu mistr tamního špitálu Oldřich Syndolt dávat ročně sedm loktů hrubého sukna a střevíce.⁵⁹ V roce 1469 proběhl v křížovnické komendě v Chebu spor o funkci mistra špitálu, jehož exekutorem byl jmenován opat kláštera ve Waldsassenu, Mikuláš, který při rozhodl ve prospěch Jana Stiera, bakaláře svobodných umění a kněze křížovnického řádu⁶⁰.

⁵⁴ Nadace byla učiněna Hanušem von der Kager a měly z ní být slouženy dvě mše ve špitále v Chebu (ŘKř 481).

⁵⁵ ŘKř 177.

⁵⁶ Srv. kapitola 3. Vznik a vývoj řádu. Celé severozápadní pomezí království mělo výrazně protihusitský charakter a proto se zde husité i přes veškerou snahu nikdy trvale neuchytili. K tomu přispěl i katolický a národnostně německý ráz oblasti, staletá spjatost s říšským prostředím, snaha chebského státu, založeného na obchodu a hospodářském podnikání, hledat silného ochránce a vystupování zástavního držitele celého Chebska, krále Zikmunda, F. Kubů, Chebský městský stát, s. 59.

⁵⁷ E. Šamánková, Cheb, 1974, s. 63-64, rovněž je zde uveden popis a plán kostela sv. Bartoloměje.

⁵⁸ F. Jacksche, Geschichte, s. 36.

⁵⁹ ŘKř 883.

⁶⁰ Cisterciácký opat, delegovaný papežským legátem Vavřincem, přezkoumal nároky Jana Stiera na komendu a špitál v Chebu, uvolněné rezignací Jana Hullera, a rozhodl Janu Stierovi komendu udělit (ŘKř 172a). Listina z 28. května téhož roku vysvědčuje, že Jan Stier žádal tepelského opata Zikmunda, aby ho formálně uvedl v držbu kostela a komendy v Chebu a ten tak učinil (ŘKř 172b).

6.2. Litoměřice - špitál Panny Marie

Křížovníci získali za vlády Jana Lucemburského v roce 1327 městský špitál v Litoměřicích⁶¹, kde už vlastnili právo podací ke kostelu Panny Marie na předměstí. Rok založení špitálu není znám stejně jako rok, kdy křížovnický řád dostal patronátní práva k mariánskému kostelu. Muselo to být mezi roky 1253 a 1257⁶².

Nadání, učiněná litoměřickému špitálu, známe pouze dvě. Zdá se tedy, že hospodářské zázemí špitálu v Litoměřicích bylo mnohem menší než uvedené hmotné prostředky chebského špitálu křížovníků. Roku 1340 postoupil Jan z Jablonce mistru litoměřického špitálu chlebný kotec, aby choval on i jeho nástupci Janovu nemocnou dceru Kateřinu až do její smrti ve špitále⁶³. K dalšímu nadání došlo v roce 1370, kdy litoměřičtí měšťané Václav Cineri a Jindřich mladší z Kamýka slíbili platit z ostrova na Labi (dnešního Střeleckého ostrova), z pomeria⁶⁴ a mlýna, bude-li postaven, mistru a bratřím špitálu Panny Marie za městem dva kopy grošů ročního platu⁶⁵.

Ani litoměřickému špitálu se nevyhnuly spory. V letech 1342-1343 vedli křížovníci v Litoměřicích spor s ústeckým farářem z farního kostela sv. Vojtěcha Heřmanem o zadržené desátky. Výrok rozhodčích zněl, že rektor špitálu měl faráři zaplatit ve třech splátkách šest hřiven platu a dále mu měl platit na sv. Jiří kopu grošů a na sv. Havla osm strychů ječmene a osm strychů pšenice⁶⁶. Z toho vyplývá, že litoměřičtí křížovníci museli mít nějaké, nám vzhledem k absenci pramenů neznámé platy a pozemky. V listině⁶⁷ krále Václava IV. z roku 1387 je řádu křížovníků potvrzeno několik již inkorporovaných špitálů a kostelů, mezi nimiž najdeme uvedené rovněž kostel a špitál v Litoměřicích. Komenda řádu křížovníků byla v Litoměřicích až do roku 1421. V tomto roce zabrali litoměřičtí měšťané příjmy komendy a donutili křížovníky se jí vzdát⁶⁸.

⁶¹ V. Bělohlávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 50. V. Bělohlávek uvádí rok 1327 bez dalšího odkazu na prameny.

⁶² Roku 1253 vydal Václav I. křížovníkům Velké konfirmační privilegium, ve kterém není kostel Panny Marie v Litoměřicích zmiňován (CDB IV, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32). Křížovnický kostel Panny Marie v Litoměřicích je potvrzen až v privilegium biskupa Mikuláše z roku 1257 (CDB V, s. 199–200, č. 121, ŘKř 444).

⁶³ V RBM IV, s. 490, č. 1231, je uveden rok 1343, ŘKř 417, s doplněním, že řád může kotec prodat komukoliv z litoměřických měšťanů.

⁶⁴ Pomerium lze přeložit jako pruh půdy kolem města určený k opevnění; Latinsko-český slovník (kolektiv autorů), Praha 2000, s. 397.

⁶⁵ ŘKř 418.

⁶⁶ ŘKř 416, RBM IV, s. 477, č. 1192, a ŘKř 407.

⁶⁷ ŘKř 38.

⁶⁸ V. Bělohlávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 73.

6.3. Most - špitál sv. Václava

Přesný rok odevzdání špitálu v Mostě řádu křížovníků neznáme. Listiny mosteckého špitálu shořely spolu s ním roku 1639⁶⁹. Už zavedený špitál i s přilehlou kaplí v osadě sv. Václava, jež bývá považována za předchůdce královského města Most, byl potvrzen jako majetek řádu ve Velkém konfirmačním privilegiu Václava I. z roku 1253⁷⁰. Špitál patřil křížovníkům už dříve. V listině z prosince 1247 nabádal papež Innocenc IV. k obdarování špitálu na podporu mistra a bratří křížovnického řádu v Mostě a všem, kteří tak učinili, udělil 20 dní odpustků⁷¹.

Z majetku mosteckého špitálu známe už v roce 1261 jakési pole před městem. V listině z roku 1261 prominul král Přemysl Otakar II. špitálu v Mostě plat jedné hřivny stříbra na zmíněném poli⁷². O devět let později osvobodil Přemysl Otakar II. špitál ode všech daní a poplatků podobně jako jsou osvobozeny ostatní domy řádu v jiných městech⁷³. Stejně jako u ostatních špitálů sestávalo hospodářské zázemí špitálu v Mostě z platů, desátků, statků a vsí, špitálu darovaných nebo špitálem koupených. V roce 1279 byl křížovnickému špitálu v Mostě darován roční plat dvou hřiven ve vsi Schartendorf⁷⁴. Roku 1288 získal špitál odkazem 17 solidů na Vsi sv. Václava, které měly být rozděleny mezi špitál (pět solidů) a kostel sv. Václava (12 solidů)⁷⁵. V roce 1312 rychtář, konšelé a přísežní města Mostu vysvědčili, že Adelhaida z Okořina darovala velmistrovi řádu a konventu křížovníků v Praze své statky v Nemilkově, z nichž měli ročně jednu kopu pražských grošů⁷⁶. Správa statků ve vsi Nemilkov byla

⁶⁹ V. Bělohlávek - J. Hradec, *Dějiny*, s. 48. V. Rudolf, *Majetkové poměry*, s. 30. V. Rudolf ve své práci mluví o tom, že Ves sv. Václava, pozdější předměstí královského města Most, měli v držení křížovníci Božího hrobu Na Zderaze, kteří zde vystavěli špitál sv. Václava. Božehrobci získali ves závětí Kojaty Hrabšice. Václava I. jim ves se špitálem odebral a daroval ji křížovníkům s červenou hvězdou. K záboru majetku mostecké větve Hrabšiců došlo po roce 1227, T. Velímský, *Hrabšici*, Praha 2002, s. 94. T. Velímský, *Hrabšici Všebor a Kojata a počátky vrcholně středověkého Mostu*, ČCH 90/3, 1992, s. 321-333, zde uvádí, že Václav I. nepotvrdil zderazským křížovníkům pouze darování kostela ve Vsi sv. Václava, kterou jim odkázal Hrabšic Všebor. Václav I. kostel zabral a daroval jej křížovníkům s červenou hvězdou před rokem 1253. Roku 1301 měla být zderazským křížovníkům podle T. Velímského potvrzena vlastní Ves sv. Václava, ale patronátní právo ke kostelu zůstalo mosteckým křížovníkům. Zderazští křížovníci měli být odškodněni právem podacím ke kostelu Panny Marie v Mostě.

⁷⁰ CDB IV, s. 452-456, č. 266, ŘKř 32.

⁷¹ CDB IV, s. 217, č. 122, ŘKř 61.

⁷² CDB V/1, s. 395-396, ŘKř 221.

⁷³ L. Schlesinger, *Stadtbuch*, s. 7, č. 22.

⁷⁴ ŘKř 223. Plat odkázal Heřman, správce školy v Mostě, své matce po dobu jejího života (na šaty a jiné potřeby) a po její smrti měl připadnout špitálníkům v Mostě na chléb, pivo a ryby nebo kuřata pro nemocné.

⁷⁵ ŘKř 225, srv. kapitola 8. Kostely řádu křížovníků

⁷⁶ Plat měl připadnout řádu po Adelhaidině smrti (ŘKř 329).

pravděpodobně svěřena mosteckému špitálu⁷⁷. K dalšímu zvětšení majetku mosteckého špitálu o tři kopy ročního platu, darovaného ve vsi Kopisty, došlo v roce 1366⁷⁸. V roce 1380 byl špitálu v Mostě darován plat sedmi věrduňků grošů na mlýnu, zvaném špitální⁷⁹.

Z celých vesnic, náležejících křížovníkům, známe ves Nemilkov, kterou roku 1280, odkázal špitálníkům v Praze pražský měšťan Vobolín. Ves Nemilkov, ležící v okolí města Mostu, byla darována pražskému špitálu jako hlavě celého řádu a velmistrovi jako vrchnímu správci řádového majetku, ale pro její značnou vzdálenost od Prahy a snadnější správu byla ves pravděpodobně připojena k mosteckému křížovníckému špitálu. O připojení vsi Nemilkova k mosteckému špitálu by také mohlo svědčit, že v darovací listině, vydané v Mostě, dosvědčují darování vsi křížovníckému řádu mostecký rychtář Mikuláš a celá obec města Mostu⁸⁰. Plat ze vsi Nemilkova činil ročně deset hřiven a za něj měli křížovníci nemocným ve špitále dávat každý čtvrtek po vejci nebo jablku nebo sousto sýra, podle volby nemocného, dále sousto bílého chleba a k tomu měli sloužit zádušní mši. Jan ze Zdenic, který se později stal mistrem špitálu v Mostě a v letech 1407-1419 i velmistrem celého řádu, daroval při svém vstupu do řádu křížovníků část vsi Kaštic a ves Pšov⁸¹. Podle V. Rudolfa⁸² není jasné, zda darovaná ves Pšov patřila k příslušenství mosteckého nebo pražského křížovníckého špitálu. A. Frind⁸³ uvádí některé další vsi, které měly být součástí nadání mosteckého špitálu. Vedle statku ve vsi Taschenberg (Tasova Hora, dnes je součástí města Mostu) to byla ves Chanov⁸⁴, Sedlec, Kopořec a část Braňan.

Byla období, kdy měl mostecký špitál dostatečné finance, a tak mohl sám majetek kupovat. Už v roce 1264 koupil špitál za cenu tří hřiven stříbra plat v hodnotě čtyř

⁷⁷ Jako v případě darování celé vsi, srv tato kapitola, poznámka 80.

⁷⁸ ŘKř 230. Plat, splatný křížovníckému hospodáři v Mostě, odkázali mostečtí měšťané na vigilie, zádušní mše, nápoj, chléb a lázeň. A. Profous, Místní jména II, s. 305, dnes součást města Mostu. Tento pramen dokazuje, že v křížovníckém špitále existovala již zmíněná funkce hospodáře, kterému byly odevzdávány všechny platy a peníze. Byl to úředník, o kterém mluví Roučka jako o správci nadání in temporalibus (srv. kapitola Špitály a špitálnictví). Špitál v Mostě a špitál v Klatovech jsou jediné z křížovníckých špitálů, kde je funkce hospodáře doložena listinami.

⁷⁹ Tento plat měli odvádět mostecký měšťan Mikuláš Kyczler a jeho dědici hospodáři mosteckého špitálu Mackovi, dále je v listině dodatek, že pokud bude předepsaná generální berně, má Mikuláš zaplatit hospodáři 32 grošů (ŘKř 231).

⁸⁰ RBM II, s. 1185, č. 2710, ŘKř 326, srv. kapitola 9. Majetek řádu.

⁸¹ V. Rudolf, Majetkové poměry, s. 30, A. Profous, Místní jména II a III, s. 212 a s. 498, č. 1.

⁸² Tamtéž.

⁸³ A. Frind, Die Kirchengeschichte II., s. 266, uvádí jmenované vsi jako majetek řádu k roku 1383 bez odkazu na použité prameny.

⁸⁴ J. V. Šimák, České dějiny I/5, Středověká kolonizace v zemích českých, Praha 1938, s. 640, se zmiňuje, že ves Chanov vlastnil špitál v Mostě už od roku 1253.

beček soli na jakémsi mlýně v okolí města⁸⁵. Dalším nákupem byl plat jedné hřivny od Vnislava z Nemilkova⁸⁶ a v roce 1313 plat půl hřivny za čtyři kopy grošů ve vsi Kájov⁸⁷. Poté, co Jan Lucemburský povolil křížovnickému řádu vysazovat špitální statky nákupním právem⁸⁸, máme doklady přechodu na právo emfiteutické i u mosteckých špitálníků. V roce 1412 převedli křížovníci na nákupné právo mlýn na Bílině pod vsí Kájovem za 18 kop grošů pražských Pavlovi Tkalcovi, který měl ročně platit naturální úrok 28 strychů pšenice špitálu nebo hospodáři v Mostě⁸⁹. Majitelem mlýna na Bílině v Kájově se v roce 1449 stal Václav Schwalbe a platil špitálu v Mostě na sv. Jiří a sv. Havla po 14 stryších žita⁹⁰. Už v roce 1442 koupil velmistr a konvent špitálu sv. Františka v Praze pro špitál v Mostě od purkmistra a městské rady plat v hodnotě 20 grošů z masného krámu⁹¹.

Výše už bylo řečeno, že špitál mohl sloužit jako jakýsi druh peněžního ústavu⁹². V roce 1284 odkázal (snad mostecký měšťan) Konrád, který se chystal pravděpodobně na cestu do Svaté země, a jeho manželka Pezla špitálu v Mostě celé své jmění⁹³. Špitál měl za to zaplatit jejich dluhy, dát Konrádovi 20 hřiven na plavbu a po návratu mu ročně platit čtyři hřivny. Pokud by se nevrátil, měl špitál platit Pezle dvě hřivny ročně až do dospělosti Konrádovy příbuzné Anežky a jejího vstupu do řádu. Pokud by Anežka do špitálního řádu nevstoupila, měla ročně dostávat jednu hřivnu důchodu. Pokud by do řádu nebyl přijat její bratr, měl od špitálu dostat masný krám. Špitál se měl také postarat o dárcovu příbuznou Kunu, kdyby nevstoupila do řádu. Na počátku 15. století ale nebyla hospodářská situace špitálu nejlepším. Když byl v roce 1417 ustanoven v řádové kapitule komturem špitálu sv. Václava v Mostě Havlík z Černčic, bylo jednou z podmínek jeho schválení v této funkci, aby zbavil špitál v Mostě do čtyř let dluhů⁹⁴.

I špitál v Mostě se dostal do sporů. Podle V. Rudolfa získal špitál už v roce 1247 ves Vyšehněvice, která byla odňata johanitům a to vyvolalo spor, ukončený smírem.

⁸⁵ CDB V, s. 599, č. 402, ŘKř 222.

⁸⁶ Plat koupil rektor špitálu v Praze, ale asi i v tomto případě byl připojen ke špitálnímu nadání mosteckého špitálu, nadaci vysvědčil mostecký rychtář Petr a příšežní v Mostě (ŘKř 328, rok 1306).

⁸⁷ Křížovníci koupili tento plat od minoritského řádu v Mostě, ŘKř 227, A. Profous, Místní jména II, s. 182.

⁸⁸ Bylo to roku 1341 (RBM IV, s. 362-363, č. 904, ŘKř 13).

⁸⁹ Pokud by byl mlýn zničen, musel jej Pavel obnovit do tří let, jinak by připadl zpět špitálu (ŘKř 232).

⁹⁰ ŘKř 237.

⁹¹ ŘKř 236.

⁹² Srv. kapitola 5. Špitály a špitálnictví.

⁹³ RBM II, s. 574-575, č. 1329, ŘKř 224.

⁹⁴ Havlík z Černčic měl též povinnost platit řádové komoře (velikost platů není blíže specifikována) a odvádět ročně dva sudy piva (ŘKř 488).

Mostečtí špitálníci museli johanitům zaplatit 80 hřiven stříbra pražské váhy, na jejichž úhradu použili příjmy z kostela ve Vrbně⁹⁵. Roku 1334 se jednalo zase o spor s Frickem ze Střimic o plat dvou hřiven ryzího stříbra ze statku ve vsi Střimice. Rozhodčí sporu ustanovili, že Fricek a dědicové měli hospodáři špitálu v Mostě platit dvě kopy grošů pod pokutou osmi grošů. V listině byla také ustanovena změna platu i pokuty při devalvaci měny. Plat byl zvýšen na dvě hřivny stříbra pod pokutou jednoho věrduňku⁹⁶. O dvacet let později vedl řád křížovníků spor s konventem zderazského kláštera na Novém Městě pražském o jurisdikci nad mlýnem ve Vsi sv. Václava. Spor byl rozhodnut tak, že mlýn patří pod patronaci zderazského kláštera a mistr a konvent křížovnického řádu z něho měli pobírat půl kopy grošů pražských ročního platu, odkázaného mu závětí. Dohoda měla být dodržena pod pokutou 60 kop⁹⁷.

Za husitských válek komtur mosteckého špitálu uprchl do Slezska. Komenda nebyla příliš poškozena, přečkala husitské války a do roku 1430 byla opět obsazena⁹⁸. Roku 1461 rozhodoval křížovník a kněz Jíra, který zastával funkci faráře kostela sv. Václava a současně i komtura mosteckého špitálu, spor o brod a rybolov⁹⁹. V listině následujícího roku je Jíra uveden už jen jako špitálník a farář u sv. Václava. Farář Jíra s velmistrem řádu dávali mosteckému měšťanu a ševci náhradu za kus dědiny při křížovnickém rybníku u Vsi sv. Václava, která trpěla záplavami, za lepší kus dědiny za Tasovou Horou a přenášeli na něj všechny dřívější povinnosti. V roce 1496 velmistr řádu spolu s mosteckým komturem Joštem Pfragnerem dali mlynáři v Kájově poustku u jeho mlýna¹⁰⁰.

⁹⁵ V. Rudolf, Majetkové poměry, s. 22.

⁹⁶ Plat mohl být převeden na jiné statky (ŘKř 228).

⁹⁷ ŘKř 228a, rok 1355.

⁹⁸ K. Kuča, Města IV, s. 177. V roce 1437 velmistr Erasmus a konvent v Praze potvrzují držení špitálu v Mostě (ŘKř 234).

⁹⁹ ŘKř 229, ŘKř 238; k výměně dostal mostecký měšťan navíc příkop, z něhož měl platit špitálu jeden groš na sv. Martina.

¹⁰⁰ ŘKř 239

6.4. Stříbro - špitál sv. Alžběty

Špitál ve Stříbře byl jedním z nejstarších špitálů, které byly řádu předány a současně patřil mezi nejvýznamnější komendy řádu v předhusitské době¹⁰¹. Listinou vydanou na Krivoklátě v prosinci roku 1243 daroval český král Václav I. farní kostel ve Stříbře s podacími a jinými právy i příslušenstvím k podpoře bratří a nemocných špitálu, který byl založen bratrem Oldřichem¹⁰². Z následující listiny vyplývá, že špitál byl bratrem Oldřichem ze Stříbra¹⁰³ původně zřízen v Kladrubech¹⁰⁴, ale pravděpodobně pro spory s tamním benediktinským klášterem, byl tento špitál následujícího roku, s povolením krále Václava I., přenesen do Stříbra a současně také, na přání Anežky, podřízen špitálu sv. Františka v Praze¹⁰⁵. V listině z roku 1244 jsou také jmenovány řádové sestry, které nemocným ve špitále posluhovaly. Jak už bylo řečeno výše, přijímání dalších sester do křížovnického řádu bylo zakázáno statuty z roku 1292.

Když roku 1248 přijímal papež Innocenc IV. mistra a bratry špitálu sv. Františka v Praze s celým konventem a jeho statky pod ochranu papežského stolce, potvrdil jim zároveň špitál ve Stříbře a kostel v Lokti s kaplemi a vším příslušenstvím a statky¹⁰⁶. Ještě v dubnu roku 1253 potvrdil král Václav I. špitálu sv. Františka všechny důchody

¹⁰¹ Význam této komendy pro řád spatřuji v tom, že byla prvním mimopražským špitálem, převzatým řádem. Král Václav I. špitál podřídil křížovníkům na přání své sestry sv. Anežky.

¹⁰² CDB IV/1, s. 111-112, č. 32, ŘKř 419, 27. prosince 1243. V této starší listině není nijak označeno ani Stříbro ani sám bratr Oldřich, J. Kejř, Vznik městského zřízení, s. 98.

¹⁰³ Frater Ulricus de Miza. Podle L. Jiráka, Ke genezi Stříbra a jeho středověkých staveb, MZK XXII, 1986, s. 131-153 (konkrétně s. 140), byl bratr Oldřich nejspíše příslušníkem benediktinského kláštera v Kladrubech.

¹⁰⁴ Už v roce 1233 bere papež Řehoř IX. v ochranu špitál sv. Jakuba v Kladrubech, je to nejstarší listina, uložená v křížovnickém archivu (CDB III, s. 35-36, č. 37, ŘKř 394). J. Žemlička, Počátky Čech královských, Praha 2002, s. 497-498, charakterizuje špitální tradici ve Stříbře jako komplikovanou. Jak už bylo výše řečeno první špitál byl u kostela sv. Jakuba v trhovém sídlišti, rozvíjejícím se v sousedství kladrubského kláštera. Roku 1233 přijal Řehoř tento špitál v ochranu a stvrdil mu majetky, aniž by padla zmínka o zřizovateli. Až v prosinci 1244, kdy král Václav I. nechal špitál přenést do Stříbra, vystupují podrobnosti. Špitál měl totiž "svými náklady" vybudovat "bratr Oldřich ze Stříbra, náš měšťan". Byl to týž Oldřich, jenž se v prosinci 1243 připomínal v souvislosti se špitálem přímo ve Stříbře. I stříbrský špitál měl Oldřich založit vlastními náklady. Oldřich patrně nebyl členem kladrubského konventu, jak se někdy uvažuje. Stěží by mohl v této pozici budovat dva špitály. Pravděpodobnost nákladnost obojího zařízení, i nepřízeň kladrubského opata, vyústily v translaci špitálu z Kladrub do Stříbra, jeho spojení se zdejším zařízením a tím i fakticky jeho zrušení. Křížovníci se mohli ujmout svého díla již přímo ve Stříbře.

¹⁰⁵ CDB IV/1, s. 139-140, č. 55, ŘKř 419a, 28. prosince 1244. Současně král Václav I. dovolil špitálnímu bratrstvu ve Stříbře nosit znamení hospitálu sv. Františka v Praze. Z toho vyplývá, že už od počátku svého vzniku nosili bratři špitálu sv. Františka v Praze nějaké znamení, které by je odlišovalo od jiných špitálních bratrstev a řádových bratří. Znamení červené hvězdy s červeným křížem bylo mistru a všem členům řádu povoleno nosit až pražským biskupem Mikulášem listinou danou 17. června 1252.

¹⁰⁶ CDB IV/1, s. 225-226, č. 129, ŘKř 62.

a statky, mezi nimi i špitál ve Stříbře s kostelem, vesnicemi, lesy, mlýny a dalším příslušenstvím¹⁰⁷. Král Přemysl Otakar II. brzy po svém nástupu na český trůn křížovníkům potvrdil nejen přenesení špitálu z Kladruhu do Stříbra a jeho podřízení pražskému křížovníckému špitálu, ale současně ves Stříbro. Navíc Přemysl Otakar II. také daroval stříbrskému špitálu ves Butov (Bitkov) a osvobodil jej od zásahů královských úředníků¹⁰⁸. V roce 1342 velmistr řádu a konvent pražského špitálu vysadili¹⁰⁹ svým poddaným ve vsi Butov (Bitkov) zákupním právem 20 a půl lánu za těchto podmínek, za každý lán měli poddaní platit tři hřivny a dva groše hotově, dále dvakrát ročně platit špitálu po 16 groších pražských, ze senoseče dva groše, z požerného čtyři kbelce žita, šest ječmene, šest ova a jeden hrachu i s dovozem. Dále měli špitálu odvádět týden před sv. Michalem půl bečky soli, o žních měli posílat špitálu dva žence na žito a dva na oves, ještě křížovníkům ve Stříbře odevzdávali po dvou kuřatech na svátky Všechny svatých, na Narození Páně a na Nebevzetí Panny Marie a 30 vajec na Velikonoce a na letnice. Velmistr a konvent dále prodali dvůr se třemi lány v Těchlovicích, za který celkem získali v hotovosti 14 kop grošů¹¹⁰ a z něhož byl nadále placen roční plat (z jednoho lánu čtyři kbelce pšenice, osm žita, 20 ova a jeden hrachu s dovozem do špitálu ve Stříbře, měli rovněž posílat šest ženců na žito a šest na oves, dále platili 16 grošů na sv. Havla, dvě kuřata na sv. Martina a na Narození Páně a po 30 vejcích na Velikonoce a na letnice a k tomu platili královskou berní).

Další známé nadání špitálu ve Stříbře není veliké. K majetku řádu patřila polovina mlýna u mostu ve Stříbře, který jim roku 1342 prodal mlynář Oldřich. Přestože výnos

¹⁰⁷ CDB IV/1, s. 452-458, č. 266, ŘKř 32, „Porro hospitale de Mysa cum ecclesia, villis, sillvis, molendinis et aliis pertinentiis suis predicto hospitali et fratris in Praga conferimus in perpetuum possidenda.“

¹⁰⁸ CDB V/1, s. 44-46, č. 9, ŘKř 420, 26. prosince 1253. O problémech s lokalizací jmenované vsi Butov (Bitkov) více u B. Zilynské, Jakoubek ze Stříbra a dobová církevní správa, in: Jakoubek ze Stříbra. Texty a jejich působení, O. Halama, P. Soukup (vydavatelé), Praha 2006, s. 10-48, (konkrétně str. 11-12). F. M. Bartoš, Rodiště Jakoubka ze Stříbra, JSH 9, s. 34-35, jmenovaný Butov opravuje na Vítkov; s odkazem na G. Schmidta, Mieser Dörfer, in: Festschrift der Bergstadt Mies, s. 40, 50-51, jsou obě vsi (Butov i Bitkov/Vítkov) uvedeny jako náležející v době Jakoubkově řádu křížovníků s červenou hvězdou. Toto tvrzení listiny křížovníků nepotvrzuje.

¹⁰⁹ RBM IV, s. 470-471, č. 1178, ŘKř 422.

¹¹⁰ Václav a Jaroslav, kteří koupili nejen lán, ale i dvůr a měštiště, zaplatili každý 6 kop grošů, a Mikuláš zaplatil za svůj lán dvě kopy grošů.

¹¹¹ RBM IV, s. 471, č. 1179, ŘKř 424, 28. října 1342, RBM IV, s. 471-472, č. 1181, ŘKř 423, 11. listopadu 1342.

z mlýna připadl špitálu ve Stříbře, povinnosti mlynáři stanovil velmistr řádu (v této době to byl velmistr Oldřich) a konvent špitálu sv. Františka v Praze. O dva týdny později potvrdili rychtář a přísední města Stříbra¹¹¹, že má mlynář dávat stříbrskému špitálu týdně dva kbelce semletého žita, na suché dny vykrmit tři vepře a o Velikonocích, letnicích a svátku Narození Páně platit po dvou groších. Kdyby mlýn prodával, měli mít křížovníci předkupní právo a současně právo na čtvrtinu ceny. K dalším povinnostem mlynáře patřilo mlít zdarma pro špitál a opravovat mlýn vlastními náklady.

Dokladem toho, že člen řádu křížovníků mohl být farářem, zde u kostela Všechny svatých ve Stříbře¹¹², a současně převorem, špitálu tamtéž, je listina z března roku 1373, která zlistňuje rozhodčí výrok ve sporu mezi převorem Janem a jeho bratry, měšťany ve Stříbře, na jedné straně a stříbrským farářem a převorem na straně druhé. Ve sporu se jednalo o závěť měšťana Henzlína, týkající se domu kláštera ve Stříbře, a ukončen byl výrokem, že převor Jan má dostat od bratrů Jana, Linharta a Konráda deset kop grošů pražských. Roku 1426 se města Stříbra zmocnil Přibík z Klenové a zdá se, že někdy v této době křížovníci město opustili¹¹³.

¹¹² Problém vývoje církevního života středověkého Stříbra a jeho staveb je nastíněn u L. Jirásko, Ke genezi Stříbra, s. 131-153, i když není dostatečně vysvětlen, srv. kapitola 8.19 (ŘKř 421, 11. března 1373).

¹¹³ V. Bělohávek - J. Hradec, Dějiny, s. 73. Události u Stříbra a Tachova podal F. Šmahel, Husitská revoluce III, Praha 1995-1996, s. 194-199.

6.5. Ústí nad Labem - špitál sv. Materny

Špitál v Ústí nad Labem byl svým založením městský a vznikl v době pražského biskupa Tobiaše z Bechyně¹¹⁴. Řád křižovníků získal špitál sv. Materny před hradbami v roce 1327¹¹⁵. Ve stejném roce osvobodil Jan Lucemburský špitál ode všech městských dávek¹¹⁶. Osvobození špitálu ode všech městských sbírek bylo potvrzeno rychtářem a přísedními města až v roce 1329¹¹⁷.

O majetku patřícím ústeckému špitálu máme velmi málo pramenů a zpráv. Je známo, že roku 1328 platil Hanuš z Klíše ze špitální vinice a z pole o šesti strýších naturální poplatek 40 měřic ječmene¹¹⁸. V roce 1330 pronajal komtur špitálu v Ústí Mikuláš z Míšně pole ve vsi Sovolusky za 15 grošů pražských ročního platu¹¹⁹. Ve stejném roce pronajal špitál dědičně mlýn, zvaný Fladermuhle nebo Vladimirmuhl, a pole za plat 40 měřic ječmene pod trestem ztráty mlýna a pole při nezaplacení jedné splátky. Nájemce Jindřich Smoler měl také povinnost dovozu obilí pro potřeby špitálu¹²⁰. Zdá se, že Jindřich Smoler neplnil své závazky nebo neměl dědice, protože už v roce 1343 držel dědičně Fladermuhle, náležející špitálu sv. Materny, mlynář Rudlín, který platil špitálu ročně jeden a půl kopy grošů, faráři u sv. Vojtěcha také v Ústí čtyři groše a k tomu berni z každého mlýnského kola¹²¹. V roce 1413 postoupil velmistr Jan dvůr ve vsi Sovolusky za 22 grošů ročního platu a další neurčené naturální dávky¹²².

Už roku 1336 vysvědčoval rychtář a přísední města Ústí, že zeď oddělující ústecký špitál ode dvou dvorů náleží špitálu, že oba jmenované dvory jsou vysazeny se souhlasem převora špitálu a že jejich držitelé mají zeď vlastním nákladem

¹¹⁴ J. V. Šimák, *Středověká kolonizace*, s. 663, uvádí, že biskup Tobiaš z Bechyně (1279 - 1296) dává všem, kteří přispějí na výstavbu špitálu, 40 dní odpustků. O založení špitálu a jeho převzetí řádem křižovníků více K. Jahnel - A. Marian, *Das Spital*, s. 30-36, kteří kladou založení ústeckého špitálu kolem roku 1281.

¹¹⁵ V. Bělohávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 50. Sv. Materna, patron špitálu, patřil podle legendy k žákům sv. Petra a stal se třetím trevírským biskupem, K. Kaiserová – V. Kaiser, *Dějiny města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1995*, s. 23; o sv. Maternovi rovněž více u K. Jahnel - A. Marian, *Das Spital*, s. 34-35.

¹¹⁶ ŘKř 408.

¹¹⁷ RBM III, s. 623, č. 1588, ŘKř 10.

¹¹⁸ Hanuš učinil prohlášení, že pokud by nezaplatil ve stanoveném termínu, připadne ústeckému špitálu zpět vinice i pole (RBM III, s. 553-554, č. 1409, ŘKř 409).

¹¹⁹ ŘKř 411.

¹²⁰ RBM III, s. 652-653, č. 1665, ŘKř 412.

¹²¹ ŘKř 414.

¹²² Za řád prodával dvůr velmistr a pražský konvent se souhlasem řádové kapituly, ale pravděpodobně náležel k nadání ústeckého špitálu, stejně jako výše jmenované pole rovněž ve vsi Sovolusky (ŘKř 479).

obnovovat¹²³. Špitál v Ústí vedl v roce 1354 spor o duchovní správu s ústeckým farářem Janem Somburkem. Narovnání sporu bylo učiněno tak, že řádový křížovnický kněz mohl nadále posluhovat svátostmi nemocným ve špitále (nikoli farníkům) a v náhradu za to měl řád ústeckému faráři a jeho nástupcům opatřit roční plat dvou kop grošů pražských do dvou let¹²⁴.

Špitál křížovníků v Ústí nad Labem byl zničen v roce 1426. Jako poslední komendátor řádu křížovníků ve špitále v Ústí byl jmenován křížovník Kříž¹²⁵.

6.6. Tabulky představených a hospodářského nadání špitálů

V kronice L. Stöhra¹²⁶ je uveden seznam představených špitálu v Chebu, který nabízí zajímavé srovnání s tím, co jsem při svém bádání měla možnost zjistit v listinách křížovnického archivu. Pro lepší přehled zjištěných skutečností jsem se rozhodla je uspořádat do tabulek, a to nejen v případě mistrů chebského špitálu a jeho nadání, ale i v případě ostatních špitálů (a v kapitole osmé následují tabulky shrnující doložené faráře a nadání křížovnických kostelů). Pokud to bylo možné, snažila jsem se uspořádat řeč listinného a dalšího materiálu do určitých hesel: jméno mistra, datum jeho doložení, titulatura, skutečnost, při které byl představený špitálu zmiňován v pramenech a na závěr konkrétní pramen. U majetkových nadání špitálů i kostelů a u seznamu farářů jsou rozlišení podobná; u hospodářského nadání je navíc snaha konkretizovat nejen jeho hodnotu, ale i druh majetku a způsob jeho nabytí nebo ztrátu, u farářů (vzhledem k zápisům v LC) časové rozmezí jejich působnosti u daného kostela.

¹²³ ŘKř 413.

¹²⁴ ŘKř 415, A. Hořčíčka, Urkundenbuch, s. 40, č. 56.

¹²⁵ V. Bělohávek - J. Hradec, Dějiny, s. 73. O bitvě u Ústí nad Labem více P. Čornej, Bitva před Ústím nad Labem ve starší české a německé tradici, in : Problémy dějin historiografie VII, AUC - Philosophica et historica 1995, Praha 1999, s. 9-64.

¹²⁶ L. Stöhr, Geschichtsbuch der ritterl. Kreuzherren, fol. 13.

Představení křížovnického špitálu v CHEBU:

Datum	Jméno	Titulatura	Skutečnost	Pramen
24.6.1279	Gozvin Gallicus	mistr	vysvědčuje nadaci ve prospěch špitálu	ŘKř 157
11.10.1303	Bertold	převor a mistr	prodává louku	ŘKř 502
22.11.1303	Bertold	převor	jedna ze stran sporu o 30 hřiven	ŘKř 220
31.5.1327	Fridrich	mistr	vysvědčuje prodej poloviny léna, tj. půl pole	ŘKř 161
11.11.1335	Perchtold	mistr	jedna ze stran sporu	ŘKř 184
21.1.1337	Perchtold (Berchtold)	mistr	kupuje desátky ze tří dvorů	ŘKř 162
28.8.1340	Fridrich (Fritsch)	mistr	vysvědčuje zakoupení platu ve prospěch špitálu	ŘKř 163
21.9.1341	Fridrich (Fritsch)	mistr	vysvědčuje nadaci chebskému špitálu	ŘKř 164
1.11.1343	Perchtold	mistr	kupuje lenní právo na hospodu	ŘKř 166
17.1.1375	Bušek	mistr	vysvědčuje nadaci ve prospěch špitálu	ŘKř 897, opis ze 16.st
30.4.1387	Prokop	komtur	získává práva na mlýn	ŘKř 538
23.4.1423	Václav Holub	mistr	vysvědčuje dar chebskému špitálu	ŘKř 893, kopiář ze 17.st
13.11.1426	Václav Holub	mistr	zvolen velmistrem řádu	ŘKř 135
16.10.1448	Mikuláš	mistr	vysvědčuje nadaci pro kostel	ŘKř 170
20.9.1457	Oldřich Syndolt	mistr	má platit dluh za velmistra	ŘKř 883
24.12.1457	Oldřich Syndolt	mistr	přijímá část statku	ŘKř 882
20.10.1468	Jan Stier (Stir)	komendátor, bakalář dekretů	nechává pořizovat opis listin z roku 1460 a 1466	ŘKř 130
31.12.1468	Jan Stier (Stir)	komtur	zvolen zástupcem řádu pro soudní jednání	ŘKř 172
15.3.1469	Jan Stier	mistr	ustanovuje	ŘKř 903, opis

			povinnosti obyvatel Chlumu	ze 17.st
11.4.1469	Jan Huller		rezignuje na funkci komendátora	ŘKř 172 a
11.4.1469	Jan Stier	bakalář svobodných umění, kněz řádu	vznáší nároky na uvolněnou komendu	ŘKř 172 a
28.5.1469	Jan Stier	professus řádu, mistr svobodných umění	formálně uveden v držení komendy a kostela	ŘKř 172 b
28.6.1469	Jan Stier	mistr	ustanovuje povinnosti obyvatel Chlumu	ŘKř 904, opis
27.9.1469	Jan Stier	mistr	opětovné ustanovení povinností obyvatel Chlumu	ŘKř 905, opis ze 16.st
12.12.1474	Zachariáš Stier	mistr	vyplácí dědický podíl svého otce	ŘKř 174
10.6.1480	Jan Stier	mistr	vysvědčuje koupi louky	ŘKř 908, opis z roku 1664
27.7.1491	Jan Stier	mistr	kvitován z jisté částky peněz Hanušem Sterem, komturem a farářem v Chebu	ŘKř 176
1.2.1493	Hanuš Stier	mistr	kvitován z peněz, odkázaných klášteru ve Waldsassenu	ŘKř 175
16.4.1497	Jan Stier	komtur	zástupce konventu	ŘKř 909, opis ze 17. st
23.5.1505	Jindřich	komtur		ŘKř 910, opis ze 16-17.st
20.1.1515	Jindřich Wulffer	mistr	rozhodčí ve sporu o desátky pro loketského faráře	ŘKř 300 b
6.12.1515	Jindřich Wulffer	mistr	souhlasí s prodejem dvora, z něhož má špitál plat	ŘKř 207
9.7.1518	Jindřich Wulffer	mistr	směňuje jedno jitro louky	ŘKř 177, ŘKř 178
27.10.1521	Jiří Trauttmann	mistr	kupuje dvůr	ŘKř 179

Seznam mistrů chebského špitálu podle L. Stöhra:

Jméno	Jako mistr	Stal se mistrem	Zemřel
Gozvin Galicus			1279
Eberhardus	17 let	1279	1296
Heinricus de Misa	2 roky	1296	1298
Pyrindimus	15 let	1298	1313
Fridericus	14 let	1313	1327
Bertholdus	10 let	1327	1337
Bufsek	38 let	1337	1375
Procopius	12 let	1375	1387
Paulus	9 let	1387	1396
Pyricho	11 let	1396	1407
Holub Wenzels	13 let	1407	stal se velmistrem r. 1426
Philippus			
Nicolaus			1448
Syndolt Udalicus	9 let	1448	1457
Hüller Johannes	1 rok	1457	rezignace 1458
Stier Joannes	35		1503
Schwed Joannes	půl roku	1503	1503
Wolfer Heinricus	16 let	1503	1519
Trautmann Georg	7 let	1519	1527 ¹²⁷

Představení špitálu v LITOMĚŘICÍCH:

Datum	Jméno	Titulatura	Skutečnost	Pramen
4.12.1342	Ludvík	komtur	spor s ústeckým farářem	ŘKř 416, RBM IV, s.477, č.1192
20.1.1343	Ludvík	komtur, rektor	pokračování sporu s ústeckým farářem	ŘKř 407

Představení špitálu v MOSTĚ:

Datum	Jméno	Titulatura	Skutečnost	Pramen
před 1407	Jan ze Zdenic			V. Rudolf, Majetkové poměry, s. 30
3.7.1417	Havlík z Černčič	komtur	ustanoven na řádové kapitule velmistrem a konventem v Praze	ŘKř 488
19.6.1439	Tomáš	představený špitálu	svědek při kvitování dlužných peněz	ŘKř 235

¹²⁷ Pokud obě tabulky porovnáme, shodují se v případech deseti komturů. Je zde však i několik rozdílů (např. ve jménech tří chebských mistrů; k roku 1303, 1340-1341 a k roku 1343). Podle Stöhra byl mistrem chebského špitálu Václav Holub, který se stal později velmistrem, pouze 13 let, což je nepravděpodobné, v listinách je doložen jako mistr špitálu v Chebu ještě v roce 1423 a 1426. Jan Huller podle L. Stöhra rezignoval v roce 1458, ale podle listiny (ŘKř 172a) se tak stalo o jedenáct let později. Těchto jedenáct let měla být podle kronikáře komenda neobsazena, v listinách se ale jako mistr chebského špitálu objevuje Jan Stier.

1.7.1461	Jíra	komtur, kněz a současně farář kostela sv. Václava v Mostě	rozhodčí ve sporu o mlýn	ŘKř 229
10.6.1480	Martin	komtur	vysvědčuje nadaci ve prospěch křížovnického kostela	ŘKř 908, opis nadační listiny z roku 1664
13.12.1496	Jošt Pfragner	komtur	daruje poustku mlynáři	ŘKř 239
25.11.1500	Jošt Pfragner	komtur	spolupřetitel listiny	ŘKř 489
23.5.1505	Jošt Pfragner	komtur	svědek	ŘKř 910, opis 16.- 17.st

Představení špitálu ve STRÍBŘE:

Datum	Jméno	Titulatura	Skutečnost	Pramen
11.3.1373	Jan	převor a současně farář	spor s měšťany ve Stríbrě	ŘKř 421

Představení špitálu v ÚSTÍ NAD LABEM:

Datum	Jméno	Titulatura	Skutečnost	Pramen
7.9.1330	Mikuláš z Míšně	komtur	pronajímá pole	ŘKř 411
21.7.1336	Mikuláš	převor	dohoda o zdi oddělující špitál ode dvou dvorů	ŘKř 413
10.9.1354	Albert	správce	spor s ústeckým farářem	ŘKř 415, K.Jahnel-A.Marian, Das Spital, s. 35
20.10.1421	Kříž	rektor	účastník sporu	K.Jahnel-A.Marian, Das Spital, s. 35
1426	Kříž			V. Bělohlávek, Dějiny, s. 73

Přehled nadání špitálu v CHEBU:

Rok ¹²⁸	Forma transakce	Druh majetku	Hodnota ¹²⁹	Od koho/komu	Pramen
1256	dar	desátky z neurčených polí		řezenský biskup	ŘKř 155
1273	dar	dvůr, 2 kusy lesa, rybník, louky		Přemysl Otakar II.	L. Stöhr ¹³⁰ , fol.12
1276	dar	2 dvory v Mýtince		bratři Rinold a Bero	ŘKř 156, CDB V/2,

¹²⁸ Uvedený rok je rokem sepsání darovací listiny, uskutečnění některé nadace je podmíněno jako např. smrtí donátora a plat nebo nemovitost tak získal špitál později.

¹²⁹ Užití míry srv. výše kapitola 6.1.

¹³⁰ L. Stöhr, Geschichtsbuch.

					s. 517, č.821
1278 /1280 ¹³¹	dar	desátek v Jindřichově a desátek v Lomanech	1 + 2 snopy	Heřman z Horní Vsi	ŘKř 537, ŘKŘ 158
1279	dar	dvůr ve Dvorech		Merklin z Lokte a manželka	ŘKř 157
1298	dar	mlýn ve vsi Dobrá a desátky ze tří dvorů			SOA, Cheb, soubor 328, listina 66, ME I., s. 182, č. 499, A. Frind ¹³² , s.266
1300	dar	plat na čtvrtině domu	2 kopy ročně	chebský měšťan Albert Körnbühler se souhlasem manželky	SOA Cheb, 328, listina 66, ME I., s. 191, č. 523
1303	dar	desátek ze dvora ve Vonšově		Adelhaida z Rabštejna se souhlasem synů	ŘKř 159
1303	prodej	louky u Loman	za 9,5 liber haléřů	Gottfriedovi, synovi Viléma z Dolních Loman	Řkř 502
1311	dar	dvůr v Táboreské		sestra Greta se souhlasem syna Jana	ŘKř 160
1312	dar	4 vsi u Redwitzu ¹³³		městská rada	V.Prökl, Eger, s.596
1313	pravděpodobně v majetku špitálu, měli z něj platit odškodnění řádu Něm. rytířů ³²	plat ve vsi Doubrava	5 liber haléřů	křížovníci platili řádu Německých rytířů 4 roky	ŘKř 190, RBM III, s. 49-51, č. 115
1322	v majetku	ves Vojtanov			V.Rudolf,

¹³¹ Desátek měl být špitálu darován po smrti Heřmana z Horní Vsi, jenž o dva roky později připojil ke zmíněným desátkům v Jindřichově desátky v Lomanech.

¹³² A. Frind, Die Kirchengeschichte II, s. 266 k darování mlýna připojuje rovněž dar desátků ze tří dvorů, v listině je uveden pouze mlýn a desátky rovněž ve vsi Dobrá (ME I, s. 182, č. 499).

¹³³ Jednalo se o vsi Lorenzenreuth, Oberthelau, Reuthas a Welsau.

	špitálu				Res Historica, s.37
1337	koupě	desátky ze tří dvorů v Hradišti	za 15 liber haléřů	od Jana ze Sparnecku	ŘKř 162
1340	koupě	dva platy na dvoru a statku ve vsi Mlýnek a Bor	platy za celkem 17,5 liber haléřů koupěny za 30 liber haléřů	od Markvarta a Albrechta st. Rorera	ŘKř 163
1341	dar	plat v Chocovicích	11 vozů, polovina žita a polovina ovsa + 2,5 vozu	Taut celník	ŘKř 164
1341	dar	plat ze zahrady před městem	6 liber haléřů	Taut celník	ŘKř 164
1343	koupě	lenní právo na hospodu ve Vackovi	z hospody plynul plat 60 haléřů a 2 kuřata, koupěno za 6 liber haléřů	koupil špitální mistr Perchtold od Tauta ze Schönbrunu	ŘKř 166
1356	v majetku	ves Vechlern			A.Frind, s.266
1357	v majetku	vyplacena hotovost, k tomu i stálý plat	24 liber haléřů, z toho mají být dvě pitance po ubře haléřů	Rudigerem, farář v Albenreuthu, a jeho bratrem	Kopiář nadačních listin ze 17.st, ŘKř 893
1370	koupě	plat na domě	30 haléřů ročně	Heinrich Smyd	SOA Cheb, soubor 328, listina 98
1370	koupě	plat na domě	1 kopa ročně	Mikuláš Walter ze Dvora	SOA Cheb, 328, listina 99
1375	dar	platy na 9 domech a 5 zahradách v Chebu	celková hodnota 6 liber haléřů ročně	purkmistr, rada a chebští měšťané	ŘKř 897, opis ze 16. st
1375	dar	statky v Horních Pasekách s 5 osedlými		purkmistr, rada a chebští měšťané	ŘKř 897, opis ze 16.st
1375	dar	vesnice Schönlind,		purkmistr, rada a chebští	ŘKř 897, opis ze

		Reichensbach, Lauterbach a Wildenau s příslušenstvím		měšťané, koupě od Konráda z Neipergu	16.st
1387	slib	práva na mlýn	100 kop grošů nebo plat 10 kop grošů ročně	od Oldřicha z Plané	ŘKř 538
1396	směna	desátky na dvoře v Chlumečku za dvůr v Poustce		s Erhartem Ruduschem	ŘKř 167
1404	směna	desátky na dvoře v Chlumečku za dvůr ve Vackově	z dvora placeny 4 vozy obilí	s Hanušem Ruduschem	ŘKř 168
1422	zrušení nadace	plat ve vsi (Stará) Role	11 kop	zrušena králem Zikmundem, slíbena Hanušem von der Kager	ŘKř 481
1423	dar	dva statky v Horních Lomanech a dvůr ve Vokově	ze statků plynuly platy: 4 vozy žita, 3,5 vozu ovsa, 2 kuřata, 2 slepice, 2 sýry, půl kopy vajec a 23,5 českých grošů	chebský měšťan Tomáš Schröttl	Kopiář nadačních listin ze 17.st, ŘKř 893
1423	v majetku špitálu	platy a desátky ve 21 vesnicích			A. Frind, s.266
1450	koupě	plat na domě v Chebu	48 grošů ročně	Pavel Rudusch	ŘKř 171
1457	dar	část statku v Krásné Lípě		Hanuš Wölfel	ŘKř 882
1486	koupě	část statku u Rusova		velmistr Mikuláš Puchner a řád od měšťana Vavřince Langa	ŘKř 250
1488	v majetku špitálu	plat na domě v Chebu, platící křížovnickému dvoru	20 grošů	chebský řezník	ŘKř 540
1505	v majetku	plat na domě	8	do této doby	ŘKř 541

	špitálu		míšeňských a 2 slepice	platil chebský koželuh Jakub Koler, nyní bude platit chebský jirchář Antonín Weissgerber a jeho dědicové	
1515	v majetku špitálu	roční plat na dvoře v Horních Lomanech	5 vozů obilí (polovina žita a polovina ovsa), 4 slepice, 2 sýry, kopa vajec, kaplanovi ve špitále půl vozu žita a 2,5 grošů	do této doby platili Jiří a Hanuš Zolchnerovi, nyní Jošt Wurst z Loman	ŘKř 207
1518	v majetku špitálu, směna	jitro louky		mistra špitálu Jindřicha Wulfera s Modelem Nonnerem	ŘKř 177, ŘKř 178
1521	koupě	zákupní právo na dvůr v Chocovicích	za 56 kop grošů	mistr chebského špitálu Jiří Trautman	ŘKř 179

Nadání špitálu v LITOMĚŘICÍCH:

Rok	Forma transakce	Druh majetku	Hodnota	Od koho/komu	Pramen
1340	dar	chlebný kotec		měšťan Jan z Jablonce	ŘKř 417
1370	dar ¹³⁴	plat z ostrova na Labi, pomeria, mlýna	2 kopy grošů ročního platu	měšťané Václav Cineri a Jindřich ml. z Kamýka	ŘKř 418

Nadání špitálu v MOSTĚ:

Rok	Forma transakce	Druh majetku	Hodnota	Od koho/komu	Pramen
1261	v majetku	pole před městem			ŘKř 221,

¹³⁴ V případě darování mlýna šlo pouze o slib platu z něho za podmínky, pokud bude mlýn postaven. Nevíme, zda se stavba a následné platy opravdu uskutečnily.

	špitálu ¹³⁵				CDB V/1, s. 395- 396, č. 262
1264	koupě	plat na mlýně v okolí města	koupen za 3 hřivny, hodnota 4 bečky soli		ŘKř 222, CDB V/1, s. 599, č. 402
1279	dar	roční plat ve vsi Schartendorf	2 hřivny	Heřman, správce školy v Mostě, a jeho matka	ŘKř 223
1280	dar	ves Nemilkov ¹³⁶	plat ze vsi činil ročně 10 hřiven	pražský měšťan Vobolín	ŘKř 326, RBM II, s. 1185, č. 2710
1284	dar	celé jmění		mostecký měšťan Konrád a manželka Pezla	ŘKř 224, RBM II, s. 574- 575, č.1329
1288	dar ¹³⁷	plat ve Vsi sv. Václava	17 solidů	Jindřich Buchel	ŘKř 225
1306	koupě	plat ¹³⁸	1 hřivna	Vnislav z Nemilkova	ŘKř 328
1312	dar	statky v Nemilkově ¹³⁹	1 kopa pražských grošů	Adelhaida z Okořina	ŘKř 329
1313	koupě	plat ve vsi Kájov	v hodnotě půl hřivny koupen za 4 kopy grošů	bratr Dominik a minoritský konvent	ŘKř 227
1334	spor ¹⁴⁰	plat na statku ve Střimicích	2 kopy grošů ¹⁴¹	Fricek ze Střimic a jeho dědicové	ŘKř 228
1366	dar ¹⁴²	roční plat ve vsi Kopisty	3 kopy	mosteční měšťané a bratři Mikuláš, Peterlin a Prokop	ŘKř 230
1380	dar ¹⁴³	plat na mlýnu	7 verduňků	mostecký měšťan Mikuláš	ŘKř 231

¹³⁵ Přemysl Otakar prominul mosteckým křížovníkům roční plat jedné hřivny váznoucí na tomto poli.

¹³⁶ Ves byla odkázána pražskému špitálu, ale pro snadnější správu byla pravděpodobně připojena k mosteckému špitálu.

¹³⁷ Dar v hodnotě 17 solidů měl být rozdělen mezi kostel sv. Václava (12solidů) a nemocné ve špitále (5 solidů).

¹³⁸ Podobně jako výše v poznámce 136.

¹³⁹ Podobně jako výše v poznámce 136.

¹⁴⁰ Jednalo se o spor o plat v hodnotě dvou hřiven ryzího stříbra ze statku ve vsi Střimice.

¹⁴¹ Plat měl být placen pod pokutou osmi grošů a při devalvaci měny měl být zvýšen na 2 hřivny stříbra pod pokutou jednoho věrduňku..

¹⁴² Dar byl učiněn jmenovitě mosteckému křížovníckému hospodáři.

				Kyczler a dědicové	
1383	v majetku špitálu	Vsi Chanov ¹⁴⁴ , Sedlec, Koporec, část Brňan a statek ve vsi Taschenberg			A. Frind, s.266
před	dar	ves Pšov		Jan ze Zdenic	V. Rudolf, s. 30
1412	prodej zákupným právem	mlýn pod vsí Kájovem	prodej za 18 kop grošů, roční úrok 28 strychů pšenice ¹⁴⁵	Pavel Tkalec	ŘKř 232
1442	koupě	plat z masného krámu	v hodnotě 20 grošů	velmistr a pražský konvent od purkmistra, rady a obce města Mostu	ŘKř 236

Nadání špitálu ve STŘÍBŘE:

Datum	Forma transakce	Druh majetku	Hodnota	Od koho/komu	Pramen
1253	dar	ves Butov(Bitkov) ¹⁴⁶		Přemysl Otakar II	ŘKř 420, CDB V/1, s. 44-46, č.9
1342	koupě	polovina mlýna ve Stříbře	plat 2 kbelce žita týdně, 3 vepře a třikrát ročně 2 groše	mlýnář Oldřich	ŘKř 424, RBM IV, s. 471, č. 1179 a ŘKř 423, RBM IV, s. 471-472, č. 1181
1342	prodej	dvůr se třemi	za celkovou	Václavovi,	ŘKř 422,

¹⁴³ Plat měl být odváděn hospodáři mosteckého špitálu Mackovi, pokud by byla vypsána generální berně, měl dárce nebo dědicové zaplatit Mackovi 32 grošů.

¹⁴⁴ Podle J.V.Šimáka, Středověká kolonizace, s.640, ves Chanov byla v majetku špitálu už od roku 1253.

¹⁴⁵ V roce 1449 se majitelem mlýna stal Václav Schwalbe, jenž platil úrok ve stejné hodnotě, ale v jiné komoditě (dvakrát ročně po 14 strých žita)

¹⁴⁶ V roce 1342 velmistr řádu a konvent pražského špitálu vysadili svým poddaným ve vsi Butov (Bitkov) zákupním právem 20 a půl lánů za těchto podmínek, za každý lán měli poddaní platit tři hřivny a dva groše hotově, dále dvakrát ročně platit špitálu po 16 groších pražských, ze senoseče dva groše, z požerného čtyři kbelce žita, šest ječmene, šest ovsů a jeden hrachu i s dovozem. Dále měli špitálu odvádět týden před sv. Michalem půl bečky soli, o žních měli posílat špitálu dva žence na žito a dva na oves ještě křížovníkům ve Stříbře odevzdávali po dvou kuřatech na svátky Všechny svatých, na Narození Páně a na Nebevzetí Panny Marie a 30 vajec na Velikonoce a na letnice (ŘKř 422, RBM IV, s. 470-471, č. 1178).

	zákupním právem	lány v Těchlovicích	hotovost 14 kop grošů, placen roční plat ¹⁴⁷	Jaroslavovi a Mikulášovi	RBM IV, s. 470-471, č. 1178
1373	spor ¹⁴⁸	hotovost	10 kop grošů pražských	bratři Jan, Linhart, Konrád	ŘKř 421

Nadání špitálu v ÚSTÍ NAD LABEM:

Datum	Forma transakce	Druh majetku	Hodnota	Od koho/komu	Pramen
1328	plat	vinice a pole o 6 stryších	40 měric ječmene	Hanuš z Klíše	ŘKř 409, RBM III, s. 553-554, č. 1409
1330	pronájem na 6 let	pole ve vsi Sovolusky	za 15 grošů pražských ročního platu	Jan z Lužce	ŘKř 411
1330	pronájem	mlýn a pole	za plat 40 měric ječmene ¹⁴⁹	nájemce Jindřich Smoler	ŘKř 412
1413	pronájem	dvůr ve vsi Sovolusky	za 22 grošů platu a další neurčené naturální dávky	Jíra	ŘKř 479

¹⁴⁷ Václav a Jaroslav zaplatili po šesti kopách grošů (ti si koupili dvůr a měštiště) a Mikuláš dvě kopy grošů. Plat činil ročně z jednoho lánu čtyři kbelce pšenice, osm žita, 20 ovsa a jeden hrachu s dovozem do špitálu, k tomu měli rovněž posílat šest ženců na žito a šest na oves a platit 16 grošů na sv. Havla, dvě kuřata na sv. Martina a na Narození Páně a po 30 vejcích na Velikonoce a na letnice a k tomu platit královskou berní.

¹⁴⁸ Jednalo se o spor o dům kláštera ve Stříbře, ale rozhodčí výrok zněl, že bratři Jan, Linhart a Konrád měli faráři a převoru špitálu ve Stříbře zaplatit 10 kop grošů pražských.

¹⁴⁹ V roce 1343 držel mlýn jiný nájemce, mlynář Rudlín, jež platil špitálu ročně 1,5 kopy grošů špitálu a faráři u sv. Vojtěcha v Ústí nad Labem 4 groše, ŘKř 414.

7. Duchovní správa kostelů

V době pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic byl dovršen proces, jímž se soukromí vlastníci kostelů nebo jejich potomci stali držiteli patronátních (podacích) práv k farním kostelům, kaplím nebo oltářům¹. Systém spočíval v tom, že světský nebo duchovní patron beneficia prezentoval nového správce arcibiskupovi, nebo biskupovi, a ten jej potvrdil listinou, jejíž výtah byl zapsán do konfirmačních knih². Držitelem patronátních práv mohla být duchovní nebo světská osoba, například šlechtic, měšťan, ale rovněž skupina osob, církevní nebo světská instituce jako kláštery, řády, města i vsi. Patronátní práva mohla být postupována nebo odkázána jiným vlastníkům, někdy mohlo být součástí darovaného majetku. V konfirmačních knihách najdeme rovněž kostely ve správě křížovníků³. V případě křížovníckých kostelů prezentoval faráře mistr, později velmistr řádu, pouze výjimečně ho zastoupil některý jiný člen řádu. Pro sledované období jsem zjistila pouze jediný případ, kdy neprezentoval faráře ke křížovníckým kostelům velmistr. V roce 1423 prezentoval faráře ke kostelu v Litoměřicích loketský farář Mikuláš, rovněž křížovník⁴. Jak Z. Boháč upozorňuje, v některých případech byli členové řádů nebo klášterů dosazováni ke svým církevním beneficiím bez souhlasu arcibiskupa, respektive biskupa, to ale neznamenal bez zápisu do konfirmačních knih⁵. Do konfirmačních knih nebyla též zahrnuta oblast Chebska, která byla církevně podřízena řezenské diecézi.

¹ O vývoji vlastnických a patronátních práv více nejnověji V. Vaněk, *Rejstříky papežských desátků a možnosti jejich využití*, ČCH100/3, 2002, s. 497-521 (konkrétně s. 500-505).

² Z. Boháč, *Struktura feudální pozemkové držby v Čechách na prahu husitské revoluce*, FHB 7, 1984, s. 7-40 (s.10).

³ Srv. kapitola 8.15. Tabulky zachycující faráře křížovníckých kostelů.

⁴ LC IV, s. 119, LC VIII, s. 56-57. Rovněž dva příklady lze najít pro případ, kdy ke křížovníckým kostelům neprezentoval kněze mistr řádu nebo jiný křížovník. V roce 1298 prezentoval faráře Alberta z Hřivínova ke kostelu v Kynšperku opat kláštera ve Waldsassenu; v této době probíhal vleklý spor o podací práva k jmenovanému kostelu a opat kláštera ve Waldsassenu vyhnal křížovníckého a prezentoval vlastního kněze (RBM II, s. 766-767, č. 1782, ŘKř 306). Roku 1425 byl ke kostelu v Tisu v prezentován kněz Jakub z Rovné Bohunkem z Rabštejna (LC IX, s. 105-106), i přesto, že v předchozích prezentacích farářů k tomuto kostelu vystupoval jako patron mistr řádu křížovníků (srv. kapitola 8.15. Tabulky farářů níže).

⁵ Boháčovo tvrzení (Z. Boháč, *Struktura feudální pozemkové držby*, s. 11), že pokud nebyla konfirmace schválena arcibiskupem, popř. biskupem, tak nebyla zapsána do knih konfirmačních, je mylné.

⁶ Z. Boháč, *Struktura feudální pozemkové držby*, s. 11. O inkorporaci také u M. Svobody, *Postavení a správa patronátních kostelů johanitského řádu v předhusitských Čechách*, ČNM 174/1-2, 2005, s. 1-21 (s. 1-3).

Dalším důležitým termínem, dodnes odbornou literaturou stále nejednoznačně identifikovaným, je termín inkorporace. Z. Boháč⁶ inkorporaci charakterizuje jako přivtělení kostela i s jeho důchody a jměním do vlastnictví příslušné církevní instituce, jíž byl zcela podřízen. V případě inkorporovaných kostelů byl mnohem složitější ekonomický vztah mateřského kláštera a faráře, jenž klášteru obvykle odváděl část obročních důchodů⁷ a sám si ponechával část příjmu na provoz kostela a živobytí. Inkorporací kostela klášteru nebo jiné církevní instituci se kostel i se svým hospodářským zázemím dostával ze sféry světského vlivu. V případě řádu křížovníků s červenou hvězdou akt inkorporace proběhl u pražských kostelů sv. Štěpána a sv. Jindřicha a Kunhuty na Novém Městě pražském a sv. Petra na Poříčí⁸. Listinou z roku 1381 povoluje kardinál Pileus velmistrovi řádu dosazovat a sesazovat řádové kněze v inkorporovaných kostelech⁹. V roce 1387 připojil král Václav IV. svůj souhlas s papežskou inkorporací kostelů v Sedlci, v Litoměřicích a Vratislavě, ale rovněž i s inkorporací špitálů řádu křížovníků (v Chebu, Litoměřicích, Ústí nad Labem a Klatovech)¹⁰. I přes uvedenou inkorporaci řád většinu těchto špitálů ztratil během husitských válek. M. Svoboda¹¹ upozorňuje, že inkorporací se kostel stal majetkem kláštera se vším všudy a nebylo již možné vrátit jej zpět do světských rukou. Duchovní správa probíhala stejně jako u patronátních kostelů, vlastník jako patron navrhoval faráře, který musel být arcibiskupem, resp. biskupem schválen. Jak dále poznamenává M. Svoboda¹², můžeme rozlišit inkorporovaný kostel od patronátního kostela ne na základě zápisů v konfirmačních knihách, ale spíše na základě pramenů hospodářské povahy.

Z. Boháč¹³ na základě svého studia konfirmačních knih zařadil řád křížovníků s červenou hvězdou v tabulce s počty patronátních práv v předhusitských Čechách do skupiny 16-25 kostelních patronátů, to znamená na druhé místo spolu s německými rytíři po johanitském řádu, jež se nachází ve skupině 26-40 patronátů. Jak upozorňuje

⁷ R. Nový, K sociálnímu postavení farského kléru v Čechách v době předhusitské, SH 9, 1962, s. 137-192 (s. 152).

⁸ Podle papežských regist je doplněn k oběma inkorporovaným kostelům v Praze kostel v Kynšperku (ŘKř 429a, rok 1352), Monumenta Vaticana Res Gestas Bohemicas I (ed. L. Klincman), Pragae 1903, s. 740, č. 1439, ŘKř 285 (rok 1413). V roce 1379 byl papež Urban VI. požádán císařovnou Eliškou a řádem o inkorporaci kostela Jemnici, zda ale proběhla, není doloženo (ŘKř 151).

⁹ ŘKř 136, kostely nejsou konkrétně uvedeny.

¹⁰ ŘKř 38.

¹¹ M. Svoboda, Postavení, s. 2.

¹² Tamtéž.

¹³ Z. Boháč, Struktura feudální, s. 21.

Z. Hledíková¹⁴ ve své studii, v níž sleduje držitele patronátních práv v oblasti západních a jihozápadních Čech, patronáty řádu křížovníků jsou územně roztržštěné a vzdálené od ústředního klášterního domu v Praze. Důležitým zjištěním je rovněž skutečnost, že ves v majetku určité vrchnosti automaticky neznamená rovněž vlastnictví patronátního práva k jejímu kostelu¹⁵.

Také většina řádových farních kostelů platila papežské desátky, pokud z jejich placení nebyla osvobozena. Ve své studii Z. Hledíková¹⁶ rozlišuje kostely podle bohatosti:

- 1/ mimořádně bohaté fary (platily více než 30 grošů půlročního desátku)
- 2/ dobře zabezpečené, ale ne bohaté fary, mezi něž patřila naprostá většina far (platily 9–24 grošů půlročně)
- 3/ chudé fary (platily osm grošů a méně), do této skupiny mohly patřit rovněž fary neplatící žádný desátek z důvodů naprosté chudoby, nikoliv z důvodů jejich osvobození.

Pokud vycházíme z tohoto rozdělení můžeme platící křížovnické fary zařadit do druhé a třetí, nikoli první skupiny. Podle Z. Hojdy a J. Peška¹⁷ nejchudší fary odváděly méně než pět grošů, asi dvě třetiny farářů odvádělo 6–20 grošů, ovšem i s částkou vyšší než 20 grošů se můžeme setkat relativně často. Pokud přijmeme dnes odbornou veřejností přijímaný názor, totiž že výše papežského desátku odráží zámožnost církevních obrocí, můžeme kostely řádu křížovníků označit spíše za dobře zabezpečené (kostel v Kynšperku, v Tisu i ve Stříbře). Kostely v Litoměřicích a Blatnu však patřily k chudým farám¹⁸. R. Nový¹⁹ dospěl ve své studii ke zjištění, že papežský desátek představoval přibližně 1/15–1/20 skutečného důchodu benefícia (v prvním případě autor vycházel z jistebnického urbáře, ve druhém z urbáře bezděžského). V rejstříku

¹⁴ Zdeňka Hledíková, Ke studiu a možnostem využití patronátních práv v předhusitských Čechách, FHB 7, 1984, s. 43–99 (s. 50). Vzhledem k tomu, že není v konfirmačních knihách podchycen patronát řádu křížovníků s červenou hvězdou ve farním kostele v Lokti, je nutné zvýšit počet patronátů křížovníků v oblasti z devíti na deset.

¹⁵ Tamtéž, s. 51. To se týká také křížovníků s červenou hvězdou, kteří vlastnili patronátní právo ke kostelu ve Vsi sv. Václava, i přestože ves byl v majetku řádu zderazských křížovníků. Ti měli být odškodněni podacími právy ke kostelu Panny Marie v Mostě, tedy na druhém břehu řeky Bíliny, T. Velímský, Hradišci Všebor, s. 94.

¹⁶ Z. Hledíková, Ke studiu, FHB 7, s. 51–52.

¹⁷ Z. Hojda – J. Pešek, Osídlení a feudální rozdrobenost v Plzeňském kraji (na základě berního rejstříku z roku 1379), HG 18, s. 103–163 (s. 121).

¹⁸ Srv. tabulka níže.

¹⁹ R. Nový, K sociálnímu postavení, s. 149. Dále Nový upozorňuje (s. 176), že z dokladů, které publikoval Tomek, vyplývá, že byl ze strany pražské kapituly odváděn kurii desátek zredukovaný na 1/15–1/20 skutečného výnosu benefícia. Na s. 177 ale Nový konstatuje, že nejpříznivější použitelnou relací je 1/20 až 1/35 skutečného výnosu benefícia. Vypovídací hodnota papežského desátku o výnosu benefícia je problematická.

nejsou zachyceny všechny důchody kostela, ale jen čistý výnos ze stálých platů, tj. převážně pozemkových příjmů²⁰. R. Nový rovněž upozorňuje na skutečnost, že vlastnictví pozemkového majetku a poddaných činila ze správců farního obročí pozemkovou vrchnost se stejnými právy a povinnostmi, jako měl jakýkoliv jiný feudál²¹.

Papežský desátek křížovnických kostelů²²:

Rok ²³	Blatno	Kynšperk	Litoměřice	Stříbro	Tachov	Tis
1369²⁴	3					
1384	3	9		11,5 kop 7 gr (summa) 2 kopy 57 gr (debitum)	1 kopa	9
1385	3	9		7 kop 51 gr (summa)	1 kopa 15 grošů	9
1399	6	4 kopy (dohromady s kostelem v Stříbře a Sedlci)	6	4 kopy (placeno dohromady s Kynšperkem, Loktem a Sedlcem)	2 kopy	18
1403				13 kop 44 gr (summa)		
1405	3	9 ²⁵	3	1,5 kopy (spolu s Kynšperkem, Loktem a Sedlcem)	1 kopa	9

V souvislosti se studiem farních kostelů se rovněž musíme zmínit o farním desátku. Jediný doklad o výši biskupského desátku, odevzdávaného z křížovnických kostelů, najdeme v listině biskupa Mikuláše z roku 1257, v níž řádu potvrzuje podací právo a světskou i církevní správu kostelů a kde stanovuje biskupské desátky ve výši 6 denárů z každého lánů, ať je v držbě křížovníků nebo lidí z farnosti²⁶.

²⁰ Tamtéž, s. 175.

²¹ Tamtéž, s. 153-154.

²² Do tabulky nezařazují kostely v Oboře, Olšových Vratech a Vranově; u nichž není správa řádu křížovníků doložena, srv. níže kapitola 8. Kostely řádu křížovníků.

²³ Tučně vtištěné letopočty znamenají desátek půlroční, v ostatních případech se jedná o desátky celoroční.

²⁴ V letech 1352 a 1367 jmenované kostely neplatily.

²⁵ Kynšperk, Loket, Stříbro a Sedlec platily roku 1405 dohromady jeden a půl kopy.

²⁶ Řkr 444, CDB V/1, s. 199-200, č. 121. O desátkách více u R. Nový, K sociálnímu postavení, s. 157.

8. Kostely řádu křížovníků s červenou hvězdou

Tato kapitola se zabývá farními kostely, jejichž patronátní právo získal řád křížovníků a které jsou situovány do sledované oblasti severních a severozápadních Čech¹. Jedná se o kostely v Blatnu, Chlumu sv. Maří, Karlových Varech, Kostelní Bříze, Kynšperku, Lokti, Nové Roli a Tisu. Sporné zůstávají kostely v Královském Poříčí, Olšových Vratech, Oboře, Tachově a Vranově, jež se rovněž objevují v listinách křížovnického archivu jako kostely darované řádu, ale v konfirmačních knihách nelze najít žádný zápis potvrzující, že patronátní právo těchto kostelů patřilo řádu křížovníků². Samostatnou podkapitolu tvoří kostely v Chebu, Litoměřicích, Mostě a Stříbře, které se nacházely ve městech, kde křížovníci též spravovali špitály. Jako špitální, tj. kostel připojený k provozu špitálu, lze označit pouze kostel v Chebu (v mnoha případech je mistrem chebského špitálu a farářem kostela jeden a tentýž člověk³), v případě ostatních kostelů je obtížné určit, zda byly spravovány samostatně nebo jako součást špitálů.

8.1. Blatno - děkanát žlutický

Darování vsi Blatno na Žatecku⁴ potvrdil roku 1253 ve velkém konfirmačním privilegiu Václav I., jenž ji spolu s dalšími vesnicemi získal odúmrtí po Hraběšici Kojatovi⁵. Václav I. tyto vsi postoupil Anežce k prodeji špitálu křížovníků v Praze. A. Sedláček⁶ chybně uvádí Blatno jako farní ves až od roku 1357. Už ale roku 1295 ustanovuje pražský biskup Tobíáš⁷, aby byl farnímu kostelu v Blatně podřízen jako filiální nově vystavěný kostel v Krtech, jenž byl rovněž darován řádu křížovníků s červenou hvězdou.

¹ Jedná se o děkanáty: žatecký, kadaňský, žlutický, loketský, tepelský, bílinský, ústecký, třebeňský, litoměřický a českolipský.

² Srv. podkapitoly 8.5. Královské Poříčí, 8.9. Obora, 8.10. Olšová Vrata, 8.12. Tachov a 8.14. Vranov.

³ Například po vyhraném sporu byl v květnu roku 1469 Jan Stier uveden tepelským opatem Zikmundem v držbu chebského kostela a komendy se všemi právy (ŘKř 172b).

⁴ V. Bělohávek – J. Hradec, Dějiny, s. 23.

⁵ Václav I. potvrdil špitálu sv. Františka v Praze všechny statky, mezi nimi i „Žernovník s vesnicemi Blatno a Tis u Blatna“ (CDB IV, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32).

⁶ A. Sedláček, Místopisný slovník Království českého, Praha 1998, fotoprint vydání z roku 1909, s. 32. A. Sedláček Blatno specifikuje jako ves v okolí Jesenice.

⁷ RBM II, s. 1201, č. 2750, ŘKř 446.

Konkrétní nadání kostela v Blatně neznáme. V křížovnickém archivu lze najít listinu osvobozující pole a pastviny v okolí křížovnických statků v Blatnu od desátků,⁸ není zde ale uvedeno o jaké statky šlo a zda poté, co byly velmistrem a konventem koupeny, patřily k nadání kostela nebo byly spravovány některým z křížovnických špitálů. V. Bělohávek⁹ uvádí, že mistr Oldřich koupil tyto pozemky k zvláštní podpoře chudých pro blatenský špitál. O špitálu v Blatnu jsem žádné doklady v pramenném materiálu nenašla, mohlo se jednat pouze o malý špitál při kostele. V roce 1382 vysvědčuje vikář Matěj ze Skramníků, že blatenský rychtář daroval 33 kop grošů faráři v Blatnu a faráři u kostela v Tisu, aby si za ně koupili roční platy (blatenský farář Matěj koupil plat na domě Kunce Krakovského v hodnotě jedné kopy a na zahradě Jakše Kapice ve stejné hodnotě a farář v Tisu koupil plat jedné kopy na domě rakovnických měšťanů)¹⁰. V zápisech konfirmačních knih vystupuje deset farářů kostela v Blatnu¹¹.

8.2. Chlum sv. Maří - děkanát loketský

Kolem roku 1300 vznikla na hoře zvané Chlum (*Culm*) dřevěná kaplička jako poutní svatyně, k níž se vázala legenda o zázračné sošce Panny Marie¹², nalezené v ořeší. Při svatyni postupně vznikala osada sv. Maří¹³. Nejprve zde byl zbudován dřevěný kostelík, farně připojený ke kostelu v Kynšperku¹⁴. Velký pozemkový dar¹⁵

⁸ Z listiny se dovídáme, že pole koupil velmistr a konvent od Kuneše ze Stebna, a že bylo touto listinou osvobozeno od placení desátků farnímu kostelu ve Stebně (RBM V/1, s. 78-79, č. 139, ŘKř 459).

⁹ V. Bělohávek – J. Hradec, Dějiny, s. 200, odvolává se na Liber rubea v řádovém archivu, s. 230.

¹⁰ Oba faráři měli za fundátora a jeho syna konat bohoslužby o suchých dnech, (RBM Venc I/1, s. 282-283, č. 1200, ŘKř 467, LE s. 196-197, č. 342).

¹¹ Srv. kapitola 8.15. Tabulka farářů.

¹² V. Pröckl, Kurzgefasste Geschichte der Stad Königsberg und ihrer Umgebung, Königsberg 1884, s. 14, tuto legendu upřesňuje. Podle ní v lese pod lískovým keřem usnul řezník z nedalekého Sokolova a byl podvkrát ze svého spánku probuzen hlasitým voláním. Když byl probuzen potřetí, vstal a objevil v keři, pod kterým spal, krásnou sošku Panny Marie s Ježíškem. Řezník ji odnesl domů do Sokolova, ale když se druhého dne ráno probudil, byla soška pryč. Šel se tedy podívat na místo, kde sošku našel a ta tam ležela. Nechal poté na tom místě postavit dřevěnou kapličku a sošku sedící Madony s jezulátkem umístit na oltář. Brzy se zvěst o tomto zázraku rozšířila po celém kraji a do kaple Panny Marie začali přicházet poutníci a věřící. Tuto, stejně jako pověst o nalezení místa úkrytu místních loupežníků, popisuje R. Čapek, Maria Kulm, 1926, s. 4-8. Podle H. Koutecké, Stručný místopis Mariánské úcty v Čechách a na Moravě, Praha 1992, s. 2, je soška Panny Marie nalezená v keři a vracející se zpět pod jeho symbolickou ochranu, označována jako „Maria v ořeší“ nebo „Maria v lískovci“.

¹³ V. Bělohávek – J. Hradec, Dějiny, s. 26. R. Čapek bez dalšího odkazu na prameny uvádí, že Chlum už je jmenován v listině ze 16. května 1341, R. Čapek, Maria Kulm, s. 9.

¹⁴ V. Rudolf, Majetek, s. 11.

roku 1383 (60 jiter polí ležících kolem Chlumu, les, řečený *Kulm-loh*, s právem těžby a lovu, dále právo pastvy na všech statcích donátora, platy blíže neurčené, krčmy a domy kolem kostela a všechno příslušenství s výjimkou hrdelní soudu náležejícího pflegrovi¹⁶ v Lokti nebo rychtáři v Kynšperku) umožnil osamostatnění kostela a později, po požáru kolem roku 1400, i nahrazení dřevěné stavby jednolodním kamenným kostelem¹⁷. Václav IV. k souhlasu s touto donací připojil další dar¹⁸. Roku 1404 koupil velmistr řádu Zdeněk pro kostel pole, lesy a louky u Chlumu (vyjma lesa zvaného *Aichperg*)¹⁹. Les a horu *Aichperg* i s příslušenstvím získal kostel v Chlumu společně s kostelem v Kynšperku o 40 let později²⁰. Také v roce 1450 učinil nadání v hodnotě 20 kop grošů ke kostelu v Chlumu a současně ke kostelu v Kynšperku Hanuš Pergler²¹.

Během husitských válek při dobývání Chlumu Jakoubkem z Vřesovic došlo roku 1429 ke druhému vypálení kostela²², ale i přesto byl Chlum jedním z mála míst, které zůstaly řádu zachovány i po ukončení válek. Roku 1401 je zde poprvé připomínán řádový bratr jako farář²³. Roku 1451 je uvedený řádový bratr Hanuš Puchelmann, farář na Chlumu, jako jedna ze stran sporu o ubytování a příjmy z poutí²⁴. Tato zpráva svědčí o tom, že se osada postupně rozvíjela v navštěvované poutní místo. Už roku 1469 se Chlum stává městečkem²⁵. Téhož roku velmistr Mikuláš Puchner s faráři v Kynšperku, Sedlci, Lokti a Chlumu ustanovili nové povinnosti obyvatel Chlumu vůči faráři. Pět dědičných krčmářů mělo faráři obstarat ročně dva oráče, čtyři sekáče a

¹⁵ Toto nadání učinil Jindřich Raussengrúner, rychtář v Kynšperku. Dar byl určený ke sloužení dvou věčných mší a k vydržování dvou výpomocných kněží (ŘKř 240a).

¹⁶ Zemský správce zastupující v dané oblasti panovníka.

¹⁷ Kaple byla přestavěna kolem roku 1411.

¹⁸ Donace byla schválena na žádost donátora Václavem IV. o rok později (13. května 1384 ŘKř 240b). Jako dar připojil k majetku kostela Václav IV. lán pole u Chlumu.

¹⁹ ŘKř 241. Prodávajícími byli Mikuláš a Jindřich Planknerové.

²⁰ ŘKř 244, 31. srpna 1444. Donace byla určena na bohoslužby o každé druhé neděli po suchých dnech za rodiče a předky donátora. Listinou ze dne 13. května 1445 se velmistr Erasmus, celý konvent, kynšperský farář Gresorg a farář na Chlumu, Václav, zavázali tak činit pod pokutou šesti grošů (ŘKř 245).

²¹ ŘKř 446, 12. prosince 1450. Erasmus a konvent a také faráři v Chlumu a Kynšperku potvrdili Perglerův dar a slíbili konat za něj, jeho předky, děti a potomky ročně čtyři zádušní bohoslužby.

²² J. Pelant, *Města a městečka Západočeského kraje*, Plzeň 1984, s. 117.

²³ F. Jacksche, *Geschichte*, s. 29, uvádí, že roku 1401 byl jako farář kostela v Chlumu jmenován Johann Pichelmann a roku 1405 Nikolaus de Myza. J. Hradec, *Zápasy rytířské a nerytířské o Chlum sv. Maří*, in: *Od Karlova mostu č. 2*, ročník V., 1932, s. 57, upřesňuje (bez odkazu na prameny), že v roce 1405 vedle faráře Mikuláše ze Stříbra vystupují za kostel také správci záduší, jimiž byli Wolfrad z Kogeru, Jan Pergler a Arnold a Konrád z Chlumu. Ani o jedné osobě z výše uvedených jsem nenašla žádné doklady v listinách křížovnického archivu.

²⁴ ŘKř 247. Spor rozhodoval Václav Wend, kanovník pražský, děkan Loketského kraje a farář v Sokolově.

²⁵ K. Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*, Praha 1997, s. 39.

tři sekáče sena nebo podle vůle faráře dát mu za ně finanční náhradu, dále mu měli pomáhat v jiných zemědělských pracech. Zato jim bylo povoleno svobodně čepovat a volně nakládat s majetkem²⁶.

Velmistr řádu osvobodil obyvatele městečka od robot, aby se mohli více věnovat poutníkům, a také jim udělil právo konat trhy při poutích²⁷. V této době pravděpodobně nebyl kostel v Chlumu v nejlepším stavu, protože roku 1477 udělil kardinál Angelus kajcíníkům, kteří kostel navštíví o hlavních svátcích a přispějí na jeho opravu, sto dní odpustků²⁸. V roce 1487 Jeroným a Kašpar Šlikové udělili v léno velmistrově křížovníků Mikuláši Puchnerovi statek v Chlumu. Po velmistrově smrti měl statek, který Mikuláš Puchner koupil od Albrechta Pauera, připadnout faráři v Chlumu²⁹. Další nadání ke kostelu bylo učiněno roku 1488. Velmistr Mikuláš Puchner a celý konvent slíbili podle dohody s Vavřincem Langem při koupi polí u Rusova konat za něj a členy jeho rodu zádušní bohoslužby a vzpomínat na ně o nedělích a svátcích v kostele Panny Marie v Chlumu³⁰. Roku 1489 generální převor řádu Jošt a křížovníci shromáždění na řádové generální kapitule vysvědčili, že velmistr Mikuláš Puchner učinil s jejich souhlasem nadání v kostele Panny Marie v Chlumu na jednu mši a věnoval faráři 16 jiter luk, koupených za vlastní peníze, čtyři rybníky, louky a pozemek zvaný Rusov³¹. Velmistrova nadace byla ale učiněna o devět let dříve. V roce 1494 pražský probošt vydal opis listiny z 10. června 1480, na níž pražský převor řádu, mistr špitálu v Chebu, komtur v Mostě, faráři ze Sedlce, Lokte, Kynšperka, Chlumu a Kostelní Břízy vysvědčují koupi luk a gruntu velmistrem

²⁶ ŘKř 903, 15. března 1469 (jedná se opis listiny ze 17. století). Jako farář v Chlumu je jmenován Jiří Krodtnr. Finanční náhrada za sekáče byla jeden groš, za oráče dva groše a za sekáče sena dva míšeňské groše. I v listině z 28. června 1469 byl uveden jako chlumský farář Jiří Krodtnr, ŘKř 172b (opis listiny). Už 27. září téhož roku byly povinnosti pěti dědičných krčmářů zmenšeny. Napříště měli obstarat jen jednoho oráče, dva sekáče a jednoho sekáče sena, nadále měli pomáhat se zemědělskými pracemi a za to mohli svobodně čepovat a volně nakládat s majetkem (ŘKř 905, opis listiny ze 16. století).

²⁷ K. Kuča, *Města II*, s. 391, právo konat trhy při poutích získali obyvatelé Chlumu roku 1469. V křížovnických listinách nelze najít doklad pro toto jeho tvrzení. Roku 1687 byl Chlum povýšen na probošství.

²⁸ ŘKř 248. Zdá se, že se kardinálova výzva neminula účinkem, protože mezi lety 1482 a 1492 byl chlumský kostel rozšířen na dvoulodní a v roce 1499 k němu byla přistavěna kaple Tří králů, M. M. Buben, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích*, I. Řády rytířské a křížovníci, Praha 2002, s. 147.

²⁹ ŘKř 254. Už o rok dříve koupil velmistr a křížovnický řád pole od Albrechta Pauera, které se pravděpodobně nacházelo v okolí Chlumu sv. Maří a mohlo se tak stát součástí nadání kostela (ŘKř 249), podobně jako statek koupený o rok později.

³⁰ ŘKř 251.

³¹ Nadace byla učiněna pod podmínkou, že farář bude vydržovat řádného nebo světského kněze, platit mu ročně pět kop grošů míšeňských, a také opatrovat potřeby ke mši (ŘKř 252).

Mikulášem Puchnerem³². V roce 1491 prodal Vilém z Perglasu se svou ženou Kristínou Fridrichovi Puchelmannovi, faráři chlumeckého kostela, čtyři míry louky při cestě z Chlumu do Dasnic za 40 kop grošů s možností zpětné koupě do pěti let. Farář Fridrich měl za to konat mši za Mikuláše Puchnera, velmistra křížovnického řádu³³.

8.3. Karlovy Vary - děkanát loketský

Není známo, kdy město získalo vlastní kostel. Podle W. Lorenze byly roku 1370 Vary s ohledem na rostoucí význam povýšeny na město a získaly právo na vlastního faráře³⁴. Do té doby byl karlovarský kostel filiálním jiného křížovnického kostela v Sedlci³⁵. Jiná je Frindova teorie o založení farního kostela. Podle něho mělo pozdější lázeňské město svůj kostel ve vedle ležící vsi Thiergartenu (Obora), dokud obyvatelé pozvolna upadající ves neopustili a neodešli do Karlových Varů. Osamostatnění karlovarského kostela A. Frind posunuje až na počátek 15. století. Shodně s W. Lorenzem uvádí kostel jako filiální jiného kostela řádu křížovníků³⁶.

V roce 1418 je jako farář v Karlových Varech jmenován Adam Kipistl³⁷. V devadesátých letech 15. století došlo mezi křížovnickým řádem a farníky ke sporu o patronátní práva karlovarského kostela³⁸. Papež Innocenc VIII. bulou z 1. dubna 1490 ustanovil opata tepelského kláštera Zikmunda a loketského děkana Augustina za rozhodčí. Jeroným Šlik³⁹ a farníci kostela Maří Magdalény podali stížnost, že křížovníci brání tomu, aby byl světský duchovní svobodně ustanoven za faráře

³² ŘKř 908, opis listiny z roku 1664.

³³ ŘKř 253.

³⁴ W. Lorenz, *Die Kreuzherren*, s. 46. Tohoto roku Karlovy Vary získaly od císaře Karla IV. stejné svobody a práva, jaké užívalo nedaleké královské město Loket.

³⁵ Podací právo ke kostelu v Sedlci patřilo křížovníkům už v roce 1293 (V. Rudolf, *Majetek*, s. 16).

³⁶ A. Frind, *Die Kirchengeschichte II.*, Prag 1866, s. 264. A. Frind dále naznačuje, že klášť předání karlovarského kostela křížovníkům do roku 1357 nebo 1364 je mylné. Konkrétní mateřský křížovnický kostel Frind nejmenuje. J. Hradec ve svém článku, *Paměti o Karlových Varech*, in: *Od Karlova mostu*, č. 2, ročník VI., 1933, s. 74, upozorňuje na listinu, kterou přesněji neoznačuje a kde je psáno, že kostel Maří Magdalény v Karlových Varech byl farní již roku 1364, a také to, že byl karlovarskými měšťany bohatě nadán. Konkrétní nadání kostela ale neuvádí. Karel IV. měl nadání kostela potvrdit a jako prvního faráře ustanovit Sigfrida z Netolic. Kostel ke cti Maří Magdalény měl být vystavěn roku 1358 jako filiální kostel farního chrámu sv. Anny v Sedlci. Hradec dále uvádí karlovarského faráře Mikuláše v roce 1493 jako svědka nadační listiny sedleckého kostela. Tuto listinu nelze v křížovnickém archivu nalézt.

³⁷ V. Pröckl, *Geschichte der Königlichen Stadt Karlsbad*, Karlsbad 1884, s. 242.

³⁸ V. Bělohlávek, *Dějiny*, s. 173.

³⁹ Město i hrad Karlovy Vary byly v majetku královské komory do roku 1437, kdy se spolu s Loketskem dostaly do zástavy Šlikům.

karlovarského kostela. Spor byl ukončen dohodou mezi mistrem Matějem ze Střebeska a městem v tom smyslu, že patronátní právo vždy příslušelo velmistru křížovnického řádu a měšťané měli právo vybrat si faráře z velmistrem navržených tří řádových kněží a poté zvoleného faráře velmistrovi doporučit k prezentaci⁴⁰. Podobné řešení měl už ve 13. století spor o podací právo mezi křížovnickým řádem a farářem spolu s farníky kostela sv. Valentina v Praze⁴¹. Právoplatně potvrzeného faráře mohl velmistr nebo řád odvolat pouze z rozumné příčiny, obyvateli města prokázané a v církevním právu výslovně jmenované. Po smrti faráře, který nezanechal závěť, nedědil ani velmistr nebo řád ani město, ale zůstavené jmění bylo ponecháno pro záduší kostela. Pokud si karlovarští měšťané nevybrali žádného člena křížovnického řádu, měl jim velmistr navrhnout k volbě světského kněze.

V listinách křížovnického archivu vystupuje k roku 1509 jako karlovarský farář Maty Flasschenschmid⁴². Hospodářské nadání kostela v Karlových Varech není známe.

8.4. Kostelní Bříza - děkanát loketský

První zmínka o kostele sv. Petra a Pavla v Bříze (později Kostelní)⁴³ pochází z roku 1442, kdy je jmenován jako jeden z kostelů náležejících řádu křížovníků s červenou hvězdou⁴⁴. V roce 1448 byl farářem v kostelní Bříze Jiří Vavřinec z Kynšperka. Loketský děkan Václav Wend přisoudil Jiřímu a jeho nástupcům ve

⁴⁰ J. Hradec, Paměti, s. 79. Hradec rovněž dodává, že bylo karlovarskému kostelu dovoleno užívat obročí kostela sv. Leonarda v Oboře (Tiergarten), k němuž náleželo pět jiter luk, dvě zahrady, dva zlaté platy z tesařské dílny a nějaké desátky ze vsi Drahovic. Pokud byl kostelík sv. Leonarda pastorován v této době z Karlových Varů a už nebyl filiálním kostela v Lokti, je možné, že byl jeho majetek „využíván“ karlovarským farářem. Nepravděpodobná je další zpráva, týkající se rovněž kostela v Oboře, jenž měl být založen a obdarován hrabětem Šlikem, srv. níže, kapitola 8.9.

⁴¹ ŘKř 289, 1268. Také v tomto případě měli křížovníci navrhnout vhodné osoby na tento úřad farníkům ke schválení.

⁴² ŘKř 25, ŘKř 44. Jako svědek vystupuje karlovarský farář, Matyáš Hackenschmidt, ve sporu o zadržené desátky loketského faráře v roce 1515 (ŘKř 300b).

⁴³ A. Sedláček, Místopisný slovník, s. 408-409, Kirchenbirk, farní ves u Sokolova (Falknova), od 14. století zde měl být manský statek náležející ke hradu Loket, od počátku 16. století byla ves v držení Steinbachů. Podle A. Sedláčka tu kostel stál až v 16. století a byl filiálním až do 17. století. J. Pešta, Encyklopedie českých vesnic III., s. 176-177, ves je v písemných pramenech poprvé uvedena k roku 1370 mezi lény landkrabat z Leuchtenberka.

⁴⁴ ŘKř 243, je zde uvedeno, že velmistr řádu mohl disponovat farami v Kynšperku, Chlumu, (Kostelní) Bříze a jinými farami, náležejícími řádu.

sporu o polovinu almužen v sýrech, penězích a jiných věcech právo na tuto část⁴⁵. Farář z Kostelní Břízy Fridrich je jmenován jako svědek v opisu listiny z 10. června 1480⁴⁶. Nadání kostela není známé.

8.5. Královské Poříčí - děkanát loketský

Ves Královské Poříčí (dříve Königswerth), ležící u města Sokolova, vznikla patrně vrcholně středověkou kolonizací ve 13. století⁴⁷. Kostel sv. Kunhuty v Královském Poříčí je zmiňován pouze v listině z roku 1293, v níž biskup Tobiáš potvrzuje křížovníkům farní kostel v Sedlci a jeho filiální kostely v Lokti, Nové Roli a Královském Poříčí (Kunegswerd)⁴⁸.

8.6. Kynšperk - děkanát loketský

Patronátní práva ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie v Kynšperku⁴⁹ byla řádu předána králem Václavem II. roku 1286⁵⁰. Darování patronátních práv k tomuto kostelu bylo příčinou dlouhých sporů s cisterciáckým klášterem ve Waldsassenu,

⁴⁵ ŘKř 297.

⁴⁶ ŘKř 908.

⁴⁷ J. Pešta, Encyklopedie českých vesnic III., s. 185. Pešta se též zmiňuje, že poprvé je ves uvedena v listině z roku 1240, kdy získal patronátní právo ke kostelu řád křížovníků s červenou hvězdou. Tuto listinu jsem nikde doloženu nenašla.

⁴⁸ RBM II, s. 1199–1200, č. 2744, ŘKř 438. Také V. Prokop, Kapitoly z dějin Sokolovska, Sokolov 1994, s. 23, uvádí, že kostel sv. Kunhuty v Královském Poříčí je zmiňován už v roce 1240.

⁴⁹ Založení Kynšperka je předmětem studia řady badatelů, J. Fiala, Osídlení Sedlecka na přelomu 12. a 13. století, MZK XXVIII, 1992, s. 33–83 (konkrétně s. 50), uvádí jako prokázané, že Kynšperk je založení německého z druhé poloviny 12. století. Podle J. Žemličky, Nezdařená městská založení v Čechách ve 13. století, HD 4, 1979, s. 43, se nám po celé 13. století a přes polovinu 14. století nedostává žádných indicií, podle nichž bychom mohli uvažovat o Kynšperku jako o městské obci, a to i přes existenci kynšperského kostela, jež považuje snad za jediný pozůstatek projektu založení města doksanským klášterem. J. Žemlička spojuje městské počátky Kynšperka až s vládou Karla IV. (tamtéž, s. 58). Ke vzniku Kynšperka nejnověji T. Velímský, Zur Problematik der Stadtgründung des 13. Jahrhunderts in Kynšperk nad Ohří (Königsberg), Památky archeologické a místopisné 83, 1992, s. 105–148.

⁵⁰ Podací právo daroval Václav II. na prosbu své sestry Kunhuty a tety Alžběty (RBM II, s. 595–596, č. 1386, ŘKř 302, 20. června 1286, V. Bělohávek – J. Hradec, Dějiny, s. 26). Na žádost krále Václava II. potvrdil dne 9. března 1288 darování podacího práva ke kostelu v Kynšperku mistrovi a bratřím špitálu sv. Františka pražský biskup Tobiáš (RBM II, s. 822, č. 1912, ŘKř 304). V. Prokop, Kapitoly z dějin Sokolovska, Sokolov 1994, s. 15, upozorňuje na to, že předání patronátních práv ke kostelům českému řádu křížovníků s červenou hvězdou v této oblasti lze chápat jako určitou obranu, ale už pozdní, proti rozpínavosti cisterciáckého kláštera ve Waldsassenu.

kterému byla tato práva odňata. V. Rudolf⁵¹ odkazuje na práci J. V. Šimáka, jenž tvrdí, že cesta k tomuto sporu o patronátní práva byla složitější. Město Kynšperk měly založit se svolením Václava I. premonstrátky z Doksan a tudíž měly mít patronátní práva ke kostelu a dosazovat faráře. Poté se měla patronátní práva nějakým způsobem, který ani V. Rudolf ani J. V. Šimák nevysvětlují, dostat cisterciákům ve Waldsassenu, kteří se už od konce 12. století snažili o kolonizaci a majetkové pronikání do této oblasti. Založení města Kynšperk nebylo jednoduché. Král Václav I. povolil roku 1232 doksanskému klášteru vysadit na místě zvaném *Chuningberg* město s výročním trhem, v soudních věcech podléhajících králi a proboštovi doksanského kláštera. Lokace se ale pravděpodobně nerozvinula, a tak se Kynšperk vrátil královské komoře. Panovník zde později nechal vybudovat důležitý pohraniční hrad a Kynšperk se stal komorním městečkem⁵².

Po odevzdání patronátních práv křížovníkům cisterciáci vyvolali proces a dosáhli toho, že jim roku 1296 byla tato práva opět vrácena⁵³. Na základě řečeného rozhodnutí byl z kynšperské fary vyhoštěn farář Arnold, člen křížovnického řádu, a prezentován byl člen řádu cisterciáků Albert⁵⁴. Křížovníci se s tímto rozhodnutím nechtěli smířit a odvolali se k papežské kurii⁵⁵. Celý spor⁵⁶ se táhl až do roku 1311, kdy od něj opat cisterciáckého kláštera Jan a převor Peregrin upustili a kdy se plnění svých povinností ujal křížovnický kněz⁵⁷. V padesátých letech 14. století proběhl ještě jeden spor o farní

⁵¹ V. Rudolf, *Majetek*, s. 16, pozn. 56, J. V. Šimák, *České dějiny I/5, Středověká kolonizace v zemích českých*, Praha 1938, s. 552.

⁵² O tom více J. Žemlička, *Nezdařená městská založení v Čechách ve 13. století*, in: *Hospodářské dějiny* 4, 1979, s. 43–68.

⁵³ V. Rudolf, *Majetek*, s. 11, tvrdí, že toto vrácení práv cisterciákům bylo roku 1296 potvrzeno pražským biskupem.

⁵⁴ RBM II, s. 766–767, č. 1782, ŘKř 306. Listinou z roku 1298 pražský biskup Řehoř uvedl ke kostelu v Kynšperku kněze Arnolda, kterého po smrti faráře prezentovali mistr Fridrich a konvent křížovníků špitálu sv. Františka. Biskup Arnolda potvrdil a jím jmenovaní bratři jej uvedli v držení kostela. Předtím totiž opat waldsaského kláštera Arnolda vyhnal, prezentoval ke kostelu Alberta z Hřivínova a podal na biskupa žalobu k papeži. Opatův prokurátor se ale nedostavil před biskupova oficiála k vysvětlení stížnosti.

⁵⁵ RBM II, s. 905, č. 2097, ŘKř 307. Roku 1305 papež Kliment V. potvrzuje Arnolda, prezentovaného mistrem a bratry špitálu a ustanoveného pražským biskupem, farářem kostela Nanebevzetí Panny Marie v Kynšperku v jeho úřadě.

⁵⁶ Spor došel tak daleko, že biskup Řehoř exkomunikoval opata a konvent kláštera ve Waldsassenu (ŘKř 309), roku 1302 pražský biskup Jan potvrzuje, že viděl neporušený list svého předchůdce o exkomunikaci. RBM II, s. 918–919, č. 2132, ŘKř 310, roku 1307 byl pražským biskupem Janem potvrzen farářem v Kynšperku křížovník Litold, prezentovaný mistrem Fridrichem.

⁵⁷ ŘKř 311, 17. května 1311, Jan, opat cisterciáckého kláštera ve Waldsassenu, a Peregrin, převor tamtéž, opouštějí se souhlasem konventu od sporu, který vedli před římskou kurií proti mistrovi Fridrichovi a bratřím konventu křížovníků s červenou hvězdou a též proti pražskému kanovníkovi Arnoldovi o podací farního kostela v Kynšperku. Pražský kanovník Arnold je doložen jako farář v Kynšperku též listinou vydanou 15. ledna 1313, kdy byl jednou ze stran sporu chebských měšťanů s řádem

práva ke kostelu v Kynšperku, tentokrát s Valterem Zdislavovým. Rovněž tento spor skončil před papežskou kurií a opět ho vyhráli křížovníci⁵⁸. I přesto pravděpodobně nebylo uvedení křížovnického kněze Konráda Schlegela na faru v Kynšperku a jeho následná správa bez problémů⁵⁹. Spory byly vedeny také uvnitř křížovnického řádu. V roce 1442 byl jednou ze sporných stran Filip, farář v Kynšperku⁶⁰. Spor mezi velmistrem Erasmem a celým křížovnickým řádem na straně jedné a jmenovaným Filipem, Ondřejem Steinpachem a všemi faráři filiálních kostelů na straně druhé rozhodli Jindřich starší, purkmistr míšeňský a pán na Plavně, a Jan Ritschauer, nejvyšší písař pana Rožmberka, tak, že velmistr a bratři mají faráři Filipovi a jeho nástupcům platit na výpomoc tři kopy grošů ročně. Farář Filip a jeho nástupci za to měli sloužit tři mše. Podle rozsudku velmistr také mohl faráře Filipa nahradit a farář Filip měl být poslušen velmistrovi, který mohl jako představený řádu disponovat farami v Kynšperku, Chlumu, Bříze (Kostelní) a jinými farami, náležejícími křížovnickému řádu⁶¹.

Z nadání tohoto kostela je znám dar z roku 1356 v hodnotě 60 kop grošů českých, za které se křížovníci zavázali sloužit věčnou mší u oltáře sv. Michala v Kynšperku⁶². O další nadaci z roku 1399 se zmiňuje V. Pröckl⁶³. Roku 1444 získal kostel

Německých rytířů o chebský hřbitov (RBM III, s. 49-51, č. 115, ŘKř 190). Arnold na funkci faráře v Kynšperku rezignoval o deset let později (ŘKř 312).

⁵⁸ ŘKř 316, roku 1354 se Václav, správce kostela řádu křížovníků na předměstí Mostu a prokurátor velmistra Lva a celého konventu špitálu sv. Františka v Praze, a Valter Zdislavův, kdysi z Kralovic, vedoucí spor o farní kostel v Kynšperku před římskou kurií, dohodli na rozhodčím Olenovi, kanovníku boleslavském a kroměřížském. Mistr Olen z Adlochovic rozhodl spor tak, že se má Valter vzdát všech práv a privilegií ve prospěch křížovníků a řád má jako odškodné vyplácet Valterovi třináct hřiven stříbra v groších ročního platu po celý zbytek jeho života (ŘKř 318). Gerald de Podio Fuleonis, auditor papežského soudního dvora, vynesl definitivní rozsudek ve sporu o farní kostel v Kynšperku o dva roky později. Prohlásil, že Konrád Schlegel byl řádně kanonicky ustanoven farářem v Kynšperku, a Valterovi z Kralovic nařídil mlčení (RBM IV/1, s. 168–169, č. 319, ŘKř 320, 15. dubna 1356).

⁵⁹ Roku 1357 papež Innocenc VI. nařídil olomouckému biskupovi a děkanovi sv. Jiljí v Praze, aby zařídil, aby Konrád Schlegel, farář v Kynšperku, mohl v míru spravovat svůj kostel a přijímat jeho důchody (ŘKř 321). Ještě o rok později nařídil děkan sv. Jiljí v Praze Albert ze Žlutic z pověření papeže Innocence VI. Valterovi Zdislavovi a duchovním pražské diecéze, aby uvedli Konráda Schlegela v nerušené držení kostela v Kynšperku (ŘKř 319).

⁶⁰ 4. listopadu 1435 vysvědčuje veřejný notář Jan Medricz z Teplé, že křížovník Filip, zvolený farářem v Kynšperku slíbil řádně spravovat kostel a jeho statky (ŘKř 323). Zápis o Filipově prezentaci je uvedený v konfirmačních knihách až k lednu roku následujícího (LC IX, s. 254).

⁶¹ ŘKř 243.

⁶² Nejvyšší mistr špitálu Vavřinec, převor Petr, sklepmistr Gottfried, konvent křížovníků a pražský špitál potvrdili dar od Konráda Plicka z Fronau (Vranov) a zavázali se sloužit věčnou mší na své fáře v Kynšperku. K nadaci byl připojen dodatek, že, pokud by byla fara křížovníkům odňata, měli by vrátit peníze čtyřem jmenovaným měšťanům z Chebu nebo tomu, kdo by měl tuto listinu (ŘKř 895).

⁶³ V. Pröckl, *Kurzgefasste Geschichte der Stadt Königsberg*, s. 46 mluví o ní jako o nejstarší nadaci kostela v Kynšperku, kterou založil Albert Paner (Payer), kaplan v Chebu. Nadace v hodnotě 20 florentských měla být učiněna na věčnou mši na oltáři Panny Marie, V. Pröckl se odvolává na chebský archiv bez přesnějšího označení listiny.

v Kynšperku, tentokrát spolu s kostelem v Chlumu, jako dar horu a les s příslušenstvím, za které měly být slouženy mše⁶⁴. Ale zdá se, že ani jeden z farářů tak nečinil, protože o rok později sliboval velmistr i konvent křížovníků a oba faráři pod pokutou 6 grošů, že mše konat budou⁶⁵. Třetí známý plat je z roku 1450 a to v hodnotě 20 kop grošů na čtyři zádušní bohoslužby ročně⁶⁶. V roce 1481 byl administrátory pražského arcibiskupství proboštem Janem z Kolovrat a Václavem z Plané, arcijáhmem pražského kostela, zřízen oltář sv. Barbory ve farním kostele v Kynšperku jako věčné církevní beneficium. Podací právo k němu bylo potvrzeno Kašparu Štampachovi (Steinbachovi) a jeho dědicům; dotýčný Štampach už roku 1479 učinil nadaci na věčnou mši slouženou na zmíněném oltáři. Tato nadace zahrnovala platy z pěti dvorů ve vsi Tisová a platy ze dvou dvorů v Kostelní Bříze, splatné o sv. Valpurze a sv. Michalu, k tomu další nejmenované platy, dům na hřbitově a dřevo⁶⁷.

Ze všech kostelů pod patronátem řádu křížovníků v oblasti západních a severozápadních Čech je kostel v Kynšperku spolu s křížovnickým kostelem v Mostě zastoupen největším počtem zápisů v konfirmačních knihách⁶⁸. Kynšperský farář Petr je uveden jako svědek v listině ze dne 10. června 1480, kdy se spolu s faráři z Lokte, Sedlce, Kostelní Břízy a Chlumu účastnil kapitulního shromáždění v Praze a vysvědčoval velmistrovu nadaci ke kostelu v Kynšperku⁶⁹. Stejně jako kostely v Chlumu, Karlových Varech, Lokti přečkal také kostel Nanebevzetí Panny Marie v Kynšperku husitské války⁷⁰.

⁶⁴ Les zvaný Aichberg daroval kostelu v Kynšperku a současně kostelu v Chlumu na bohoslužby o každé druhé neděli po suchých dnech za rodiče a předky Hanuš Kager, úředník na Stolbergu (ŘKř 244). V. Pröckl, *Kurzgefasste*, s. 46, toto příslušenství blíže specifikuje jako „les se studnou, potoky, loukami, poli, úly, včelíny a kameny“.

⁶⁵ Jako farář v Kynšperku je jmenovaný Gresorg a jako farář na Chlumu Václav (ŘKř 245).

⁶⁶ Erasmus, celý konvent špitálu sv. Františka a faráři v Kynšperku a Chlumu potvrdili dar Hanuše Perglera věnovaný jmenovaným kostelům, za který měli jeho dědici platit ročně kostelu jednu kopu, a slíbili konat za něj jeho předky, děti, potomky bohoslužby (ŘKř 446).

⁶⁷ ŘKř 906.

⁶⁸ Kostel v Kynšperku a kostel sv. Václava v Mostě jsou v LC zastoupeny stejně 19 zápisy, sedlecký kostel 15; srv. tabulka Faráři kostela v Kynšperku.

⁶⁹ ŘKř 908.

⁷⁰ A. Frind, *Die Kirchengeschichte III.*, Prag 1872, s. 227. V. Sádlo, Kostel v Kynšperku nad Ohří, in: *Od Karlova Mostu č. 4, ročník V.*, 1932, s. 150, uvádí, že byl kostel v Kynšperku v držení rodu Šliků od roku 1487.

8.7. Locket - děkanát loketský

Někdy kolem roku 1230 se hrad Locket, poprvé zmiňovaný v pramenech roku 1234, stal střediskem správy v oblasti, později označované jako Loketsko, převzav tuto funkci z nedalekého Sedlce. Strategicky výhodněji položený hrad lépe vyhovoval novým politickým podmínkám. Kolem roku 1240 byl pod hradem založen kostel, zasvěcený sv. Václavovi⁷¹.

Kostel v Lokti dostal řád křížovníků od Václava I. spolu s vesnicemi, desátky a dalším nadáním⁷². O jaké konkrétní vsi a nadání se jednalo není známo. Dar se musel uskutečnit před rokem 1248, kdy papež Innocenc IV. přijímá mistra a bratry špitálu sv. Františka v Praze pod ochranu papežského stolce spolu s celým křížovníckým řádem a „*potvrzuje jim zvláště špitál ve Stříbře a kostel v Lokti s kaplemi a dalšími statky a důchody*“⁷³. Podle A. Frinda⁷⁴ byly filiálkami loketského kostela Wranov (Vranov, Fronau), Espentor (Olšová Vrata) a Thiergarten (Obora). Není ale doloženo, že by křížovníci dosazovali kněze ke kostelu ve Vranově nebo Olšových Vratech⁷⁵. F. Jacksche⁷⁶ bez konkrétního odkazu uvádí, že předání patronátního práva ke kostelu v Lokti, i s filiálkami sv. Wolfganga, sv. Mikuláše a sv. Leonarda, Václavem I. bylo potvrzeno papežem Innocencem IV. listinou vydanou roku 1246 v Lyonu.

Na úpatí hory Krudum, dva kilometry od Třidomí, bývala celnice a v její blízkosti stál starý kostel sv. Mikuláše, připomínaný už v polovině 13. století, kdy jej král Václav I. daroval řádu křížovníků s červenou hvězdou.⁷⁷ Také J. Brtek⁷⁸ se přiklání k názoru místních regionálních historiků v čele s dr. Antonem Gnirsem, opírajícím své názory o mapu loketského kraje z roku 1801, kde jsou trosky dnes už zaniklé stavby ještě zachyceny, že tento kostel byl roku 1253 předán do užívání řádu křížovníků s červenou hvězdou. J. Brtek uvádí jako filiální kostely mateřského kostela v Lokti:

⁷¹ V. Prokop, Kapitoly, s. 24.

⁷² V. Rudolf, Majetek, s. 15, pozn. 39.

⁷³ CDB IV/1, s. 225, č. 129, ŘKř 62. A. Gnirs, Topographie der Historischen und Kunst- Denkmale in Böhmen, XLIII. Der politische Bezirk Elbogen, Prag 1927, s. 106, datuje darování kostela křížovníkům roku 1240. V. Prokop, Kapitoly, s. 24, uvádí jako rok darování rok 1246.

⁷⁴ A. Frind, Die Kirchengeschichte II., s. 263.

⁷⁵ V. Rudolf, Majetek, s. 15, pozn. 39. Srv. LC I, s. 50, LC II, s. 30, LC IV, s. 161. Dosazení křížovníckého kněze ke kostelu v Oboře je doloženo pouze v jednom případě; roku 1405 byl uveden ke kostelu profes domu sv. Františka v Praze, Petr, a to ale se souhlasem Albrechta z Kolovrat, hejtmána na hradě Locket (LC VI, s. 154).

⁷⁶ F. Jacksche, Geschichte, s. 17. Zdá se, že jde o chybnou dataci listiny se značkou ŘKř 62.

⁷⁷ V. Prokop, Kapitoly, s. 25, odkazuje na V. Pröckla, Geschichte der Stadt Elbogen, Eger 1879, s. 339.

⁷⁸ Josef Brtek, Pověsti svobodného královského horního města Horního Slavkova a jeho okolí, Sokolov 1994, s. 17

kostel sv. Wolfganga, jenž stával do poloviny 17. století při cestě do Lokte od severu, kostel sv. Jana Křtitele, který se nacházel do roku 1973 u vjezdu do města Loket od východu a již zmiňovaný kostel sv. Mikuláše, kdysi stojící na úpatí hory Krudum, jižně od Lokte a východně od Horního Slavkova. Tato teorie se zdá jako pravděpodobnější vzhledem k absenci dokladů o obsazování kostelů v Oboře, Olšových Vratech a Vranově křížovnickými faráři⁷⁹. V červenci roku 2002 proběhl na úpatí vrchu Krudumu archeologický výzkum, vedený J. Klsákem z Karlovarského muzea, a ten existenci kostela sv. Mikuláše potvrdil⁸⁰.

Jak již bylo řečeno v křížovnickém archivu lze najít pouze listinu potvrzující špitál ve Stříbře a kostel v Lokti z roku 1248. Kostel v Lokti je též uveden v listině biskupa Mikuláše z roku 1257, v níž potvrzuje křížovníkům s červenou hvězdou podací právo a světskou i duchovní správu 16 kostelů v Čechách a na Moravě⁸¹. Jisté je, že v roce 1293 byl kostel v Lokti pastorován z mateřského kostela v Sedlci⁸², přestože už je od padesátých let 13. století v listinách uváděn se svými filiálkami. V listině biskupa Tobiáše z tohoto roku se mluví o farním kostelu v Sedlci a jeho filiálkách v Lokti, Nové Roli a Královském Poříčí⁸³. Podle V. Rudolfa⁸⁴ byl loketský kostel podřízen farnímu kostelu v Sedlci do roku 1323. O vlastním loketském plebánovi, jenž se u kostela objevil roku 1325, se zmiňují F. Kašička a B. Nechvátal⁸⁵.

Není známo, kdy byl kostel sv. Václava v Lokti založen. A. Gnirs⁸⁶ tvrdí, že stavba většího kostela začala až po příchodu křížovníků. Není známá ani podoba ani vnitřní zařízení kostela. První historické zprávy o podobě kostela pocházejí až z doby hraběte Šlika, který si farní kostel sv. Václava vybral jako pohřebiště své rodiny. V souvislosti s tímto rozhodnutím⁸⁷ začíná v roce 1476 první známá přestavba

⁷⁹ Srv. níže kapitoly 8.9., 8.10. a 8.14.

⁸⁰ Jiří Klsák, Archeologické výzkumy Karlovarského muzea v roce 2002, XII. Historický seminář Karla Nejdla, Karlovy Vary 2003, s. 10.

⁸¹ CDB V/1, s. 199–200, č. 121, ŘKř 444. Loketský kostel je zde potvrzen i s filiálkami a dalším, blíže neurčeným, příslušenstvím.

⁸² RBM II, s. 1199–1200, č. 2744, ŘKř 438, 6. srpna 1293. Biskup Tobiáš ustanovil na základě prezentace mistra Fridricha a konventu pražského křížovnického špitálu Jakuba farářem farního kostela v Sedlci. Biskup v listině současně potvrzuje, že podací právo k tomuto kostelu a jeho filiálním v Lokti, Nové Roli a Královském Poříčí náleží uvedenému špitálu.

⁸³ ŘKř 438. Název vsi Kunegswerd překládají V. Rudolf, Majetek, s. 16, pozn. 55, V. Bělohávek – J. Hradec, Dějiny, s. 189, pozn. 32., i F. Jacksche, Geschichte, s. 19, jako Kynšperk. Ke kostelu v Kynšperku získali křížovníci patronátní práva už roku 1286.

⁸⁴ V. Rudolf, Majetek, s. 15, pozn. 39. V. Rudolf také mluví o tom, že král Jan Lucemburský dal křížovníkům slib, že loketský kostel bude vystavěn na důstojnějším místě. Nikdy se tak ale nestalo.

⁸⁵ F. Kašička – B. Nechvátal, Loket, Praha 1983, s. 20.

⁸⁶ A. Gnirs, Topographie, s. 107.

⁸⁷ Současně došlo k přestavbě kostela z důvodů jeho zničení požárem při válce Šliků a města Loket, kdy bylo město v roce 1473 při šlikovském přepadení vypáleno.

kostela⁸⁸. Práce na stavbě a zařízení kostela byla dokončena roku 1490, kdy byly farní kostel, hřbitov, kaple sv. Mikuláše a oltář sv. Wofganga znovu vysvěceny.

K. J. Bienenberg⁸⁹ se zmiňuje, že loketský purkrabí Zdimír ze Sedlce a měšťan Hanuš odkázali roku 1387 kopu grošů oltářníkovi sv. Marie v Lokti na čtyři ranní mše týdně. V roce 1462 daroval velmistr křížovníků Mikuláš Puchner se souhlasem celé kapituly farářů v Lokti Oldřichu Syndoltovi a jeho nástupcům dva dvory v Sedlci i s jejich osedlými Jorgem Cressem a Linhartem Rauscherem, kteří dosud platili křížovnické komendě 50 grošů na sv. Jana a 50 grošů na Hromnice⁹⁰. Loketský farář měl konat za velmistry řádu bohoslužby o suchých dnech⁹¹. O deset let později loketský farář a křížovník, výše jmenovaný Oldřich Syndolt, pronajal na 18 let dvůr ve Staré Roli za roční plat dvou kop⁹².

Kostel v Lokti rovněž přečkal husitské války⁹³. Loketským farářem byl až do své volby velmistrem řádu v roce 1428 Erasmus Karlovarský⁹⁴. V listině z roku 1480 byl jako loketský farář jmenován Erhard⁹⁵. Ani loketskému farářovi se nevyhnuly spory. Roku 1515 byl farářem v Lokti Jakub Pock a ve sporu s loketským mlynářem bylo rozhodnuto v jeho prospěch⁹⁶.

⁸⁸ Tamtéž. F. Kašička – B. Nechvátal, Locket, s. 57, mluví o generální přestavbě kostela, jenž vyhořel při přepadení města Šliky roku 1473. V roce 1487 byl v kostele pochován Matyáš Šlik.

⁸⁹ K. J. Bienenberg, *Analekten*, s. 62.

⁹⁰ ŘKř 298, křížovnická komora dostala jako náhradu louku, tzv. Maříkovu, v Kralupech, jenž velmistr koupil za vlastní peníze. K. J. Bienenberg, *Analekten*, s. 79, jmenuje jako osedlé Georga Cressa a Linharta Rauschera.

⁹¹ ŘKř 299, farář Oldřich Syndolt potvrdil nadaci a zavázal se za velmistry zpívat mše se čtyřmi kněžími o suchých dnech, v pondělí vigílie a v úterý zpívat s žáky *Salve regina*, tato zmínka by mohla být dokladem o existenci farní školy u kostela v Lokti.

⁹² ŘKř 482. Nájemci, bratři Hanuš a Jiří Jobstovi a jejich matka Markéta Jobstová, dvora ve Staré Roli (Alden Rolaw) měli vedle ročního platu dvou kop (kopy na sv. Jana Křtitele a kopy na Hromnice) loketskému farářovi dávat na Letnice jeden sýr a na Vánoce dvě kuřata. Za 40 zlatých rýnských mohl být statek zpět vykoupěn.

⁹³ A. Frind, *Die Kirchengeschichte III.*, s. 227.

⁹⁴ A. Frind, *Die Kirchengeschichte IV.*, s. 216.

⁹⁵ ŘKř 908. V roce 1494 Pavel Pouček, probošt pražský a zderazský, vydal opis listiny z 10. června 1480, v níž převor křížovníků Jošt, probošt u sv. Hypolita, Jan Stier, mistr špitálu v Chebu, Martin, komtur špitálu v Mostě a faráři: Kašpar ze Sedlce, Erhard z Lokte, Petr z Kynšperka, Mikuláš z Chlumu a další, shromáždění v řádové kapitule, vysvědčili nadání, učiněné velmistrem řádu Mikulášem Puchnerem.

⁹⁶ ŘKř 300b. V tomto sporu se jednalo o desátky z loketského mlýna na vrchu Rabitschi (Robič), zničeného válkami a požárem. Mlynář měl přesto nadále platit farářovi loketského kostela po čtyři roky půl strychu žita každých 14 dní, poté dalších dvanáct let tři čtvrtiny žita každých 14 dní a po dvanácti letech jeden strych žita každé dva týdny, jako tomu bývalo dříve.

8.8. Nová Role - děkanát loketský

Ves ležící v loketském děkanátu asi deset kilometrů severovýchodně od města Loket. Nejstarší zmínka o kostele pochází z roku 1293, kdy pražský biskup Tobiáš potvrdil křížovníkům podací právo ke kostelu v Sedlci a jeho filiálkám, mezi nimiž je rovněž jmenován kostel v Nové Roli⁹⁷.

8.9. Obora - děkanát loketský

Dnes zaniklá středověká ves Obora (Thiergarten) ležela u Karlových Varů⁹⁸. Podle A. Sedláčka⁹⁹ už ve 14. století patřilo podací právo ke kostelu v Oboře ke hradu Loket. Roku 1405 byl ustanoven farářem kostela v Oboře bratr Petr, profes domu sv. Františka v Praze, se souhlasem loketského kapitána Albrechta z Kolovrat¹⁰⁰. V roce 1499 drželo ves Oboru město Karlovy Vary, které ji mělo darovat karlovarskému kostelu Máří Magdalény,¹⁰¹ jehož patronátní právo náleželo řádu křížovníků s červenou hvězdou.

8.10. Olšová Vrata (Olší Brána) - děkanát loketský

Podle A. Frinda byl kostel v Olšových Vratech filiálkou kostela v Lokti, k němuž řád křížovníků získal podací právo roku 1246¹⁰². V konfirmačních knihách nelze najít

⁹⁷ RBM II, s. 1199–1200, č. 2744, ŘKř 438. Listinou vydanou 6. srpna 1293 ustanovil biskup na základě prezentace mistra řádu a konventu špitálu sv. Františka křížovníka Jakuba farářem farního kostela v Sedlci. Biskup Tobiáš rovněž potvrdil, že podací právo ke kostelu v Sedlci a jeho filiálním v Lokti, Nové Roli a Královském Poříčí náleží křížovníckému řádu.

⁹⁸ A. Sedláček, Místopisný slovník, s. 659.

⁹⁹ A. Sedláček, Místopisný slovník, s. 659. Jan Lucemburský měl podle Sedláčka darovat roku 1325 Kojatovi z Otnavic statek v této vsi. V 15. století ves i kostel zanikly. O Kojatovi jako vlastníkově vojensko – služebního léna (obory), náležející k hradu Loket a zavazující majitele ke službě panovníkovi, více u J. Fialy, Osídlení, s. 45 a s. 54–55. J. Fiala uvádí Kojatu predikátem z Otovic (tamtéž, s. 45).

¹⁰⁰ LC VI, s. 154. Byl to jediný křížovník jmenovaný jako farář tohoto kostela. Je pravděpodobné, že to byl jeden z případů, kdy členové křížovníckého řádu vypomáhali jako duchovní na jiných farách. Poté, v letech 1407 a 1413, byl farář ke kostelu v Oboře prezentován purkrabím loketského hradu.

¹⁰¹ Srv. výše, kapitola 8.3.

¹⁰² A. Frind, Die Kirchengeschichte II., s. 263.

ani jediný zápis, jenž by potvrzoval, že tento kostel náležel řádu křížovníků¹⁰³. T. Velímský upozorňuje, že ve druhé polovině 14.století disponovali patronátním právem ke kostelu v Olšových Vratech Hrabšici¹⁰⁴.

8.11. Sedlec - děkanát loketský

Sedlecká župa s centrem na hradišti v Sedlci funguje do počátku třicátých let 13.století¹⁰⁵ jako správní celek přemyslovského státu, poté se novým střediskem stává hrad Loket, mající bezpečnější polohu pro stavbu modernějšího hradu. Sedlecké hradiště a s ním i Sedlecko poté postupně zaniká. Zůstala po něm pouze farní ves Sedlec, v níž ještě delší dobu zůstávala církevní správa oblasti¹⁰⁶.

Rok darování tohoto kostela řádu křížovníků není znám¹⁰⁷. Jisté je, že kostel byl v držení křížovníků ve výše uvedeném roce 1293¹⁰⁸, kdy zde pražský biskup Tobiáš potvrzuje faráře Jakuba na základě prezentace mistra řádu Fridricha. A. Frind a V. Bělohlávek datují držení sedleckého kostela křížovníky už k roku 1286¹⁰⁹. Podle V. Prökla¹¹⁰, jenž se dovolává pramenů v archivu křížovnické komendy v Chebu, vznikl ve starobylé župě Sedlec kostel sv. Anny už před rokem 1240 a už v tomto měl být předán řádu křížovníků. Vznik sedleckého hradiště lze klást na konec 10. století nebo na počátek 11. století. Na počátku 13. století bylo hradiště opuštěno¹¹¹. Zdejší farní kostel si však po celé 13. století uchoval své výlučné postavení. W. Lorenz¹¹² uvádí,

¹⁰³ LC II., s. 50 a s. 68, LC III., s. 30, LC IV., s. 16 a s. 161, LC V., s. 72, LC VII., s. 161.

¹⁰⁴ T. Velímský, Hrabšici, Praha 2004, s. 115.

¹⁰⁵ V. Vlasák – E. Vlasáková, Dějiny města Lokte, s. 22, uvádí, že poslední zmínky o sedleckém hradišti jsou z roku 1233 a poté bylo brzy opuštěno.

¹⁰⁶ Jako pozůstatek původního významu lze chápat výlučné postavení sedleckého kostela po celé 13. století. Situaci Sedlecka na přelomu 12. a 13. století se věnuje práce J. Fialy, Osídlení, s. 33-83.

¹⁰⁷ Podle Jany Boříkové, Hospitální řád křížovníků s červenou hvězdou v Sedleci, XII. Historický seminář Karla Nejdla, Karlovy Vary 2003, s. 23-27 (konkrétně s. 24), byl Sedlec darován řádu králem Václavem I. roku 1240. J. Boříková rovněž (s odkazem na Schöningera, Farní a patronátní kostel sv. Anny v Sedleci, SOA KV) zmíněnou listinu krále Václava I. cituje a jako filiální kostely sedleckého kostela zde uvádí kostel v Lokti, v Královském Poříčí a jako poslední kapli na hradě Loket. Pro tato tvrzení jsem žádné jiné pramenné doklady v křížovnickém archivu nenašla; jako filiály kostela v Sedlci jsou až k roku 1293 doloženy kostel v Lokti, v Královském Poříčí a v Nové Roli.

¹⁰⁸ Srv. výše, kapitoly 8.5., 8.7. a 8.8.

¹⁰⁹ A. Frind, Die Kirchengeschichte II., s. 264., V. Bělohlávek – J. Hradec, Dějiny, s. 26.

¹¹⁰ V. Prökl, Geschichte der Königlichen Stadt Karlsbad, Karlsbad 1884, s. 242.

¹¹¹ J. Fiala, Osídlení Sedlecka, s. 36, dává zánik sedleckého hradiště a s ním i Sedlecka do souvislosti se zánikem starého způsobu vlády a obnovením české státní moci za Přemysla I. Sedlecké hradiště nahrazuje nové mocenské centrum v Lokti, jak bylo výše několikrát řečeno.

¹¹² W. Lorenz, Die Kreuzherren, s. 46.

že do roku 1355 byl ze Sedlce pastorován kostel v Karlových Varech¹¹³. V listině z roku 1387, v níž Václav IV. potvrzuje privilegium otce, je současně potvrzena předchozí papežská inkorporace farního kostela v Sedlci křížovnickému řádu¹¹⁴. Hmotné nadání kostela není známo, ale v listinách a knihách konfirmačních se objevují jména některých sedleckých farářů¹¹⁵. Kostel v Sedlci přečkal husitské války.

8.12. Tachov – děkanát tepelský

V roce 1329 daroval Jan Lucemburský řádu křížovníků kostel s kaplí v Tachově se vším příslušenstvím a podacími právy, aby k němu mistr a konvent dosazovali řádové kněze¹¹⁶. V knihách konfirmačních ale nenajdeme jediný zápis, jenž by svědčil o dosazování farářů k tachovské farnosti křížovnickým velmistrem nebo jeho zástupcem. V roce 1355 a 1371 vystupuje jako patron Karel IV. a v letech 1380 a 1396 Václav IV.¹¹⁷. Další listina, týkající se tachovského kostela, pochází z roku 1514, kdy král Vladislav na žádost velmistra Václava z Hradešína vrací křížovníkům a konventu podací právo fary v Tachově¹¹⁸.

8.13. Tis - děkanát žlutický

Tis je ves u Žlutic, v níž byl kostel farním již před rokem 1367¹¹⁹. Jisté je, že křížovníci získali ves Tis od krále Václava I. roku 1253 spolu se vsí Blatno¹²⁰ jako odúmrť po Hraběšici Kojatovi¹²¹. Panovník naložil s touto vsí jinak než zamýšlel

¹¹³ Srv. výše, kapitola 8.3.

¹¹⁴ ŘKř 38.

¹¹⁵ Srv. kapitola 8.15. Tabulka farářů.

¹¹⁶ ŘKř 295, 19. října 1329, Lucemburk.

¹¹⁷ LC I, s. 41, LC III, s. 47, LC IV, s. 142, LC VI, s. 266.

¹¹⁸ ŘKř 296.

¹¹⁹ A. Sedláček, Místopisný slovník, s. 887, ves v děkanátu žlutickém. Dne 6. července 1367 byl uveden ke kostelu v Tisu, po rezignaci faráře Jána, na prezentaci mistra Bedřicha bratr Václav, LC II, s. 87.

¹²⁰ Srv. výše.

¹²¹ CDB IV, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32. T. Velímský, Hraběšici Všebor a Kojata a počátky vrcholně středověkého Mostu, ČČH 90, č. 3, 1992, s. 323–324, uvádí, že ve svém testamentu z roku 1227 šlechtic Kojata (CDB II, s. 301–302, č. 303) dává ves Krtý pražské kapitule, až na jeden dvůr, náležející kostelu sv. Jiří v Tisu. Podle J. Kincla, Dva testamenty šlechtice Kojaty, AUC Iuridica 3, 1978, s. 301–320, je listina č. 303 pravým testamentem šlechtice Kojaty.

Kojata¹²². V roce 1257 potvrdil pražský biskup Mikuláš křížovnickému řádu podací práva k 16 kostelům a mezi nimi je jmenován kostel v Tisu¹²³. V knihách konfirmačních lze najít několik zápisů o uvedení křížovnických farářů ke kostelu v Tisu¹²⁴. Zdá se, že nejpozději v roce 1425 ztrácí řád patronátní právo k tomuto kostelu, protože kněz pražské diecéze, Jakub z Rovné, je prezentován Bohunkem z Rabštejna¹²⁵. Podle Kojatovy závěti z roku 1227 patřila ke kostelu v Tisu jedna usedlost ve vsi Krty, které až na tuto usedlost odkázal pražské kapitule u sv. Víta¹²⁶. Nevíme, zda byla usedlost součástí kostelního záduší ještě v roce 1253, listiny v křížovnickém archiv ji nezmiňují.

8.14. Vranov - děkanát loketský

Vranov je dnes už zaniklá ves uprostřed Slavkovského lesa, nedaleko dnešní vsi Rovná¹²⁷. A. Frind uvádí kostel sv. Wolfganga jako filiálku křížovnického kostela v Lokti k roku 1246¹²⁸. Podle A. Profouse leží ves Vranov devět kilometrů jižně od Sokolova¹²⁹. Ani v jednom z případů obsazování benefícia, známých z konfirmačních knih, není farář ke kostelu prezentován křížovnickým řádem. Jako patron kostela vystupuje v rozmezí let 1410-1430 Jindřich z Plavna¹³⁰.

¹²² T. Velímský, Hrabišici, s. 107, uvádí, že farní ves Tis je zmíněna v Kojatově závěti, kterou chtěl odkázat jistému Budivojovi.

¹²³ CDB V/1, s. 199-200, č. 121, ŘKř 444.

¹²⁴ Srov. tabulka Farářů kostela.

¹²⁵ LC IX, s. 105-106, 15. září 1425.

¹²⁶ T. Velímský, Hrabišici, s. 40.

¹²⁷ Vzniku osady Vranov se věnuje práce J. Fialy, Osídlení Sedlecka, s. 43, který klade založení Vranova do první poloviny 13. století.

¹²⁸ A. Frind, Die Kirchengeschichte II., s. 263.

¹²⁹ A. Profous – J. Svoboda, Místní jména, IV, Praha 1957, s. 615.

¹³⁰ Srv. LC VI, s. 285, LC VII, s. 161 a LC IX, s. 159.

8.15. Tabulky farářů a nadání kostelů

Následující tabulky, na něž bylo výše v textu odkazováno, obsahují seznam doložených farářů jmenovaných křížovnických kostelů¹³¹ a rovněž jejich známé majetkové nadání.

Faráři kostela v BLATNU:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Patron	Formalita	Odkud/Kam	Pramen
23.5.1357	Zyfríd	odchod					LC I, s.46
23.5.1357	Ulrik			nejvyšší mistr Jindřich	exekutor farář v Osvratíně	kdysi farář v Hlohové	LC I, s.46
14.5.1360	Ulrik	odchod		souhlas nejvyššího mistra			LC I, s.122
14.5.1360	Pavel	příchod		souhlas nejvyššího mistra i Ulrika			LC I, s.122
19.11.1382	Matěj	na jeho žádost vysvědčuje pražský vikář nadaci ke kostelu					ŘKř 467, LE, s.196- 197, č.342, RBM Venc I/1, s. 282- 283, č. 1200
12.5.1393	Petr	odchod, výměna		souhlas velmistra Zdeňka			LC V, s.162
12.5.1393	Jan	příchod, výměna		souhlas velmistra Zdeňka	křida, exekutor farář v Jechnicích	kdysi farář v Kozojedech	LC V, s.162
7.3.1401	Klement	příchod		souhlas mistra Zdeňka	křida, exekutor farář ve Stebnu	kdysi, služebník v kapli na Pražském hradě	LC VI, s.43
31.5.1401	Klement	odchod		souhlas			LC VI,

¹³¹ V případě každého kostela jsou dva druhy tabulek s doloženými faráři; první tabulka popisuje jakoukoli zmínku o faráři kostela, druhá je seznamem farářů a doložení jejich působení u kostela.

				velmistra Zdeňka			s.49
31.5.1401	Laurencius	příchod		souhlas velmistra Zdeňka	exekutor farář ve Stebnu		LC VI, s.49
12.3.1431	Petr	odchod	ano			odešel ke kostelu v Lukách	LC IX, s.166
12.3.1431	Jiří Brysk	příchod		velmistr Erasmus	křida, exekutor farář v Sokolově		LC IX, s.166

Jméno	Od	Do	Skutečnost nebo způsob ukončení	Křížovník	Pramen
Zyfríd		23.5.1357			LC I, s. 46
Ulrik	23.5.1357	14.5.1360			LC I, s. 46 a s. 122
Pavel	14.5.1360				LC I, s. 122
Matěj			doložen k 19.11.1382		ŘKř 467, LE s. 196-197, č. 342
Petr		12.5.1393	odchod ke kostelu v Kozojedech, výměna		LV V, s. 162
Jan		12.5.1393	příchod od kostela v Kozojedech, výměna		LC V, s. 162
Klement	7.3.1401	31.5.1401			LC VI, s. 43 a s. 49
Laurencius	31.5.1401		příchod		LC VI, s. 49
Petr		12.3.1431	odchod ke kostelu v Lukách	ano	LC IX, s. 166
Jiří Brysk	12.3.1431		příchod		LC IX, s. 166

Faráři kostela v CHLUMU SV. MAŘÍ:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Pramen
1401	Jan Pichelman			F. Jacksche, Geschichte s.29
1405	Mikuláš ze Stříbra			F. Jacksche, Geschichte s.29
23.4.1423	Erasmus	vysvědčuje nadaci chebskému špitálu		ŘKř 893, kopiář nadačních listin ze 17.st
13.5.1445	Václav	slibuje konat mši		ŘKř 245
5.4.1451	Hanuš Puchelman	spor s farníky o příjmy z poutí	ano	ŘKř 247
15.3.1469	Jiří Krodtnr	ustanovuje povinnosti obyvatel Chlumu		ŘKř 903, opis ze 17.st
24.3.1469	Jiří Krotner	žádá o opisy dvou listin		ŘKř 242
28.5.1469	Jiří Krotner	svědek uvedení Jana Stiera ke komendě v Chebu		ŘKř 172 b
28.6.1469	Řehoř ¹³² Krotner	opětovné ustanovení povinností obyvatel Chlumu		ŘKř 904, opis
27.9.1469	Jiří Krotner	opět ustanovení povinností obyvatel		ŘKř 905, opis ze 16.st
10.6.1480	Mikuláš	vysvědčuje koupi louky		ŘKř 908, opis z roku 1664
13.6.1491	Fridrich Puchelmann	kupuje louku		ŘKř 253
16.4.1497	Jošt	zastupuje konvent		ŘKř 909, opis z roku 1657
20.1.1515	Jiří Trauttmann	rozhoduje spor o desátky		ŘKř 300 b

Jméno	Od	Do	Skutečnost	Křížovník	Pramen
Jan Pichlman			1401		F. Jacksche, Geschichte, s. 29
Mikuláš ze Stříbra			1405		F. Jacksche, Geschichte, s. 29
Erasmus			doložen k 23.4.1423		ŘKř 893, kopiář nadačních listin ze 17.st
Václav			doložen k 13.5.1445		ŘKř 245
Hanuš Puchelman			doložen k 5.4.1451	ano	ŘKř 247
Jiří Krodtnr			doložen od 15.3.1469 do 27.9.1469		ŘKř 903, opis ze 17.st, ŘKř 242, ŘKř 172 b, ŘKř 905, opis ze 16.st
Řehoř Krodtnr ? ¹³³					
Mikuláš			doložen k 10.6.1480		ŘKř 908, opis z r.1664
Fridrich Puchelmann			doložen k 13.6.1491		ŘKř 253
Jošt			doložen k 16.4.1497		ŘKř 909, opis z roku 1657
Jiří Trauttmann			doložen k 20.1.1515		ŘKř 300b

¹³² Pravděpodobně se jedná o chybu písaře.

¹³³ Je uveden s otazníkem, protože se pravděpodobně jedná o Jiřího Krodtnera, jemuž bylo jméno chybou písaře změněno.

Faráři v KARLOVÝCH VARECH:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Pramen
21.4.1509	Maty Flasschenschmid	vidimuje listinu z roku 1253		ŘKř 25
21.4.1509	Maty Flasschenschmid	na jeho žádost vidimují listinu z roku 1434		ŘKř 44
20.1.1515	Matyáš Hackenschmidt	rozhoduje spor o desátky		ŘKř 300 b

Faráři kostela v (Kostelní) BŘÍZE:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Pramen
20.2.1448	Vavřinec Kynšperka z	jedna ze stran sporu	ano	ŘKř 297
10.6.1480	Fridrich	vysvědčuje velmistrovu nadaci		ŘKř 908, opis z roku 1664

Faráři kostela v KYNŠPERKU:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Patron	Formalita	Pramen
1282	Ekhard					Pröckl,s.48
30.1.1298	Fridrich	úmrtí				ŘKř 306, RBM II,s.766, č.1782
30.1.1298	Arnold	příchod	ne, pražský kanovník	m.Fridrich a praž.konvent		ŘKř 306, RBM II, s.766, č. 1782
1298	Albert z Hřivínova	Arnold vyhnán	ne	opat kl. ve Waldsassenu		ŘKř 306, RBM II, s.766, č. 1782,
17.7.1305	Arnold	návrat	pražský kanovník	m.Fridrich a praž.konvent		ŘKř 307, RBM II, s.905, č. 2097
22.6.1307	Litold	příchod	ano	m.Fridrich	prezentace mistra potvrzena pražským biskupem	ŘKř 310, RBM II, s.918-919, č. 2132
17.5.1311	Arnold	doložen	pražský kanovník			ŘKř 311
15.1.1313	Arnold	doložen	pražský			ŘKř 190,

			kanovník			RBM III, s. 49-51, č. 151
1.3.1323	Arnold	rezignace	pražský kanovník		rezignaci přijímá administrátor praž.biskup. M.Oldřich	ŘKř 312, ŘKř 313, RBM II, s.337
25.6.1325	Gottfried	příchod			konfirmován administrátorem M.Oldřichem	ŘKř 314
13.1.1328	Albert	příchod			konfirmován administrátory pžs.biskupství	ŘKř 314
31.5.1332	Albert					ŘKř 314
12.8.1350	Václav	rezignace				ŘKř 315
12.8.1350	Konrád Schlegel	příchod		velmistr Jindřich	arcibiskupovi prezentován 10.7.1350, faráři v Sokolově nařízeno toto oznámit	ŘKř 315
29.3.1352	Konrád Schlegel					ŘKř 315
15.4.1356	Konrád Schlegel				spor s Valterem Zdislavovým	ŘKř 320
21.12.1356	Konrád Schlegel	rezignace				LC I, s.45
21.12.1356	Wolfaidus	příchod			exekutor plebán v Kynšperku	LC I, s.45
4.7.1357	Konrád Schlegel					ŘKř 321
30.6.1358	Konrád Schlegel	znovu uveden				ŘKř 319
4.3.1359	František	rezignace	ano			LC I, s.88
4.3.1359	Mikuláš	příchod	ano	mistr Leon	exekutor farář v Sokolově	LC I, s.88
24.5.1361	Mikuláš	rezignace	ano			LC I, s.153
24.5.1361	Vieczemilus	příchod	ano	mistr Leon		LC I, s.153
7.7.1365	Vieczemilus	rezignace	ano			LC II, s.66
7.7.1365	Jiří	příchod	ano,profes řádu	mistr Bedřich	exekutor farář v Lokti	LC II, s.66
26.7.1367	Jiří	rezignace	ano			LC II, s.88
26.7.1367	Ulrik	příchod	ano	mistr Fridrich	exekutor farář v Kynžvartě	LC II, s.88
31.12.1369	Ulrik	úmrtí	ano			LC III, s.21
31.12.1369	Mikuláš	příchod	ano,profes řádu	mistr Fridrich		LC III, s.21
1377	Wolf Plankner					Pröckl, s.48
19.12.1379	Jakub	rezignace				LC IV, s.119
19.12.1379	Tomáš	příchod	ano	mistr Henzlín		LCIV, s.119

12.10.1385	Prokop	rezignace	ano			LC IV, s.171
12.10.1385	Jakub	příchod	ano, profes u sv.Frant. v Praze	nejvyš.mistr Zdeněk	křida, exekutor loketský farář	LC IV, s.171
9.7.1390	Tomáš	rezignace	ano			LC V, s.29
9.7.1390	Mikuláš	příchod	ano, profes	velmistr Zdeněk	křida, exekutor sokolovský farář	LC V, s.29
26.11.1392	Mikuláš	rezignace	ano			LC V, s.142
26.11.1392	Václav	příchod	ano	velmistr Zdeněk	exekutor farář v Lomnici	LC V, s.142
20.7.1396	Václav	odchod ke kostelu v Sedlci	ano		výměna se souhlasem velmistra Zdeňka	LC V, s.261
20.7.1396	Ulrik	příchod od kostela v Sedlci	ano	velmistr Zdeněk	výměna se souhlasem velmistra	LC V, s.261
21.2.1404	Mikuláš	rezignace				LC VI, s.112
21.2.1404	Arnold	příchod	ano, profes	velmistr Zdeněk	křida, exekutor farář v Sokolově	LC VI, s.112
23.6.1407	Arnold	rezignace	ano			LC VI, s.216
23.6.1407	Václav	příchod	ano, profes	velmistr Zdeněk		LC VI, s.216
18.6.1408	Mikuláš	rezignace				LC VI, s.246
18.6.1408	Zikmund	příchod	kdysi oltářník v Chebu		se souhlasem Jindřicha z Plavna, exekutor farář v Žandově	LC VI, s.246
13.11.1411	Václav	úmrť	ano			LC VII, s.38
13.11.1411	Filip	příchod	ano, profes sv. Frant. v Praze	nejvyš.mistr Jan	křida, exekutor farář v Sokolově	LC VII, s.38
20.6.1428	Filip	rezignace				LC IX, s.140
20.6.1428	Mikuláš	příchod	ano	velmistr Erasmus		LC IX, s.140
14.5.1434	Mikuláš	rezignace	ano			LC IX, s.226
14.5.1434	Klement	příchod	ano	velmistr Erasmus	křida, exekutor farář v Lokti nebo Sedlci	LC IX, s.226
26.10.1434	Klement	úmrť				LC IX, s.234
26.10.1434	Mikuláš	příchod	ano,	velmistr	exekutor farář v	LC IX,

			profes sv. Frant. v Praze	Erasmus	Lokti	s.234
4.11.1435	Filip		ano		zvolený farářem v Lokti	ŘKř 323
27.1.1436	Filip	příchod	ano	nejvyšší mistr Erasmus	krida	LC X, s.254
1439	Kašpar					Pröckl, s.48
25.1.1442	Filip				spor s velmistrem Erasmem	ŘKř 243
13.5.1445	Gresorg				slibuje konat mše	ŘKř 245
15.3.1469	Mikuláš Plohner				ustanovení povinností obyvatel Chlumu vůči farářům	ŘKř 903, opis ze 17.st
28.6.1469	Mikuláš Plohner				nové ustanovení povinností obyvatel Chlumu	ŘKř 904
27.9.1469	Mikuláš Plohner				úprava povinností obyvatel Chlumu	ŘKř 905
1473	Nikolai					Pröckl, s.48
1479	Niklas Pleicher					Pröckl, s.48
10.6.1480	Petr				shromáždění řádové kapituly	ŘKř 908, z roku 1664

Jméno	Od	Do	Skutečnost nebo způsob ukončení	Křížovník	Pramen
Ekhard			doložen k roku 1282		Pröckl, s.48
Fridrich		30.1.1298	úmrtí		ŘKř 306, RBM II, s. 766-767, č. 1782
Arnold	30.1.1298			ne, pražský kanovník	ŘKř 306, RBM II, s.766, č. 1782
Albert z Hřivínova	1298			ne ¹³⁴	ŘKř 306, RBM II, s. 766, č. 1782
Arnold	17.7.1305			ne, pražský kanovník	ŘKř 307, RBM II, s.905, č. 2097
Litold	22.6.1307			ano	ŘKř 310, RBM II, s.918-919, č. 2132
Arnold	17.5.1311 ¹³⁵	1.3.1323		ne, pražský kanovník	ŘKř 311, ŘKř 312, ŘKř 313, RBM II, s.337, č. 848
Gottfried	25.6.1325				ŘKř 314

¹³⁴ Patronem byl opat kláštera ve Waldsassenu, ŘKř 306, 307. Jednalo se o spor křížovníků s tímto klášteřem o podací ke kostelu v Kynšperku.

¹³⁵ Doložen od tohoto dne.

Albert	13.1.1328	31.5.1332 ¹³⁶			ŘKř 314
Václav		12.8.1350	rezignace		ŘKř 315
Konrád Schlegel ¹³⁷	12.8.1350	21.12.1356	rezignace		ŘKř 315, LC I., s.45
Wolfaidus	21.12.1356				LC I., s.45
Konrád Schlegel			doložen k 4.7.1357		ŘKř 321
Konrád Schlegel	30.6.1358 znovu uveden				ŘKř 319
František		4.3.1359	rezignace	ano	LC I, s.88
Mikuláš	4.3.1359	24.5.1361	rezignace	ano	LC I., s.88, s.153
Vieczemilus	24.5.1361	7.7.1365	rezignace	ano	LC I., s.153, LC II., s.66
Jiří	7.7.1365	26.7.1367	rezignace	ano, profes	LC II., s.66, s.88
Ulrik	26.7.1367	31.12.1369	úmrtí	ano	LC II., s.88, LC III, s.21
Mikuláš	31.12.1369			ano, profes řádu	LC III, s.21
Wolf Plankner			doložen k roku 1377		Pröckl, s.48
Jakub		19.12.1379	rezignace		LC IV, s.119
Tomáš	19.12.1379			ano	LCIV, s.119
Prokop		12.10.1385	rezignace	ano	LC IV, s.171
Jakub	12.10.1385			ano, profes u sv.Frant. v Praze	LC IV, s.171
Tomáš		9.7.1390	rezignace	ano	LC V, s.29
Mikuláš	9.7.1390	26.11.1392	rezignace	ano, profes	LC V., s.29, s.142
Václav	26.11.1392	20.7.1396	odchod ke kostelu v Sedlci	ano, profes	LC V., s.142, s.261
Ulrik	20.7.1396			ano	LC V, s.261
Mikuláš		21.2.1404	rezignace		LC VI, s.112
Arnold	21.2.1404	23.6.1407	rezignace	ano, profes	LC VI, s.112, s.216
Václav	23.6.1407			ano, profes	LC VI, s.216
Mikuláš		18.6.1408	rezignace		LC VI, s.246
Zikmund	18.6.1408				LC VI, s.246
Václav		13.11.1411	úmrtí	ano	LC VII, s.38
Filip	13.11.1411	20.6.1428	rezignace	ano, profes	LC VII, s.38, LC IX, s.140
Mikuláš	20.6.1428	14.5.1434	rezignace	ano	LC IX, s.140, s.226
Klement	14.5.1434	26.10.1434	úmrtí		LC IX, s.226, s.234
Mikuláš	26.10.1434			ano, profes sv. Frant. v Praze	LC IX, s.234
Filip			doložený k 4.11.1435		ŘKř 323

¹³⁶ Stejně jako v případech výše i zde se jedná o časové rozmezí, o němž víme, že tu Albert působil jako farář.

¹³⁷ Konrád Schlegel vystupuje jako farář ještě v roce 1357 a 1358, srv. tabulka výše.

Filip	27.1.1436			ano	LC X, s.254
Kašpar			doložen k r.1439		Pröckl ¹³⁸ , s.48
Filip			doložen k 25.1.1442		ŘKř 243
Gresorg			doložen k 13.5.1445		ŘKř 245
Mikuláš Plohner	15.3.1469	27.9.1469 ¹³⁹			ŘKř, 903, opis ze 17.st, ŘKř 905
Niklas/Nikolai	1473	1479			Pröckl, s.48
Petr			doložen k 10.6.1480		ŘKř 908, listina z roku 1664

Faráři kostela v LOKTI:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Patron	Formalita	Pramen
6.8.1293	Jakub	příchod, farář farního kostela v Sedlci a filiálního kostela v Lokti		mistr Fridrich	ustanoven pražským biskupem Tobiášem	ŘKř 438, RBM II, s. 1199-1200, č. 2744
23.4.1423	Mikuláš	vysvědčuje nadaci ve prospěch chebského špitálu				ŘKř 893, kopiář nadačních listin ze 17.st
7.12.1423	Mikuláš	prezentuje bratra Jana ke kostelu v Litoměřicích jménem velmistra řádu	ano, profes řádu			LC VIII, s.56-57
24.8.1428	Erasmus	odchod, stává se velmistrem				ŘKř 127
20.2.1448	Filip	svědek ve sporu o almužny				ŘKř 297
9.10.1462	Oldřich Syndolt	přijímá dva dvory				ŘKř 298
9.10.1462	Oldřich Syndolt	potvrzuje nadaci				ŘKř 299
15.3.1469	Oldřich Syndolt	ustanovuje povinnosti obyvatel Chlumu				ŘKř 903, opis 17.st
28.6.1469	Oldřich Syndolt	opětovné ustanovení povinností obyvatel Chlumu				ŘKř 904, opis
27.9.1469	Oldřich Syndolt	opět ustanovuje povinnosti obyvatel				ŘKř 905, opis ze 16.st
6.3.1472	Oldřich Syndolt	prodává dvůr	ano			ŘKř 482
10.6.1480	Erhard	vysvědčuje koupi louky				ŘKř 908, opis z roku 1664

¹³⁸ V.Pröckl, Kurzgefasste Geschichte der Stadt Königsberg.

¹³⁹ V tomto časovém období vystupuje Mikuláš Plohner jako farář v Kynšperku, jenž ustanovuje povinnosti obyvatel Chlumu sv. Maří vůči tamnímu faráři.

21.10.1500	Erhart Rulsz	svědek				Schlesinger ¹⁴⁰ , s. 98
21.nebo 29.8.1502	Erhart Rulsz	svědek				Schlesinger, s. 102
21.4.1509	Jan Geimon	vidimuje listinu z roku 1253	ano			ŘKř 25
21.4.1509	Jan Geimon	vidimuje listinu z roku 1434	ano			ŘKř 44
20.1.1515	Jakub Pock	rozhoduje spor o desátky				ŘKř 300 b

Jméno	Od	Do	Skutečnost nebo způsob ukončení	Křížovník	Pramen
Jakub			6.8.1293 doložen jako farář mateřského kostela v Sedlci		ŘKř 438
Mikuláš	23.4.1423	7.12.1423	v tomto časovém horizontu je doložen	ano, profes řádu	ŘKř 893, kopiář nadačních listin ze 17.st, LC VIII, s. 56-57
Erasmus		24.8.1428	odchod, stává se velmistrem		ŘKř 127
Filip			doložen k 20.2.1448		ŘKř 297
Oldřich Syndolt	9.10.1462	6.3.1472 ¹⁴¹		ano	ŘKř, 298, ŘKř 482
Erhard			doložen k 10.6.1480		ŘKř 908, opis z roku 1664
Erhart Rulsz	21.10.1500	21.nebo 29.8.1502			Schlesinger, s. 98, 102
Jan Geimon			doložen k 21.4.1509	ano	ŘKř 25, ŘKř 44
Jakub Pock			doložen k 20.1.1515		ŘKř 300 b

¹⁴⁰ L. Schlesinger (ed), Die Chronik der Stadt Elbogen (1471-1504), Prag 1879.

¹⁴¹ Doložen v tomto časovém období.

Faráři kostela v SEDLCI:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Patron	Formalita	Odkud/Kam	Pramen
6.8.1293	Jakub	příchod		mistr Fridrich a pražský konvent	ustanoven pražským biskupem Tobíášem		ŘKř 438, RBM II, s. 1199-1200, č. 2744
10.11.1358	Petr	rezignace					LC I, s.71
10.11.1358	Mikuláš	příchod	ano	nejvyšší mistr Lev	exekutor farář v Nové Roli		LC I, s.71
10.2.1364	Jan	rezignace					LC II, s.40
10.2.1364	Mikuláš	příchod	ano	velmistr Fridrich	exekutor farář v Lokti		LC II, s.40
19.5.1365	Mikuláš	rezignace					LC II, s.63
19.5.1365	Ulrik	příchod	ano, profes řádu	velmistr Fridrich, převor Štěpán, klíčník Petr a celý pražský konvent	exekutor farář v Lokti		LC II, s.63
2.8.1367	Ulrik	úmrtí					LC II, s.89
2.8.1367	Jiří	příchod	ano, profes řádu	velmistr Fridrich	exekutor farář v Lokti		LC II, s.89
27.5.1369	Jiří	úmrtí	ano				LC III, s.2-3
27.5.1369	Mikuláš	příchod	ano	mistr Fridrich			LC III, s.2-3
14.5.1376	Mikuláš	rezignace	ano				LC IV, s.52
14.5.1376	Welfin	příchod	ano	mistr Fridrich			LC IV, s.52
12.10.1385	Jakub	rezignace	ano				LC IV, s.171
12.10.1385	Jan	příchod	ano, profes řádu	velmistr Zdeněk	křida, exekutor farář v Boru		LC IV, s.171
20.7.1396	Ulrik	rezignace					LC V, s.261-262
20.7.1396	Václav	příchod		souhlas velmistra Zdeňka		příchod od kostela v Kynšperku	LC V, s.261-262
21.2.1405	Václav	rezignace	ano				LC VI, s.112
21.2.1405	Ulrik	příchod	ano,	velmistr	křida,		LC VI,

			profes řádu	Zdeněk	exekutor farář v Boru		s.112
23.6.1407	Ulrik	rezignace					LC VI, s.216
23.6.1407	Arnold	příchod		nejvyšší mistr Zdeněk	krida, exekutor farář v Boru	kdysi farář v Kynšperku	LC VI, s.216
9.3.1412	Arnold	rezignace					LC VII, s.47
9.3.1412	Mikuláš	příchod	ano	mistr Jan		kdysi farář u sv.Václava v Mostě	LC VII, s.47
18.2.1413	Mikuláš	rezignace					LC VII, s.76
18.2.1413	Mikuláš	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Jan	krida, exekutor farář v Ostrově		LC VII, s.76
14.4.1415	Mikuláš	rezignace					LC VII, s.154
14.4.1415	Jan	příchod	ano, profes řádu	velmistr Jan			LC VII, s.154
2.7.1431	Klement	rezignace	ano			odešel ke kostelu ve Stříbře	LC IX, s.174
2.7.1431	Friderik	příchod	ano	velmistr Erasmus			LC IX, s.174
26.8.1432	Fridrich	rezignace	ano				LC IX, s.183
26.8.1432	Erhard	příchod	ano, profes řádu	velmistr Erasmus	krida, exekutor farář v Sokolově		LC IX, s.183
15.3.1469	Oldřich Stephan	ustanovuje povinnosti obyvatel Chlumu					ŘKř 903, opis 17.st
28.6.1469	Oldřich Stephan	opětovné ustanovení povinností obyvatel Chlumu					ŘKř 904, opis
27.9.1469	Oldřich Stephan	opětovné ustanovení povinností obyvatel Chlumu					ŘKř 905
10.6.1480	Kašpar	vysvědčuje koupi louky					ŘKř 908, opis z roku 1664

Jméno	Od	Do	Skutečnost nebo způsob ukončení	Křížovník	Pramen
Jakub			doložen k 6.8.1293		ŘKř 438, RBM II, s. 1199-1200, č. 2744
Petr		10.11.1358	rezignace		LC I, s.71
Mikuláš	10.11.1358			ano	LC I, s.71
Jan		10.2.1364	rezignace		LC II, s.40
Mikuláš	10.2.1364	19.5.1365	rezignace	ano	LC II, s.40,63
Ulrik	19.5.1365	2.8.1367	úmrtí	ano, profes	LC II, s.63,89
Jiří	2.8.1367	27.5.1369	úmrtí	ano, profes	LC II, s.89, LC III, s.2-3
Mikuláš	27.5.1369	14.5.1376	rezignace	ano	LC III, s.2-3, LC IV, s.52
Welfin	14.5.1376			ano	LC IV, s.52
Jakub		12.10.1385	rezignace	ano	LC IV, s.171
Jan	12.10.1385			ano, profes řádu	LC IV, s.171
Ulrik		20.7.1396	rezignace		LC V, s.261-262
Václav	20.7.1396	21.2.1405	rezignace	ano	LC V, s.261-2, LC VI, s.112
Ulrik	21.2.1405	23.6.1407	rezignace	ano, profes	LC VI, s.112, 216
Arnold	23.6.1407	9.3.1412	rezignace	ano	LC VI, s.216, LC VII, 47
Mikuláš	9.3.1412	18.2.1413	rezignace	ano	LC VII, s.47,76
Mikuláš	18.2.1413	14.4.1415	rezignace	ano	LC VII, s.76, 154
Jan	14.4.1415			ano, profes řádu	LC VII, s.154
Klement		2.7.1431	rezignace	ano	LC IX, s.174
Fridrich	2.7.1431	26.8.1432	rezignace	ano	LC IX, s.174,183
Erhard	26.8.1432			ano, profes řádu	LC IX, s.183
Oldřich Stephan	15.3.1469	27.9.1469 ¹⁴²			ŘKř 903, opis 17.st, ŘKř 905
Kašpar			doložen k 10.6.1480		ŘKř 908, opis z roku 1664

Faráři kostela v Tisu:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Patron	Formalita	Odkud/Kam	Pramen
6.7.1367	Jan	rezignace					LC II, s. 87
6.7.1367	Václav z Bukové	příchod	ano	mistr Fridrich			LC II, s. 87
21.5.1375	Kříž	rezignace	ano			odchází ke kostelu v Žernosekách	LC IV, s. 35
21.5.1375	Konrád	příchod	ano	mistr Fridrich			LC IV, s. 35

¹⁴² Doložen v tomto časovém rozmezí.

19.11.1382	Přibík	kupuje plat na domě					ŘKř 467, LE, s.196-197, č.342, RBM Venc I/1, s. 282-283, č. 1200
5.7.1392	Štěpán	rezignace					LC V, s. 130-131
5.7.1392	Michael	příchod	ano	nejvyšší Mistr Zdeněk			LC V, s. 130-131
31.8.1412	Ulrik	rezignace					LC VII, s. 64-65
31.8.1412	Bernard	příchod		nejvyšší mistr Jan	exekutor farář v Blatně	kdysi farář kostela sv. Václava na předměstí Žatce	LC VII, s. 64-65
15.9.1425	Jakub z Rovné			šlechticem Bohunkem z Rabštejna			LC IX, s. 105-106

Jméno	Od	Do	Skutečnost nebo způsob ukončení	Křížovník	Pramen
Jan		6.7.1367	rezignace		LC II, s. 87
Václav z Bukové	6.7.1367			ano	LC II, s. 87
Kříž		21.5.1375	rezignace	ano	LC IV, s. 35
Konrád	21.5.1375			ano	LC IV, s. 35
Přibík			doložen k 19.11.1382		ŘKř 467, LE, s.196-197, č.342, RBM Venc I/1, s. 282-283, č. 1200
Štěpán		5.7.1392	rezignace		LC V, s. 130-131
Michael	5.7.1392			ano	LC V, s. 130-131
Ulrik		31.8.1412	rezignace		LC VII, s. 64-65
Bernard	31.8.1412				LC VII, s. 64-65
Jakub z Rovné	15.9.1425				LC IX, s. 105-106

Nadání kostela v CHLUMU SV. MAŘÍ:

Rok	Forma transakce	Druh majetku	Hodnota	Od koho/Komu	Pramen
1383	dar	60 jiter polí, platy, krčmy a domy		kynšperský rychtář Jindřich Raussengrüner	ŘKř 240a
1384	dar	pole u Chlumu		král Václav IV.	ŘKř 240b
1404	koupě	pole, lesy, louky		velmistr řádu od Mikuláše a Jindřicha Planknerových	ŘKř 241
1444	dar ¹⁴³	les a hora s příslušenstvím		Hanuš Kager	ŘKř 244
1450	dar ¹⁴⁴	hotovost	20 kop grošů	Hanuš Pergler	ŘKř 446
1480	koupě	pole u Rusova		řád od Vavřince Langa	ŘKř 251
1480	nadání	16 jiter luk, 4 rybníky, louky a pozemek		velmistr Mikuláš Puchner	ŘKř 252, ŘKř 908, opis z roku 1664
po roce 1487 ¹⁴⁵	dar	statek		velmistr Mikuláš Puchner od Albrechta Pauera ¹⁴⁶	ŘKř 254
1491	koupě	4 míry louky		farář Fridrich Puchelmann od Viléma z Perglasu se ženou	ŘKř 253

¹⁴³ Dar společný pro kostely v Chlumu a Kynšperku.

¹⁴⁴ Srv. předchozí poznámka.

¹⁴⁵ Statek měl být darován kostelu po velmistrově smrti; velmistr Mikuláš Puchner umírá v roce 1490.

¹⁴⁶ Už dříve koupil Mikuláš Puchner a řád od Albrechta Pauera pole, které se nacházelo pravděpodobně také v okolí Chlumu sv. Maří a mohlo se tedy také stát součástí kostelního nadání (ŘKř 249), podobně jako jmenovaný statek.

Nadání kostela v KYNŠPERKU:

Rok	Forma transakce	Druh majetku	Hodnota	Od koho/Komu	Pramen
1356	dar	hotovost	60 kop grošů českých	od Konráda Plicka z Fronau (Vranov)	ŘKř 895
1399	dar	hotovost	20 florentských	Albert Paner (Payer)	Pröckl V., Kurzgefasste, s. 46
1442	nadace ¹⁴⁷	plat	3 kopy grošů ročně	od velmistra a celého řádu	ŘKř 243
1444	dar ¹⁴⁸	hora a les		Hanuš Kager	ŘKř 244
1450	dar	hotovost + plat	20 kop grošů + 1 kopa grošů	Hanuš Pergler	ŘKř 446
1479	dar ¹⁴⁹	platy ze 7 dvorů a další platy, dům a dřevo		Kašpar Štampach	ŘKř 906

Nadání kostela v LOKTI:

Rok	Forma transakce	Druh majetku	Hodnota	Od koho/Komu	Pramen
1387	dar	hotovost	1 kopa grošů	purkrabí Zdimír ze Sedlce a měšťan Hanuš	K.J. Bienenberg, Analekten, s.62
1462	dar	2 dvory v Sedlci se 2 osedlými	plat dvakrát ročně 50 grošů	Mikuláš Puchner se souhlasem kapituly	ŘKř 298
1472	pronájem na 18 let	dvůr ve Staré Roli	za 2 kopy ročně, sýr a 2 kuřata	farář Oldřich Syndolt bratrům Hanušovi a Jiřímu Jobstovi a jejich matce	ŘKř 482
1515	spor	desátky ¹⁵⁰ z mlýna			ŘKř 300b

¹⁴⁷ Jednalo se o spor kynšperského faráře s velmistrem řádu; faráři byla slíbena pomoc v hodnotě tří kop grošů ročně.

¹⁴⁸ Společný dar s kostelem v Chlumu, srv. poznámka 143.

¹⁴⁹ Tato nadace byla učiněna k oltáři sv. Barbory ve farním kostele v Kynšperku.

Kostely ve městech, v nichž se současně nacházel křížovnický špitál:

8.16. Cheb - diecéze řezenská

Dne 26. června 1341 Dětrich, bratr řádu cisterciáckého, vysvětil kapli a oltář špitálu v Chebu ke cti sv. Kříže, Panny Marie a Všech svatých¹⁵¹. O několik měsíců později bylo učiněno nadání na kněze v kapli, jenž by denně sloužil mši¹⁵². V dnešní stavbě se z původní kaple dochovaly obvodové zdi s okny s jednoduchými kružbami a hlavním portálem, podle něhož můžeme výstavbu kaple datovat do první čtvrtiny 14. století¹⁵³. V roce 1347 byla ke kapli z nadace chebského měšťana Mikuláše Waltera z Hofu přistavěna kaple sv. Václava¹⁵⁴. Později byl při křížovnickém špitále založen kostel¹⁵⁵. Nový kostel byl s finanční pomocí města (zejména díky radnímu Niklasovi Gummerauerovi) vystavěn v roce 1414¹⁵⁶, brzy poté došlo rovněž k výstavbě nové budovy špitálu. V kopiáři nadačních listin pro kostel sv. Bartoloměje¹⁵⁷ je uvedena listina z roku 1448, kdy velmistr řádu Erasmus a mistr špitálu v Chebu, Mikuláš, vysvědčují, že chebský měšťan Kašpar Juncker učinil nadaci na věčné světlo ve špitálním kostele.¹⁵⁸ O další úpravě kostela mluví E. Šamánková¹⁵⁹ v souvislosti s chebským jednáním v roce 1459 mezi českým králem Jiřím z Poděbrad a říšskými knížaty Albrechtem Braniborským a Fridrichem Falckým o urovnání starých územních sporů. Roku 1469 byl v držbu kostela a komendy uveden opatem tepelského kláštera Zikmundem Jan Stier, profes řádu křížovníků a bakalář svobodných umění¹⁶⁰. Ještě v sedmdesátých letech 15. století pokračovala přestavba kostela i špitálu¹⁶¹.

¹⁵⁰ Mlynář měl platit faráři loketského kostela po čtyři roky půl strychu žita každých 14 dní, poté dalších 12 let tři čtvrtiny strychu žita každých 14 dní a poté jeden celý strych žita každé dva týdny, jak tomu bývalo dříve.

¹⁵¹ Bratr Dětrich rovněž udělil všem, kteří kapli navštíví o určitých svátcích, odpustky (ŘKř 573).

¹⁵² Roku 1341 učinil Taut celník nadaci (šesti liber haléřů platu ze své zahrady) na věčné světlo v kapli (ŘKř 164).

¹⁵³ E. Šamánková, Cheb, s. 45.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Kostel byl roku 1673 zasvěcen sv. Bartoloměji a v roce 1790 povýšen na druhý městský farní kostel.

¹⁵⁶ E. Šamánková, s. 63.

¹⁵⁷ Srv. poznámka 155.

¹⁵⁸ ŘKř 893, ŘKř 170 v listině z roku 1448 je dodatek, že pokud by světlo nesvítilo, může Kašpar Juncker požadovat po představiteli chebského špitálu denně dva groše.

¹⁵⁹ E. Šamánková, s. 75.

¹⁶⁰ Zdá se, že představitel chebského špitálu byl zároveň farářem kostela (ŘKř 172b).

¹⁶¹ ŘKř 173, roku 1474 purkmistr a rada města zlistiňují závěť měšťana Hanuše Stiera, v níž je odkazy pamatováno také na kazatele a stavbu kostela i špitálu.

8.17. Litoměřice - děkanát litoměřický

Podací právo ke kostelu Panny Marie na předměstí Litoměřic vlastnil řád křížovníků už před rokem 1327, kdy křížovníci získali litoměřický městský špitál¹⁶². Přesný rok předání patronátních práv řádu není znám. Muselo se tak stát mezi roky 1253 a 1257¹⁶³. Později byl u kostela Panny Marie vystavěn špitál¹⁶⁴. Otázkou také zůstává, zda byla nadání obou institucí spravováno společně, nebo měly kostel i špitál vlastní majetek. Pro první možnost mluví listina z roku 1342. Když byl toho roku veden spor o zadržené desátky s ústeckým farářem kostela sv. Vojtěcha Heřmanem, byl spornou stranou za křížovníky komtur a rektor špitálu, ne farář litoměřického kostela. Podle rozhodčího výroku byl komtur povinen zaplatit Heřmanovi pokutu¹⁶⁵. Nadání učiněná kostelu Panny Marie v Litoměřicích nejsou známa. V roce 1387 král Václav IV. na žádost velmistra a konventu pražského špitálu potvrzuje bulu¹⁶⁶ svého otce z roku 1358 a v ní též potvrdil špitálu již papežem inkorporované kostely a špitály, mezi nimiž je rovněž uveden kostel a špitál v Litoměřicích¹⁶⁷. Špitální komenda řádu křížovníků byla v Litoměřicích až do roku 1421, kdy byli křížovníci donuceni se jí vzdát. Podle V. Bělohlávky je pravděpodobné, že v tomto roce opustili křížovníci také kostel¹⁶⁸. Proti tomu mluví zápis konfirmační knihy z roku 1423, kdy velmistr řádu křížovníků prezentoval faráře k litoměřickému kostelu¹⁶⁹. Z konfirmačních knih známe několik dalších litoměřických farářů¹⁷⁰.

¹⁶² V. Bělohlávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 50. V. Bělohlávek uvádí tento rok bez jakýchkoliv dalších odkazů na prameny. E. Šamánková, *Litoměřice*, s. 21, upřesňuje, že špitál byl připojen ke staršímu kostelu Panny Marie, jenž stál v jižní části městské výspy mimo městské hradby. V Litoměřicích měl řád převzít starší, tehdy snad již opuštěný, kostel a zřídit při něm špitál pro potřeby města.

¹⁶³ Roku 1253 vydal Václav I. křížovníkům Velké konfirmační privilegium, v němž není kostel Panny Marie zmiňován (CDB IV, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32). Kostel v Litoměřicích je řádu křížovníků potvrzen až v privilegiu pražského biskupa Mikuláše z roku 1257 (CDB V/1, s. 199–200, č. 121, ŘKř 444).

¹⁶⁴ Podle V. Bělohlávky – J. Hradce, *Dějiny*, s. 50, získali křížovníci špitál Panny Marie v Litoměřicích za vlády Jana Lucemburského v roce 1327. Tento rok uvádí bez dalšího odkazu na prameny. Není ale zřejmé, zda byl špitál u kostela vystavěn řádem nebo litoměřickými měšťany, kteří jej poté křížovníkům podstoupili.

¹⁶⁵ ŘKř 416, rok 1342 a ŘKř 407, rok 1343.

¹⁶⁶ ŘKř

¹⁶⁷ ŘKř 38

¹⁶⁸ V. Bělohlávek – J. Hradec, *Dějiny*, s. 73.

¹⁶⁹ LC VIII., s. 56, 14. července 1423.

¹⁷⁰ Srv. kapitola 8.20. Tabulka farářů kostela.

8.18. Most - děkanát bílinský

Neznáme přesný rok předání špitálního kostela sv. Václava v Mostě¹⁷¹. Je zřejmé, že už zavedený špitál i s přilehlou kaplí sv. Václava byl potvrzen jako majetek řádu ve Velkém konfirmačním privilegiu Václava I. roku 1253¹⁷². V listině biskupa Mikuláše z roku 1257, kde potvrzuje řádu křížovníků podací právo a světskou i církevní správu kostelů, je už jmenován kostel sv. Václava v Mostě¹⁷³. Rovněž v případě mosteckého špitálu jsou nadace a další odkazy činěny jmenovitě jen ve prospěch špitálu, ne kostela¹⁷⁴. Jedinou výjimkou, jenž svědčí pro oddělená jmění obou institucí, je odkaz 17 solidů, učiněný roku 1288; pět solidů bylo darováno špitálu pro nemocné a 12 solidů bylo odkázáno kostelu sv. Václava v Mostě¹⁷⁵. K roku 1354 je jako prokurátor velmistra řádu a celého konventu špitálu sv. Františka v Praze doložen Václav, správce křížovnického kostela na předměstí Mostu¹⁷⁶. Komenda i s kostelem přestála husitské války a roku 1430 byla křížovníky opět obsazena. Naopak o těsnějším spojení špitálu a kostela by mohla svědčit listina v křížovnickém archivu z roku 1461, kde je farář u sv. Václava v Mostě, kněz Jíra, uveden současně jako komtur mosteckého špitálu¹⁷⁷. Zdá se ale, že šlo o přechodnou záležitost, protože následujícího roku 1462 je Jíra jmenován už jen jako farář u sv. Václava na předměstí Mostu¹⁷⁸. I v případě tohoto kostela lze najít několik zápisů v konfirmačních knihách svědčících o potvrzování křížovnických bratrů jako farářů kostela sv. Václava v Mostě¹⁷⁹.

¹⁷¹ V. Teršípová, Rytířské a křížovnické řády a jejich špitální a charitativní činnost ve městech severozápadních Čech do počátku 15. století, diplomní práce PF UJEP, Ústí nad Labem 2000, s. 82. Křížovníci se měli usadit v levobřežní části Mostu a převzít zde původní hrabišický kostel sv. Václava i území při něm, včetně návrší zvaného Taschenberg. Zde měli začít budovat svůj řádový dům i špitál. Levobřežní sídlo bylo odlišeno svým jménem, Ves sv. Václava, od pravého břehu, kde došlo k lokaci královského města. Srv. ŘKř 225, roku 1288 činí Jindřich Buchel odkaz ve své závěti špitálu v Mostě na vsi sv. Václava (villa beati Wenceslay).

¹⁷² CDB IV, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32, „item hospitale in Ponte cum capella Sancti Wenceslai“.

¹⁷³ CDB V/1, s. 334–335, č. 215, ŘKř 444, 13. února 1257.

¹⁷⁴ Srv. ŘKř 221, ŘKř 223, ŘKř 224, ŘKř 230, ŘKř 231, ŘKř 326.

¹⁷⁵ ŘKř 225.

¹⁷⁶ ŘKř 316, 20. listopadu 1354, křížovnický řád byl jednou ze stran sporu o farní práva ke kostelu v Kynšperku.

¹⁷⁷ ŘKř 229, kněz Jíra, komtur mosteckého špitálu a farář u sv. Václava, rozhodoval spor mezi obcí a mlynářem v Kájově o brod a rybolov.

¹⁷⁸ ŘKř 238, křížovnický řád vyměnil část Vsi sv. Václava, jenž trpěla vodou z křížovnického rybníka, Mikuláš Mildnerovi za jinou část vsi za Tasovou Horou a současně na něj přenášel všechny původní povinnosti. Za řád křížovníků je jmenován velmistr řádu Mikuláš Puchner a Jíra, farář u sv. Václava v Mostě. Jíra zde vystupuje jako jediný člen mostecké komendy.

¹⁷⁹ Jak bylo naznačeno výše, má mostecký kostel sv. Václava stejně jako kostel v Kynšperku nejvíce zápisů v LC ze sledovaných kostelů, srv. kapitola 8.20. Tabulka farářů kostela.

8.19. Stříbro - děkanát tepelský

Nejstarší zmínka o farním kostele ve Stříbře pochází z roku 1243, kdy jej král Václav I. daroval i s patronátním právem špitálu, založenému u kostela sv. Jakuba v Kladrubech a o rok později přenesenému do Stříbra¹⁸⁰. Současně byl stříbrský špitál i s kostelem podřízen křížovnickému špitálu sv. Františka v Praze¹⁸¹. V roce 1246 ukládá papež Inocenc IV. nejmenovanému děkanovi a proboštovi řezenského kostela, aby vyslechli stížnost johanitského řádu proti řádu křížovníků s červenou hvězdou, týkající se kostela ve Stříbře¹⁸². To znamená, že Šimákova teorie brzkého odchodu johanitů z města, je nepravděpodobná¹⁸³. Spor byl rozhodnut ve prospěch řádu křížovníků, jimž roku 1248 papež Inocenc IV. špitál ve Stříbře spolu s kostelem sv. Václava v Lokti potvrdil¹⁸⁴. V roce 1253 dochází dalšímu potvrzení vlastnictví kostela ve Stříbře křížovnickým řádem, v tomto případě kostel potvrzuje Václav I. ve Velkém konfirmačním privilegiu¹⁸⁵. Také Přemysl Otakar II. potvrzuje rozhodnutí otce o přenesení špitálu z Kladrub do Stříbra a sám také řádu křížovníků přidává ves Bítov (Vítov, Butov)¹⁸⁶. Farní kostel ve Stříbře je rovněž jmenován v konfirmačním privilegiu biskupa Mikuláše z roku 1257¹⁸⁷.

Identifikace farního kostela ve Stříbře není dosud v odborné literatuře spolehlivě rozřešena, otázkou zůstává, zda se jedná o kostel Panny Marie či o kostela Věch

¹⁸⁰ CDB IV, s.111, č. 32. L. Jirásko, Ke genezi Stříbra, s. 134-135, uvádí, že první bezpečný doklad o existenci osady a současně i kostela Panny Marie přináší listinné falzum ze 13. století, hlásící se k roku 1183, v němž kníže Fridrich potvrzuje johanitům farní kostel Panny Marie, jenž měl být donací Fridrichovy manželky Alžběty (CDB I, s. 419, č. 402). Kolem roku 1186 byl kostel potvrzen johanitskému řádu pražským biskupem Jindřichem Břetislavem, CDB I, s. 286, č. 313, což znamená první skutečný doklad o kostele. Podle J. V. Šimáka, Sředověká kolonizace, s. 590–593, zde johanité dlouho nepobyli, kníže brzy majetek řádu zabral, zanikl špitál, jenž zde měli johanité také založit, byla přenesena fara a v osadě zůstal pouze kostel se hřbitovem. Vznik města a založení farního kostela Věch svatých klade Šimák do období kolem roku 1240. K tomuto kostelu měl být přeložen špitál z Kladrub, o němž hovoří listiny z roku 1243 a 1244, srv. kapitola 6.4. L. Jirásko také na str. 135–136 cituje nejdůležitější listiny z let 1183–1275, týkajících se Stříbra, a (str. 137) se Šimákovou interpretací nesouhlasí, když mluví o přestavbě kostela Panny Marie ve Stříbře v souvislosti s darováním kostela křížovníkům s červenou hvězdou roku 1244; současně podle něj nelze rozhodnout, zda byl kostel Panny Marie nejprve „jenom řádovou kaplí nebo zda byl ustanoven již jako farní“.

¹⁸¹ CDB IV, s.139, č.55. Srv. kapitola 6.4. Špitál ve Stříbře.

¹⁸² CDB IV, s. 186, č. 94.

¹⁸³ Srv. poznámka 180.

¹⁸⁴ CDB IV, s. 225, č. 129, ŘKř 62.

¹⁸⁵ CDB IV/1, s. 452–456, č. 266, ŘKř 32.

¹⁸⁶ CDB V/1, s. 44, č. 9, srv. kapitola Špitály řádu.

¹⁸⁷ Pražský biskup, jenž potvrzoval řádu podací právo i světskou a duchovní správu kostelů, se ve své listině zmiňuje o kostelu ve Stříbře s jeho filiálkami (CDB V/1, s. 199–200, č. 121, ŘKř 444). Jako pravděpodobná se jeví teze L. Jiráska, Ke genezi Stříbra, s. 131–153, jenž jako filiálky stříbrského kostela Panny Marie jmenuje kostel Věch svatých a kostel sv. Máří Magdalény, oba tamtéž.

svatých. V listinném falzu ze 13. století, hlásícím se k roku 1183, je jako farní kostel johanitů uveden kostel Panny Marie¹⁸⁸.

I v případě kostela ve Stříbře známe některé křížovnické kněze, kteří zde působili jako faráři¹⁸⁹, a to převážně ze zápisů knih konfirmačních. V jiných případech je farář kostela znám z listiny jako například farář Jan, jenž byl současně převorem špitálu a jenž vedl spor s měšťany ze Stříbra o dům stříbrského kláštera¹⁹⁰. Jako zajímavá se jeví listina z roku 1395¹⁹¹, která dokazuje, že členové řádu křížovníků mohli spravovat rovněž vlastní majetek, nejen řádový. V uvedeném roce potvrdil velmistr řádu Zdeněk i s konventem špitálu sv. Františka v Praze, že Pavel¹⁹², farář kostela Panny Marie ve Stříbře, prodal Rudlínovi, faráři u sv. Jindřicha a Kunhuty na Novém Městě pražském vinici na hoře zvané V Mezihoří. Rudlín měl Pavlovi platit ročně dvě a půl kopy grošů a po smrti obou měly plat i vinice připadnout bratřím konventu sv. Františka, kteří měli za to konat mše za velmistra Zdeňka i oba faráře. Plat byl současně určen na živobytí členů konventu. Dne 28. června 1426 rektor farního kostela Všech svatých vydal prohlášení, že mistr řádu Mikuláš Čápský není způsobilý pro tento úřad¹⁹³. V roce 1426 došlo k dobytí města Přibíkem z Klenové. Není zcela jednoznačné, zda křížovníci opustili město, jak naznačuje V. Bělohávek¹⁹⁴. Jestliže tomu tak bylo, potom se do města vrátili, o čemž svědčí zápisy v konfirmačních knihách z let 1431, 1434 a 1436¹⁹⁵. Není známo, kdy křížovnický řád opustil kostel Panny Marie ve Stříbře, stejně jako neznáme jeho nadání.

¹⁸⁸ Srv. poznámka 180.

¹⁸⁹ Srv. kapitola 8.20. Tabulka faráři kostelů

¹⁹⁰ Srv. výše, kapitola 6.4.

¹⁹¹ ŘKř 430, 24. dubna 1395.

¹⁹² Farář Pavel se rovněž objevuje v zápisech konfirmačních knih (LC IV., s. 185, 19. února 1386 a LC V., s. 219, 17. května 1395).

¹⁹³ ŘKř 126, srv. výše kapitola 4. Organizace řádu

¹⁹⁴ V. Bělohávek – J. Hradec, Dějiny, s. 73.

¹⁹⁵ LC IX, s. 173 a s. 174, LC X, s. 235 a s. 254.

8.20. Tabulky farářů kostelů ve městech, v nichž se současně nacházel křížovnický špitál

Faráři kostela v LITOMĚŘICÍCH:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Patron	Formalita	Pramen
12.10.1376	Jan	úmrtí				LC IV, s.59
12.10.1376	Štěpán	příchod	ano, profes řádu	mistr Fridrich		LC IV, s.59
20.6.1379	Štěpán	rezignace	ano			LC IV, s.110
20.6.1379	Hancon	příchod	ano, profes řádu	velmistr Jan		LC IV, s.110
11.10.1389	Jakub	rezignace				LC IV, s.215
11.10.1389	František	příchod	ano, profes řádu	velmistr Zdeněk	exekutor farář v Litoměřicích	LC IV, s.215
23.1.1402	Jan	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Zdeněk	krida, exekutor farář v Litoměřicích	LC VI, s.62
18.6.1404	Janek	rezignace				LC VI, s.124
18.6.1404	Jan	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Zdeněk		LC VI, s.124
12.7.1405	Jan	rezignace				LC VI, s.150
12.7.1405	Mikuláš	příchod	ano	velmistr Zdeněk	krida	LC VI, s.150
28.4.1408	Mikuláš	úmrtí				LC VI, s.242
28.4.1408	Mikuláš	příchod	ano, profes řádu	velmistr Zdeněk		LC VI, s.242
6.2.1416	Arnold	rezignace				LC VII, s.191
6.2.1416	Kříž	příchod	ano, profes řádu	souhlas nejvyššího mistra Jana	exekutor farář sv. Laurence v Litoměřicích	LC VII, s.191
5.10.1417	Kříž	rezignace	ano			LC VII, s.242
5.10.1417	Václav	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Jan	exekutor farář sv. Laurence v Litoměřicích	LC VII, s.242
4.1.1419	Mikuláš	rezignace				LC VII, s.294
4.1.1419	Jakub	příchod		velmistr Zdeněk	krida	LC VII, s.294
7.12.1423	Václav	úmrtí	ano			LC VIII,

						s.56-57
7.12.1423	Jan Pomacker	příchod	ano, profes řádu	prezentován farářem v Lokti, bratrem Mikulášem ve jménu velmistra		LC VIII, s.56-57

Jméno	Od	Do	Skutečnost nebo způsob ukončení	Křížovník	Pramen
Jan		12.10.1376	úmrtí		LC IV, s.59
Štěpán	12.10.1376	20.6.1379	rezignace	ano, profes	LC IV, s.59,110
Hancon	20.6.1379			ano, profes řádu	LC IV, s.110
Jakub		11.10.1389	rezignace		LC IV, s.215
František	11.10.1389			ano, profes řádu	LC IV, s.215
Jan	23.1.1402	18.6.1404	rezignace	ano, profes	LC VI, s.62,124
Jan	18.6.1404	12.7.1405	rezignace	ano, profes	LC VI, s.124, 150
Mikuláš	12.7.1405	28.4.1408	úmrtí	ano	LC VI, s.150, 242
Mikuláš	28.4.1408			ano, profes řádu	LC VI, s.242
Arnold		6.2.1416	rezignace		LC VII, s.191
Kříž	6.2.1416	5.10.1417	rezignace	ano, profes	LC VII, s.242, LC VIII, s.191
Václav	5.10.1417			ano, profes řádu	LC VII, s.242
Mikuláš		4.1.1419	rezignace		LC VII, s.294
Jakub	4.1.1419				LC VII, s.294
Václav		7.12.1423	úmrtí	ano	LC VIII, s.56-57
Jan Pomacker	7.12.1423			ano, profes řádu	LC VIII, s.56-57

Faráři kostela MOSTĚ:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Patron	Formalita	Odkud/Kam	Pramen
20.11.1354	Václav	prokurátor vedoucí spor o podací právo ke kostelu v Kynšperku	správce kostela, prokurátor velmistra				ŘKř 316
5.6.1359	Elblín	úmrtí					LC I, s.95
5.6.1359	Jan Simon z Mostu	příchod	ano	velmistr Lev			LC I, s.95
21.11.1362	Jan	rezignace					LC I, s.187

21.11.1362	Mikuláš	příchod	ano		prezentován převorem a konventem pražského špitálu, exekutor farář v Kopistech		LC I, a.187
12.8.1364	Mikuláš	rezignace	ano				LC II, s.52
12.8.1364	Henzlín	příchod	ano	nejvyšší mistr Fridrich			LC II, s.52
20.5.1365	Henzlín	rezignace	ano				LC II, s.64
20.5.1365	Petr	příchod	ano, profes řádu	velmistr Fridrich	exekutor jiný mostecký farář		LC II, s.64
1.2.1367	Petr	rezignace	ano				LC II, s.80
1.2.1367	Mikuláš	příchod	ano, profes řádu	mistr Fridrich	exekutor farář v Kopistech		LC II, s. 80
14.12.1369	Mikuláš	rezignace	ano				LC III, s.19
14.12.1369	Mikuláš	příchod	ano, profes řádu	mistr Fridrich			LC III, s.19
18.2.1375	Hančín	rezignace	ano				LC IV, s.31
18.2.1375	Wolfard	příchod	ano	mistr Fridrich			LC IV, s.31
29.5.1376	Wolfín	rezignace	ano				LC IV, s.53
29.5.1376	Václav	příchod	ano	nejvyšší mistr Fridrich			LC IV, s.53
6.6.1379	Václav	rezignace	ano				LC IV, s.110
6.6.1379	Petr	příchod	ano, profes řádu	velmistr Jan a pražský konvent			LC IV, s.110
16.1.1380	Petr	rezignace	ano				LC IV, s.119
16.1.1380	Weichard	příchod	ano, profes řádu		prezentován mistrem Jakubem		LC IV, s.119
11.10.1389	František	příchod	ano, profes řádu	velmistr Zdeněk			LC IV, s.215
7.5.1395	Mikuláš	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Zdeněk	exekutor farář kostela Panny Marie v Mostě		LC V, s.217
4.10.1395	Mikuláš	úmrtí					LC V, s.233
4.10.1395	Albert	příchod	ano, profes řádu	velmistr Zdeněk	křida, exekutor farář		LC V, s.233

					v Mostě		
16.8.1396	Albert	rezignace	ano				LC V, s.265
16.8.1396	Jan ze Stříbra	příchod	ano, profes řádu		krida		LC V, s.265
29.11.1396	Jan	rezignace	ano				LC V, s.274
29.11.1396	Mikuláš ze Stříbra	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Zdeněk	exekutor farář v Mostě		LC V, s.274
21.2.1404	Václav	příchod	ano, profes řádu	velmistr Zdeněk	exekutor farář v Mostě		LC VI, s.112
9.3.1412	Mikuláš	odchod				odchází ke kostelu v Sedlci	LC VII, s.47
5.1.1414	Václav	rezignace	ano				LC VII, s.102
5.1.1414	Petr	příchod	ano, profes řádu	velmistr Jan	krida, exekutor farář kostela Panny Marie v Mostě		LC VII, s.102
10.3.1415	Petr	rezignace	ano				LC VII, s.196
10.3.1415	Arnold	příchod	ano	nejvyšší mistr Jan	krida		LC VII, s.196
5.10.1424	Arnold	odchod	ano			odchází ke kostelu sv.Štěpána Na Rybníčku	LC IX, s.86
5.10.1424	Tomáš	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Mikuláš			LC IX, s.86
1.7.1461	Jíra	rozhodčí ve sporu o brod a rybolov	ano, kněz, současně komtur špitálu v Mostě				ŘKř 229
11.6.1462	Jíra	vyměňuje dědiny u Vsi sv.Václava	ano, špitálník				ŘKř 238
13.12.1496	Jošt Pfragner	prodává poustku	komtur kostela, později komtur špitálu ¹⁹⁶				ŘKř 239

¹⁹⁶ Srv. kapitola 6.6., tabulka komturů mosteckého špitálu.

Jméno	Od	Do	Skutečnost nebo způsob ukončení	Křížovník	Pramen
Václav			doložen 20.11.1354		ŘKř 316
Elblín		5.6.1359	úmrtí		LC I, s.95
Jan Simon z Mostu	5.6.1359	21.11.1362	rezignace	ano	LC I, s.95,187
Mikuláš	21.11.1362	12.8.1364	rezignace	ano	LC I, s.187, LC II, s.52
Henzlín	12.8.1364	20.5.1365	rezignace	ano	LC II, s.52,64
Petr	20.5.1365	1.2.1367	rezignace	ano, profes	LC II, s.64,80
Mikuláš	1.2.1367	14.12.1369	rezignace	ano	LC II, s.80, LC III, s.19
Mikuláš	14.12.1369			ano, profes řádu	LC III, s.19
Hančín		18.2.1375	rezignace	ano	LC IV, s.31
Wolfard	18.2.1375			ano	LC IV, s.31
Wolfin		29.5.1376	rezignace	ano	LC IV, s.53
Václav	29.5.1376	6.6.1379	rezignace	ano	LC IV, s.53,110
Petr	6.6.1379	16.1.1380	rezignace	ano	LC IV, s.110,119
Weichard	16.1.1380			ano, profes řádu	LC IV, s.119
František	11.10.1389			ano, profes řádu	LC IV, s.215
Mikuláš	7.5.1395	4.10.1395	úmrtí	ano, profes	LC V, s.217,233
Albert	4.10.1395	16.8.1396	rezignace	ano, profes	LC V, s.233,265
Jan ze Stříbra	16.8.1396	29.11.1396	rezignace	ano, profes	LC V, s.265,274
Mikuláš ze Stříbra	29.11.1396			ano, profes řádu	LC V, s.274
Václav	21.2.1404				LC VI, s.112
Mikuláš		9.3.1412	odchází ke kostelu v Sedlci		LC VII, s.47
Václav		5.1.1414	rezignace	ano,	LC VII, s.102
Petr	5.1.1414	10.3.1415	rezignace	ano, profes	LC VII, s.102,196
Arnold	10.3.1415	5.10.1424	odchod ke kostelu sv. Štěpána na Rybníčku	ano	LC VII, s.196, LC IX, s.86
Tomáš	5.10.1424			ano, profes řádu	LC IX, s.86
Jíra ¹⁹⁷	1.7.1461	11.6.1462		ano	ŘKř 229,238
Jošt Pfragner			doložen 13.12.1496		ŘKř 239

¹⁹⁷ V tomto případě tato dvě data neznamenají příchod a odchod, ale označují období nám známé, kdy Jíra působil jako mostecký farář.

Faráři kostela ve STŘÍBŘE:

Datum	Jméno	Událost	Křížovník	Patron	Formalita	Odkud/Kam	Pramen
15.12.1369	Konrád	úmrť	ano				LC III, s.19
15.12.1369	Jan	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Fridrich a pražský konvent			LC III, s.19
11.3.1373	Jan	spor s měšťany ve Stříbře	farář a současně převor špitálu				ŘKř 421
19.12.1379	Jan	rezignace	ano				LC IV, s.119
19.12.1379	Jakub	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Henzlín			LC IV, s.119
19.6.1386	Jan	odchod	ano	souhlas velmistra Zdeňka		odchází ke kostelu sv. Štěpána Na Rybníčku	LC IV, s.185
19.6.1386	Pavel	příchod	ano	souhlas velmistra Zdeňka	křida, exekutor farář v	přichází od kostela sv.Štěpána Na Rybníčku	LC IV, s.185
24.4.1395	Pavel ¹⁹⁸	prodává vinici					ŘKř 430
17.5.1395	Pavel	odchod				odchází ke komendě v Chebu	LC V, s.219
17.5.1395	Petr	příchod	ano, profes řádu	velmistr Zdeněk	křida, exekutor farář v		LC V, s.219
30.9.1401	Pavel	rezignace	ano				LC VI, s.55
30.9.1401	Jakub	příchod	ano, profes řádu	velmistr Zdeněk	křida, exekutor farář v Doubravě		LC VI, s.55
31.7.1411	Jakub	rezignace	ano				LC VII, s.29
31.7.1411	Petr	příchod	ano	nejvyšší mistr Jan	křida	kdysi farář u sv. Jindřicha na Novém	LC VII, s.29

¹⁹⁸ Pavel přichází z Prahy a devět let poté prodává pražskou vinici jinému pražskému křížovníckému faráři.

						Městě pražském	
14.11.1415	Petr	rezignace	ano				LC VII, s.181?
14.11.1415	Blažek	příchod	ano, profes řádu	nejvyšší mistr Jan	krida		LC VII, s.181
28.6.1426	Bušek	rektor farního kostela Všech svatých, vystupuje proti velmistrovi řádu					ŘKř 126
2.7.1431	Bušek	úmrtí	ano				LC IX, s.173
2.7.1431	Klement	příchod	ano, profes řádu	velmistr Erasmus	krida, exekutor kadaňský děkan	přichází od kostela v Sedlci	LC IX, s.173, LC IX, s.174
26.10.1434	Filip	příchod	ano	velmistr Erasmus	krida		LC IX, s.235
27.1.1436	Filip	rezignace					LC IX, s.254
27.1.1436	Jiří	příchod	ano, profes řádu	velmistr Erasmus	krida		LC IX, s.254

Jméno	Od	Do	Skutečnost nebo způsob odchodu	Křížovník	Pramen
Konrád		15.12.1369	úmrtí	ano	LC III, s.19
Jan	15.12.1369	19.12.1379	doložen také k 11.3.1373, rezignace	ano, profes	LC III, s.19, ŘKř 421, LC IV, s.119
Jakub	19.12.1379			ano, profes řádu	LC IV, s.119
Jan		19.6.1386	odchází ke kostelu sv. Štěpána na Rybníčku	ano	LC IV, s.185
Pavel	19.6.1386	17.5.1395	doložen také k 24.4.1395,	ano	LC IV, s.185, LC

			odchod ke komendě v Chebu		V, s. 219
Petr	17.5.1395			ano, profes	LC V, s.219
Pavel		30.9.1401	rezignace		LC VI, s.55
Jakub	30.9.1401	31.7.1411	rezignace	ano, profes	LC VI, s.55, LC VII, s.29
Petr	31.7.1411	14.11.1415	rezignace	ano	LC VII, s.29, 181
Blažek	14.11.1415			ano, profes řádu	LC VII, s.181
Bušek		2.7.1431	doložen už k 28.6.1426, úmrtí	ano	LC IX, s.173, ŘKř 126
Klement	2.7.1431		přichází od kostela v Sedlci	ano, profes	LC IX, s.173, LC IX, s. 174
Filip	26.10.1434	27.1.1436	rezignace	ano	LC IX, s.235, 254
Jiří	27.1.1436			ano, profes řádu	LC IX, s.254

9. Majetek ležící ve sledované oblasti, ale nepřirazený k nadání konkrétního špitálu nebo kostela

Tato část práce se zabývá majetkem, darovaným řádu křížovníků s červenou hvězdou, jehož správu nelze konkrétněji určit. Statky a další majetek mohly být věnovány určitému křížovníckému špitálu či kostelu¹ anebo byly darovány řádu křížovníků s červenou hvězdou všeobecně, bez přesnějšího určení². V obou případech byl majetek obecně spravován z pražského centra sv. Františka, ale pokud šlo o praktické záležitosti, bylo nutné pečovat o majetek z nějakého bližšího křížovníckého místa. Proto jsme mohli sledovat majetky jednotlivých špitálů. U některých vsí nebo dvorů však nelze stanovit, odkud byly spravovány.

Už roku 1253 přenechal Václav I. z odúmrti po Hraběšici Kojatovi³ Anežce vsi Blatná, Tis⁴, Žernovník, Rohozná, Balková a Hostrásek. Anežka tyto vsi dále postoupila křížovníckému špitálu⁵ Toto darování bylo potvrzeno panovníkem téhož roku⁶. Současně Václav I. potvrdil prodej vsi Valov, jenž špitál sv. Františka koupil od Konráda Kejklíře, a dar vsí Předboj, Dubá, Březinka, Horky a Rozprechtice, které byly řádu darovány Albrechtem a Janem z Dubé⁷. Roku 1284 byla učiněna další nadace ve prospěch špitálu křížovníků v Praze. Vdova Isintruda a její syn Ota darovali řádu roční plat jedné hřivny stříbra ze statků ve vsi Chrastka⁸. V roce 1296 král Václav I.

¹ Např. v roce 1444 odkázal Hanuš Kager farním kostelům v Kynšperku a v Chlumu horu a k tomu les, ŘKř 244.

² ŘKř 383, Václav I. pro spásu duše své a Hogeria z Friedberga daroval mistru a bratrům řádu křížovníků ves Jeneč a současně podací právo ke kostelu v Řevnicích, 16.srpna 1253.

³ ŘKř 32, Zrinovnik, Rohozn, Balcowa a Hoztrasek. Hostrásek bylo dnes zaniklé sídliště (CDB IV, s. 452-458, č. 266). Podle K. von Bienenberga, *Analekten*, s. 13, leží vsi Zirnobnich, Hrohozna, Balkowa a Hosdrasek v žatecké provincii. A. Sedláček, *Místopisný slovník*, s. 6, Balkova je ves v okrese Žlutickém, připomínaná poprvé právě roku 1253, s. 254, Hostrásek je ves ležící v okolí Chýše a Libkovic, též připomínána roku 1253, s. 767, Rohozná byla ves v okolí Žlutickém nebo Podbořanském, od roku 1253 v majetku řádu křížovníků s červenou hvězdou, později se nepřipomíná. T. Velímský, *Hraběšici*, s.107, zaniklé sídliště Rohozná, jež je připomínáno v listině krále Václava I. z roku 1253, umísťuje západně od farní vsi Vroutek. A. Profous, *Místní jména IV*, s. 835, Žernovník leží osm a půl kilometrů severovýchodně od Bezdržic, rovněž tato se poprvé objevuje v listinách k roku 1253. I přes Kojatovu závěť z roku 1227, kde se rovněž objevuje skupina majetků kolem farní vsi Tis, došlo, po smrti posledních Hraběšiců z mostecké větve, k záboru panovníkem, T. Velímský, *Hraběšici*, s.110.

⁴ O Blatnu a Tisu více v kapitole LÁCH 8.1. A 8.13..

⁵ V. Rudolf, *Majetek*, s. 10.

⁶ ŘKř 32, 6. dubna 1253, CDB IV, s. 452-456, č. 266.

⁷ Walowe, Priboj, Brizna nebo Brizina, Horka a Rozprehtiz.

⁸ ŘKř 445, RBM II, s. 1188-1189, č. 2719. V. Rudolf, *Majetek*, s. 11, uvádí ves Hradskou, která ležela neznámo kde.

souhlasil, aby Petr a Konrád, synové Bohuslava ze Šanova, prodali za 150 hřiven stříbra mistru a bratřím špitálu sv. Františka ves Velečín⁹.

Už roku 1280 daroval pražský měšťan Vobolín křížovníkům v Praze celou ves Nemilkov, která ale pravděpodobně byla připojena k nadání mosteckého špitálu¹⁰. Poté v roce 1302 odkazuje Gertruda z Nemilkova křížovníkům u paty mostu v Praze ročně hřivnu stříbra ze svých statků v Nemilkově. Dále slibuje, že pokud bude nucena statky prodat, opatří křížovníkům jiný plat nebo deset hřiven. Otázkou zůstává, zda i tento plat dostával špitál u paty mostu v Praze, jemuž je odkaz učiněn, nebo špitál v Mostě vzhledem k tomu, že Nemilkov leží blízko Mostu, darovací listina je zde vydaná a jako svědci vystupují rychtář a přísežní města Mostu¹¹. Toto ale nebyl jediný odkaz řádu ve jmenované vsi. O čtyři roky později byla rovněž v Mostě vydána listina, v níž rychtář Petr a přísežní města vysvědčují, že rektor špitálu u paty mostu v Praze koupil od Vnislava z Nemilkova jednu hřivnu ročního platu, jež má Vnislav platit v tutéž dobu jako jeho sousedé¹². Ještě roku 1312 rychtář Mostu Apeczlin ze Zusenbachu, přísežní a konšelé vysvědčují, že Adelhaida z Okořína darovala velmistru Rudigerovi a konventu křížovníků špitálu sv. Františka v Praze své statky v Nemilkově, ze kterých budou mít ročně kopu pražských grošů¹³. Tento plat jim měl připadnout teprve po Adelhaidině smrti.

Podle J. Žemličky¹⁴ měla po smrti Domaslavy, vdovy po královském číšníkovi Zbraslavovi, připadnout ves Újezdec u Orasic na Lounsku špitálu sv. Františka v Praze. Nevíme, zda byla Zbraslavova poslední vůle naplněna a křížovníci ves Újezdec, dnes zaniklou, opravdu získali. V křížovnickém archivu se žádné zmínky o takovém darování neobjevují. Ves Orasice měla zdědit Zbraslavova dcera Adléta a poté její mužské potomstvo. Pokud by žádné mužské dědice neměla, měly Orasice

⁹ ŘKř 447, 25. srpna 1296, RBM II, s. 740, č. 1725. Ves Velečín (Belychsin) se nachází v okrese Plzeň – sever, nedaleko hranic žateckého arciděkanátu, a proto jsem ji zahrnula do tohoto výčtu majetku křížovnického řádu.

¹⁰ Srv. kapitola 6.3. Špitál v Mostě.

¹¹ ŘKř 327, 8. listopadu 1302, Nymilcow, A. Profous, Místní jména III, s. 202, ves Nemilkov leží sedm kilometrů jihozápadně od Mostu. .

¹² ŘKř 328, 31. července 1306. Otázkou je, zda Vnislavovi jmenovaní sousedé platili rovněž křížovnickému řádu nebo jiné vrchnosti. V listině je dále uvedeno, že Vnislav má být poddán soudu špitálu, dokud neopatří mistru plat na jiných statcích. Jednalo se tedy o přechodnou záležitost.

¹³ ŘKř 229, 22. října 1312, Adelhaida z Okořína (Ukery).

¹⁴ J. Žemlička, Století posledních Přemyslovců, Praha 1986, s. 98; též, Královský číšník Zbraslav a jeho dědictví, Historická geografie 21, s. 117-132, testament je otištěn v CDB III, s. 225-227, č. 181.

rovněž připadnout pražskému špitálu sv. Františka¹⁵. Ani o takovém odkazu nelze najít žádné zmínky v listinách archivu.

V roce 1362 učinil odkaz Plichta, děkan pražského kostela, knězi Jiřímu, oltářníku tamtéž¹⁶. Odkaz zahrnoval plat 16 kop pražských grošů na vsi Donín u městečka (Panenského) Týnce, z něhož měl Jiří vyplácet určité sumy členům kapituly a současně almužny v hodnotě sedmi grošů týdně chudým nemocným v křížovnickém špitále¹⁷. Na počátku 15. století daroval Jan ze Zdenic¹⁸ při svém vstupu do řádu křížovníků pražskému špitálu ves Pšov a k tomu ještě část vsi Kašice u Žatce¹⁹. V majetku řádu byl rovněž poplužní dvůr a ves Žalany, o níž se dovídáme z listiny, vydané v říjnu roku 1420, ve které Zikmund Lucemburský zastavuje tuto ves spolu s vesnicí Kozly, náležející kanovníkům u sv. Apolináře, za 130 kop grošů českých Pešíkovi z Minic²⁰. V lednu roku 1526 povolil král uherský a český Ludvík velmistru a pražskému konventu prodat ves Hoslovice (dnes okres Strakonice) spolu se třemi poddanými v Kladrubech a koupit s radou nejvyššího purkrabího Zdeňka Lva z Rožmitálu příhodnější statky²¹.

¹⁵ J. Žemlička, Královský číšníík Zbraslav, s. 119.

¹⁶ ŘKř 109.

¹⁷ V listině není uvedeno, o jaký křížovnický špitál se jedná, ale je pravděpodobné, že jde o pražský špitál sv. Františka u paty mostu.

¹⁸ V letech 1407-1419 představený řádu křížovníků s červenou hvězdou.

¹⁹ J. Bělohlávek, Dějiny, s. 68. A. Sedláček, Místopisný slovník, s. 405 a s. 498, vsi v okolí Podbořan, srv. kapitola 6.3. Špitál v Mostě.

²⁰ ŘKř 505, ves Žalany leží osm kilometrů jihovýchodně od Teplic.

²¹ ŘKř 494.

10. Imunity, berně a další hospodářské otázky

Církevní instituce (kláštery, kostely, řády) byly při svém založení zatíženy nejen poplatky a daněmi, ale rovněž dalšími povinnostmi, jež se dotýkaly církevních poddaných i hmotného nadání. Není proto překvapivá snaha tyto povinnosti eliminovat nebo alespoň snížit na minimum. Toto vymaňování se z nejrůznějších zatížení se uskutečňovalo právní cestou formou imunit. J. Žemlička¹ upozorňuje na problém interpretace termínu imunity, jež popisuje jako akt, kdy panovník nebo vrchnost rezignuje na některé ze svých práv, platů, výnosů, majetků nebo užitků z nich. Dosud není jasné, kdy se imunity prosadily na území Čech a Moravy. Starší literatura přijímá jejich šíření na našem území od poloviny 12. století². Podle J. Žemličky nastal v českých zemích skutečný rozvoj imunit od konce 12. století, kdy se nejprve jednalo o stupňované úlevy. V textech listin se objevují imunity jako pojmy svoboda (*libertas*) nebo imunita (*immunitas*). Jak dále uvádí J. Žemlička, bylo dalším rysem imunit jejich téměř výlučné adresování přemyslovským, a to buď biskupským, klášterním nebo kapitulním fundacím, protože tyto instituce zůstávaly v duchu zakladatelských práv morálně i hmotně spojeny s přemyslovským rodem. Sem lze rovněž zařadit řád křížovníků s červenou hvězdou jako zakladatelské dílo sv. Anežky Přemyslovny, jež několikrát ve prospěch řádu zasahuje a na jejíž žádost bratr Václav I. imunity křížovníkům uděluje. Zlomem v udělování imunit církevními institucím byl rok 1222, kdy církev obdržela kolektivní privilegium, osvobozující církevní majetek a poddané z některých nároků hradské správy.

Imunity můžeme rozdělit³ na hospodářské a soudní. Prvé osvobozovaly nadání z majetku zakladatele, z královské správy, daňových břemen, dále osvobozovaly poddané lidi například ze stavby cest, opevnění, mostů, z dalších pracovních břemen, z platů, dávek, cel a poskytovaly jiné finanční úlevy, týkaly se rovněž povinnosti vydržovat knížete a jeho družinu, později krále a královské úředníky, a mnoha jiných povinností. Soudní imunity osvobozovaly církevní poddané z obecně platného zemského práva a pravomoci hradských, později královských úředníků. U tohoto

¹ J. Žemlička, *Počátky Čech královských*, s. 205-206.

² Např. V. Vaněček, *Studie o imunitě duchovních statků v Čechách do polovice 14. století*, s. 11-12.

³ J. Žemlička, *Počátky*, s. 207.

druhu imunity lze rozlišit několik stupňů, nejprve šlo o předání příjmů ze soudních procesů, jež nyní dostávala pozemková vrchnost, dále o částečnou soudní pravomoc v některých případech a přestupcích (mimo hrdelních zločinů) a nakonec o plnou soudní jurisdikci vrchnosti. Takovou soudní imunitu lze najít v křížovnickém archivu ve falzu ze 14.století, jež hlásí, že král Václav I. dává špitálu sv. Františka výsady, mezi nimiž se vypočítává vynětí špitálních statků z jurisdikce královských úředníků, provinčních soudců a hrdelní zločiny, jež se stanou na statcích špitálu, měli soudit nejprve soudci špitálu, v další instanci nejvyšší mistr a posléze král, přičemž pokuty měly připadnout nemocným ve špitále⁴. V případě nadace učiněné kostelům v Chlumu sv. Maří a Kynšperku se jednalo o částečnou soudní pravomoc, kdy řád křížovníků dostal některé majetky v okolí obou kostelů se vším příslušenstvím s výjimkou hrdelního soudu, jenž náležel pflegrovi⁵ v Lokti nebo rychtáři v Kynšperku⁶. Jako další doklad soudní pravomoci řádu křížovníků s červenou hvězdou lze pokládat listinu z roku 1490, v níž nejvyšší mistr řádu Mikuláš Puchner a konvent špitálu sv. Františka rozhodují spor mezi obyvateli Ďáblic a nápravníkem Václavem o placení daně z vína⁷. Z hlediska soudních imunit se jeví jako zajímavá listina krále Ladislava z roku 1454, v níž všem zemským sudím, přísežným manům a všem úředníkům v loketském kraji oznamuje, že potvrdil řádu křížovníků s červenou hvězdou jejich privilegia, mimo jiné i vynětí z jurisdikce všech soudů s výjimkou královského a soudu pražského purkrabího, a zakazuje jim obesílat lidi a statky, jež má řád na Loketsku, před tamní soudy⁸. Mladší listinou, popisující skutečný stav soudních imunit v případě řádu křížovníků, je privilegium krále Vladislava z roku 1514⁹. Vladislav Jagellonský na žádost velmistra řádu Václava z Hradešína ustanovuje, aby mistr nebyl v rozporu s královskými privilegii a papežskými bulami poháněn k žádnému církevnímu ani světskému soudu s výjimkou královského, aby křížovnický majetek a lidé patřili pouze před církevní soud. Před zemský soud příslušel spor, jenž se týkal zemských věcí, a špitál i jeho majetek náležely královské komoře.

⁴ ŘKř 11, RBM I, s. 408-410, č. 868. Roku 1332 potvrdil privilegium Václava I. Jan Lucemburský (ŘKř 349) a roku 1350 jeho syn Karel IV. (ŘKř 18, RBM V/2, s. 398-399, č. 780).

⁵ Pfleger byl formální správní hlava oblasti a zástupce panovníka, tzv. zemský správce. Rovněž na hradě v Chebu sídlil burgpfleger, jež na počátku 15. století spravoval už jen chebský hrad a k němu příslušná léna na Chebsku a řídil zemský soud, F. Kubů, Chebský městský, s. 56.

⁶ ŘKř 240a, rok 1383.

⁷ ŘKř 484.

⁸ ŘKř 19.

⁹ ŘKř 45.

Příkladů výše uvedených hospodářských imunit lze najít v archivu křížovnických listin rovněž několik. Už roku 1235 král Václav I. osvobodil bratry špitálu sv. Františka od placení všech cel a mýt z lodí a vozů v celém království¹⁰. Přemysl Otakar II. prominul křížovníkům v Mostě jednu hřivnu stříbra, kterou měli ročně odvádět z jakéhosi pole před městem¹¹, a stejně jako otec osvobodil řád z placení cel a mýt na vodě i na souši¹². Král Jan Lucemburský osvobodil ode všech městských dávek špitál v Ústí nad Labem¹³ a podobně Karel IV. zakázal rychtáři, přísežným a měšťanům v Budějovicích vymáhat od statků tamního špitálu jakékoli sbírky a služby, jak je to obsaženo v privilegiu, jež Karel mistru a řádu křížovníků s červenou hvězdou udělil¹⁴. Král Vladislav Jagellonský potvrdil roku 1489 lidem ze vsí Blatna, Krt, Pastuchovic, Velečína, Žďáru a Ostrovce, náležejících k pražskému špitálu, na jejich žádost listinu velmistra řádu Zdeňka, obsahující některé výsady, a nařídil královským úředníkům a držitelům těchto vsí, aby obyvatelé při jejich výsadách zachovali¹⁵.

J. Žemlička¹⁶ zmiňuje v souvislosti s imunitami zvláštní královskou ochranu, jíž byly vybaveny některé klášterní fundace a jež měla posílit panovnický vliv na konkrétních církevních institucích. Podle autora nebyl „*reálný dosah takových protekcí valný*“¹⁷. Královská ochrana měla předchůdce v ochraně papežské¹⁸. Ochranná papežská privilegia zaručovala relativní bezpečnost vůči zásahům ze strany biskupa, popřípadě arcibiskupa, i ze strany světských a jiných církevních feudálů, a tím současně upevňovala stabilitu řádového jmění. I přesto zůstávalo právní postavení klášterů závislé na uplatňování zakladatelských práv fundátorů, znamenajících určité omezení práv kláštera nebo instituce a to hlavně ve svobodném disponování majetkem¹⁹. Ochrana svatého Stolce byla dvojí: obyčejná (*communis*), při níž nebyl klášter, řád, kostel nebo jiná církevní instituce vyňata z jurisdikce biskupovy, ale nemusela platit biskupské desátky;

¹⁰ ŘKř 7, srv. kapitola 3. Vznik a vývoj řádu.

¹¹ ŘKř 221, CDB V/1, s. 395-396, č. 262.

¹² ŘKř 1, CDB V/2, s. 176-177, č. 578, rok 1269.

¹³ ŘKř 408, srv. kapitola 6.5.

¹⁴ ŘKř 425, rok 1351.

¹⁵ ŘKř 43.

¹⁶ J. Žemlička, *Počátky*, s. 209.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ O královských a papežských ochranných listinách pro řád křížovníků s červenou hvězdou více v kapitole 3. Vznik a vývoj řádu.

¹⁹ L. Jirásko, *Kláštery ve městech v Čechách a na Moravě ve 13. století*, HD 4, 1979, s. 133-164 (konkrétně s. 141).

zvláštní (*specialis*), kdy byl klášter nebo řád podroben přímo kurii, byl vyňat z biskupovy jurisdikce, často i poplatnosti, za to ale musel odvádět poplatky do Říma²⁰. Papežské buly vyjímaly křížovnické špitály z placení papežských desátků²¹, nikoli desátků biskupských²². Stejně tak kostely, darované řádu křížovníků s červenou hvězdou, jenž zde konal duchovní i světskou správu, platily papežské desátky²³. Vedle těchto poplatků byly další finanční zátěží církevních institucí zeměpanské berně, a to buď berně obecná, tj. pravidelná (této generální berni podléhalo veškeré obyvatelstvo království, s výjimkou komorních statků, neplatilo se ani z dominikální půdy, podléhala jí jen půda poddanská), anebo mimořádná (*subsidia*, tj. pomoc zakladateli, králi, jenž měl právo zdanit svou fundaci). Jak již bylo řečeno výše, mohly být instituce od těchto poplatků osvobozeny. Za celý křížovnický řád platil pražský špitál jako správní a hospodářské centrum a podle berního rejstříku z roku 1379 byli křížovníci s červenou hvězdou na sedmém místě mezi platícími kláštery Českého království (platili 230 kop)²⁴.

V souvislosti s hospodářskou situací křížovnického řádu je třeba se zastavit u termínu německé právo (pro mladší období nazývané *emfiteuse*), přinesené do českých zemí početnými kolonisty z bavorského, falckého, saského nebo i chebského sousedství²⁵. *Emfiteutické* právo znamenalo formu dědičného nájmu pozemků poddanských i městských, pronajímaných na delší časový úsek nebo navždy za peněžité úrok. I tato forma vlastnictví byla spojena s povinností platit dávky nebo s povinností pracovat, pro poddaného však znamenala větší zájem na ekonomickém zisku. Většinou rovněž zahrnovala právo prodeje najatého pozemku, samozřejmě se souhlasem vrchnosti, nebo právo jeho odkazu. Ve 13. století se tedy opouští režijní hospodaření, vlastníci půdy získávají pevné platy, obhospodařovatelé pak toto

²⁰ A. Neumann, *Z dějin českých klášterů do válek husitských*, 1936, s. 35. Papež Řehoř IX. přijal špitál sv. Františka v Praze pod ochranu papežského stolce a vedle potvrzení statků a jiných privilegií nařídil špitálu odvádět papeži ročně symbolický poplatek (ŘKř 55a, CDB III, s. 195-198, č. 160).

²¹ V. Bělohávek, *Dějiny*, s. 25. Potvrzení o vyjmutí špitálu z placení papežských desátků najdeme v archivu několik (například ŘKř 98, ŘKř 81, ŘKř 82, ŘKř 87 a další). Tato svá privilegia museli křížovníci chránit, protože několikrát došlo k pokusům je porušit a tyto pak skončily sporem. Křížovníci bránili svá privilegia už v roce 1287, 1309, pak v letech 1313-1327, též roku 1344 a 1386. Konkrétněji lze uvést, že například pražský biskup Jan IV. z Dražic nejprve vynětí řádu křížovníků z poplatnosti uznal, ale už roku 1313 oznamoval další výběr viennských desátků. Nové odvolání křížovníků řešil pasovský probošt Meingot, delegovaný papežem jako soudce. Spor se táhl ještě roku 1317 (Z. Hledíková, *Biskup Jan IV. z Dražic*, s. 68).

²² Roku 1257 pražský biskup Mikuláš potvrdil řádu podací právo a světskou i církevní správu kostelů a zdůraznil, že biskupské desátky ve výši 6 denárů z každého lánů, ať je v držbě křížovníků nebo lidí z farnosti, mají zůstat zachovány (ŘKř 444, CDB V/1, s. 199-200, č. 121).

²³ Srv. kapitola 7. Duchovní správa.

²⁴ H. Jireček (ed.), *Codex juris bohemicus II*, Pragae 1889, s. 130.

²⁵ Rozbor vývoje a jeho příklady z našeho prostředí podává J. Žemlička, *Počátky*, s. 210-230.

německé právo, klášterní nebo řádové velkostatky postupně získávají moc soudní a správní²⁶ a stávají se pozemkovými vrchnostmi. Tato hospodářská změna se nemohla vyhnout ani řádu křížovníků a byla jim potvrzena vydáním listiny králem Janem Lucemburským, jenž roku 1341 povolil řádu vysadit kterékoliv špitální statky jakýmkoli osobám na určitý počet let nebo doživotně emfiteutickým právem²⁷. Rok poté, co křížovníci získali toto právo, vysadil velmistr a řád lány svým poddaným ve vsi Butov²⁸. O případu vysazení tímto právem se rovněž zmiňuje listina z roku 1357, v níž Hynek z Jedle se svými dědici uzavřel smlouvu s velmistrem Lvem a konventem špitálu sv. Františka, jež vedla k ukončení sporu při výměně vsí. Při ní Hynek vykoupil zpět ves Lochkov a dal mistru a bratřím 38 kop 24 grošů a 8 kop obilí za vysazení vsi emfiteutickým právem²⁹. Roku 1368 komtur klatovského špitálu se souhlasem velmistra pronajal německým právem mlýn u vsi Tajanov mlynáři Šimonovi a jeho dědicům za 50 měr pšenice ročně, 110 grošů pražských za mletí a za 12 grošů o svátcích Narození Páně, Velikonocích, Letnicích a k tomu ještě mlynář a dědicové museli platit berni³⁰. V roce 1412 prodal velmistr řádu s pražským konventem nákupním právem svůj mlýn na řece Bílině pod vsí Kájovem³¹. Další příklad je až z roku 1521, kdy naopak mistr špitálu v Chebu Jiří Trauttmann koupil nákupním (emfiteutickým) právem dvůr v Chocovicích, z něhož se platilo 56 kop grošů³².

Podle J. Čechury³³ byl rozsáhlý církevní majetek (jmenovitě pražského arcibiskupství, litomyšlského biskupství, kapitul a většiny klášterů) obhospodařován ve formě koncentrované pozemkové držby, mající podobu velkostatku, tj. uzavřené hospodářské a správní jednotky. Současně se kláštery snažily o vznik velkých koncentrovaných držav. Toto ale nebyl případ řádu křížovníků s červenou hvězdou, jejichž majetková držba byla velice roztržštěná a kteří se ani neúčastnili kolonizace a nepodíleli se na vzniku jediné lokality jako jiné řády.

Pokud se věnujeme hospodářským otázkám, neměli bychom zapomínat ani na další nejružnější formy vlastnictví majetku. Zdá se, že u řádu křížovníků bylo velice

²⁶ J. Čechura, Dvě studie k sociálně ekonomickému vývoji klášterního velkostatku v předhusitských Čechách, Sborník NM, A, XLII, 1988, č.1, s. 4.

²⁷ ŘKř 13, RBM IV, s. 362-363, č. 904.

²⁸ ŘKř 422, více u kapitoly 6.4. Špitál ve Střibře.

²⁹ ŘKř 461.

³⁰ ŘKř 406.

³¹ ŘKř 232.

³² ŘKř 179.

³³ J. Čechura, Dvě studie, s. 2.

rozšířené nadání ve formě věčných rent (dědických platů), jež se ve své konečné podobě nelišily od pronájmů. Tyto renty vznikaly tak, že půjčená peněžní částka, nebyla splácena a místo toho se dlužník zavázal platit pravidelný roční obnos bez ohledu na to, jak velká byla původní částka. Dlužník rovněž ručil svou nemovitostí. Tyto platy byly poskytovány církevními institucím, jež si jimi zajistili trvalý příjem. Případů darování ale i koupě věčných rent je v křížovnickém archivu mnoho. Nejvíce takových rent najdeme v Chebu³⁴ a v pražských městech³⁵.

Ještě lze připomenout rozšířené doživotní renty, kdy řeholník nebyl majitelem, ale jen doživotním uživatelem peněžitého příjmu, pozemků, domů atd. a po jeho smrti přešly tyto požitky a majetky na konvent. I takové případy lze najít v listinách křížovnického archivu. Nejzajímavějším příkladem je listina z roku 1350, v níž lze nalézt mnoho příkladů k výše uvedeným formám křížovnického hospodářství. Tohoto roku rychtář a přísežní města Klatov vysvědčili, že mistr klatovského špitálu Fricek odkázal budoucím mistrům špitálu ve vsi Tetětice, kterou koupil a která čítá 11 dvorů, roční plat 4 kop. Jiné platy kromě obecné berně nesměly být ze vsi vybírány, a pokud by poddaní měli platit pokuty, měl je vybírat mistr klatovského špitálu. Odkaz byl doplněn oznámením, že závěť může být změněna a že do Frickovy smrti nesmí tyto statky spravovat nikdo jiný³⁶. Další příklad můžeme uvést z roku 1388, kdy velmistr Zdeněk a konvent špitálu, shromážděný v kapitule, darují Václavovi, klíčníkovi špitálu, městiště proti jejich dvoru na Poříčí s podmínkou, že si tam postaví dům, jenž po jeho smrti připadne i s městištěm pražskému špitálu³⁷.

Důležitou poznámkou na závěr je, že velmistr byl nejvyšší hlavou řádu nejen po duchovní, správní a soudní stránce, ale rovněž i po stránce hospodářské. Několikrát již bylo řečeno³⁸, že žádný majetek nemohl být koupen, darován nebo prodán bez jeho souhlasu. Podporu tohoto tvrzení lze nalézt i v listinném materiálu. Například v listině vydané někdy po 2. říjnu roku 1313 se uvádí, že všechny křížovnické statky od prvotní fundace slouží nemocným a jejich kněžským i laickým služebníkům a že zde není žádná dělba majetku³⁹.

³⁴ Roku 1375 získali křížovníci v Chebu platy na několika domech za celkem 6 liber haléřů (ŘKř 897), srv. kapitola 6.1. Špitál v Chebu.

³⁵ Listinou z roku 1399 Václav, měšťan Nového Města pražského, vysvědčuje, že má platit převoru a bratřím špitálu sv. Františka těžkou hřivnu grošů (tj. 64 grošů) ročního platu ze svého domu, a to ve dvou splátkách na sv. Havla a na sv. Jiří (ŘKř434).

³⁶ ŘKř 105.

³⁷ ŘKř 280.

³⁸ Srv. kapitola 4. Organizace řádu.

³⁹ ŘKř 87.

11. Závěr

Nejprve je nutné shrnout základní zjištěná fakta týkající se křížovnických špitálů a kostelů ve vymezené oblasti. Všechny špitály se nacházely ve vyspělých královských městech a byly svým založením převážně městské. Z nejrozličnějších důvodů byly později předány do správy řádu křížovníků s červenou hvězdou. Špitály, typické instituce středověké charity, představovaly významné sociální zařízení středověkých měst.

Ve 13. století lze zaznamenat největší rozmach řeholních institucí v českých zemích. Přes tuto konkurenci byl řád křížovníků obdařen mimořádnou panovnickou přízní, a to nejen ve 13. století, ale i ve století následujícím. Po přízni panovnického rodu následovala podpora ze strany šlechty a poté i ze strany vznikající měšťanské vrstvy. Panovnická a šlechtická podpora se však soustředila spíše na pražské řádové centrum. Přízeň panovníka jsem zaznamenala u sledovaných špitálů pouze ve třech případech a to vždy v krátkém časovém období po předání špitálu řádu křížovníků: chebskému špitálu daroval Přemysl Otakar II. dvůr a nějaké další statky, špitálu ve Stříbře ves, Jan Lucemburský zase osvobodil ústecký špitál od městských dávek. Největší podporu získaly špitály ze strany měšťanů. Nejvýrazněji se to projevilo u špitálu v Chebu, který byl obdarováván nejen měšťany, ale také byl podporován chebskou městskou radou a purkmistry; městská rada učinila například dvě nadace ve prospěch špitálu v roce 1375. Taková podpora ze strany představitelů města není u jiných špitálů doložena. Chebský purkmistr a rada podporovali křížovnický špitál i přesto, že nebyl jediným špitálem ve městě (je zde rovněž doložen špitál Německých rytířů); zdá se, že snad přetrvávala myšlenka podpory původního městského špitálu.

Pokud jsem sledovala majetkové nadání jednotlivých špitálů, lze shrnout, že největší podíl na celkovém majetku měly platy a desátky; u špitálu v Chebu je doloženo celkem 36 případů platů nebo desátků (lze k tomu připočítat rovněž více či méně doložené desátky z 21 vsí) a u špitálu v Mostě deset. Jako další druh špitálního nadání lze uvést dvory a statky; v případě špitálu v Chebu napočítáme 11 celých dvorů (k tomu je dvakrát jmenována jako nadace část statku a neurčené statky s pěti osedlými) a v případě mosteckého špitálu známe dva konkrétní případy nadání ve formě statku. Poté následovaly části nebo celé vesnice a vesničky; u chebského špitálu jich lze doložit deset, u špitálu v Mostě čtyři a část vsi. Je zřejmé, že u špitálu v Mostě

druhé místo ve výčtu majetku zastupuje nadání ve formě celých vesnic nebo jejich částí a poté následuje nadání ve formě statků. Špitální majetek byl doplňován dalšími dary v podobě lesů, luk, rybníků, mlýnů, hospod (Cheb) a peněz v hotovosti. Vzhledem k absenci dokladů hospodářského nadání nelze tímto způsobem zhodnotit majetek špitálů v Litoměřicích, Stříbře a Ústí. Otázkou je, zda je to shodou náhod, že zrovna tyto špitály řád ztratil během husitských válek ale špitály bohatěji nadané si udržel. Chebský špitál byl ze studovaných jednoznačně nejbohatší, což lze prokázat nejen velikostí hospodářského zázemí, ale rovněž mnoha případy, kdy si špitál kupoval majetek z vlastních finančních prostředků (zaznamenala jsem osm případů).

Délku působení ve funkci představených špitálů je nesnadné hodnotit, chybí pramenné doklady. Opět pouze u špitálu v Chebu lze říci něco konkrétnějšího, a to vzhledem k dochovanému seznamu komturů v kronice L. Stöhra. Z něho vyplývá, že křížovník byl většinou představeným chebského špitálu od zvolení až do své smrti. Pouze v jednom případě rezignoval na tuto funkci (po prohraném sporu Jan Huller v roce 1469) a v jednom případě odešel, protože se stal velmistrem řádu (v roce 1426 Václav Holub). Nikdy nebyl komtur odvolán. Prvním mistrem křížovnického špitálu se stal představený špitálního bratrstva, které špitál spravovalo před převzetím řádu v roce 1271. Z následujících 18 mistrů nelze u dvou určit délku jejich působení v této funkci, šest bylo ve své funkci méně než deset let, osm méně než 20 let a dva křížovníci byli mistry špitálu dokonce více jak 30 let, jak vyplývá ze seznamu uvedeném ve špitální kronice. Už bylo výše naznačeno, že některé doklady, které přinesl listinný materiál, se od seznamu liší; podle zpráv z křížovnických listin bylo mistrů ve sledovaném období do roku 1526 více (23 mistrů) a délka působení křížovníků ve funkci představených chebského špitálu se také odlišuje, to nelze k torzovitosti zpráv doložit přesně.

Vrchní dozor nad celým řádovým majetkem měl velmistr. Bez jeho vědomí nemohlo být s majetkem jakýmkoli způsobem manipulováno, nesměl být prodán nebo kupován, i když, jak naznačují příklady výše uvedené, nebyl tento vrchní dohled stoprocentní a k výjimkám docházelo. Organizace řádu nebyla složitěji strukturována jako např. u johanitů, u kterých lze určit pět stupňů správy (prvním a nejnižším stupněm byla komenda s komturem, druhým bailliva s baillim, poté následovalo převorství s převorem, na ně navazoval větší celek ve formě velkopřevorství v čele velkopřevorem a pátým nejvyšším stupněm byl velmistr). U křížovníků lze rozlišit

pouze stupně dva: nižší rovinu tvoří komenda s komturem, vyšší stupeň představuje pražský konvent a velmistr, jemuž podléhali rovněž představení slezských špitálů.

Západní a severozápadní Čechy měly ve vývoji celého řádu významné postavení. Důležitostí pro rozvoj řádu se řadí na druhé místo hned za Prahu. Moje práce potvrdila, že studovaný region (zejména západní Čechy) měl své důležité postavení v rámci řádového majetku. Význam oblasti se ještě zvýšil za husitských válek a v době poděbradské. Sídlil zde velmistr i mnoho členů řádu. Zůstalo zde rovněž i po husitských válkách zachováno řádu nejvíce špitálů i kostelů v porovnání se situací celých Čech. Ve sledované oblasti zůstaly ve správě křížovníků špitály v Chebu a Mostu. Řád ztratil v oblasti západních a severozápadních Čech špitály v Litoměřicích, Stříbře a Ústí, mimo ni pak špitály v Sušici, Klatovech, Českých Budějovicích a Písku. Jedinými špitály, jež tedy zůstaly řádu zachovány v době pohusitské, byly špitály v Chebu, Mostě a špitál sv. Františka u paty mostu v Praze. Husitské války přecházely ve správě řádu také některé kostely. Těmi byly kostely v Chlumu sv. Maří, Kynšperku, Karlových Varech, Lokti, Sedlci a Tachově; naopak řád ztratil mnoho kostelů mimo oblast, a to buď natrvalo nebo je musel těžce s povolením panovníka vykupovat zpět. Do západních Čech je rovněž situováno významné křížovnické poutní centrum, od roku 1687 proboštsství v Chlumu sv. Maří, jemuž řád křížovníků s červenou hvězdou propůjčil své řádové znamení, které je dodnes ve znaku městečka. Po Praze lze označit jako dvě nejvýznamnější místa řádu v českých zemích špitál a kostel v Chebu a kostel v Chlumu sv. Maří. Následně lze jmenovat proboštsství na Hradišti sv. Hypolita u Znojma a špitál v Mostě. Z představených všech těchto pěti výše jmenovaných institucí křížovnického řádu, jež přežily husitskou revoluci, byli významní členové, jež tvořili (snad už od doby barokní) radu, pomáhající velmistrovi při řízení a správě celého řádu.

Jako byly západní Čechy důležité pro řád křížovníků, tak naopak jeho činnost byla přínosem pro oblasti, kde působil. Zejména ve městech, kde křížovnické špitály umenšovaly problémy s hygienou a zdravotním stavem obyvatel, byla řádová přítomnost významným faktorem v sociální oblasti. V Chebu město a jeho obyvatelé podporovali špitální činnost řádu a svými dary to dávali najevo. Takovou podporu ze strany města jsem v případě žádného jiného křížovnického špitálu, snad jen s výjimkou ústředního řádového centra v Praze, nezaznamenala.

Významnou složku činnosti řádu, zejména po husitské revoluci, představovala duchovní správa. Jak se zdá, kostely nebyly tak bohatě nadány jako špitály. Konkrétní,

ale velice malý majetek je doložen u kostelů v Chlumu sv. Maří, Kynšperku a Lokti. Není pravděpodobné, že by kostely žádné nadání neměly (většina křížovnických kostelů platila papežský desátek), spíše musíme počítat se ztrátou pramenných dokladů. V popředí zájmu křížovnického řádu byly tedy především špitály, jejichž majetek tvořil základní kostru majetku řádu, a proto řád pečlivě uchovával jeho listinná potvrzení.

Nyní se zastavme u působení křížovnických farářů na jednotlivých farách. Nejprve si položíme otázku, zda lze doložit migraci křížovnických farářů v rámci křížovnických patronátů. Již úvodem musím konstatovat, že byla poměrně malá. Z mnoha zápisů konfirmačních knih, týkajících se kostelů v dané oblasti, a listin v křížovnickém archivu lze vyčíst pouze několik takových případů. Od kostela v Mostě odešel roku 1412 farář ke kostelu v Sedlci a v roce 1424 ke kostelu sv. Štěpána na Rybníčku. Ke kostelu v Sedlci naopak přišli třikrát faráři z řádem spravovaných kostelů (v letech 1396 a 1407 od kostela v Kynšperku a roku 1412, jak už bylo výše uvedeno, od kostela v Mostě). V případě křížovnických kostelů lze doložit jen dvě oboustranné výměny křížovnických farářů; roku 1386, kdy stříbrský farář mění své působíště s farářem pražského kostela sv. Štěpána na Rybníčku, a roku 1396, kdy proběhla výměna farářů mezi kostely v Kynšperku a Sedlci. Později, v roce 1411, přišel ke kostelu ve Stříbře farář z kostela sv. Jindřicha na Novém Městě pražském a o 20 let později od kostela v Sedlci. Z celkového počtu 163 doložených obsazení je devět doložených směn. I kdybychom počítali s nějakými směnami nedoloženými, je to velice malý poměr; u křížovnických kostelů směny farářů, jak se zdá, nebyly častým jevem.

Druhou otázkou je, zda byli faráři, spravující křížovnické kostely, členy řádu nebo zda řádu vypomáhali svěští kněží. V mnoha případech to nelze zjistit. Jen u kostela v Kynšperku, brzy po převzetí kostela řádem křížovníků s červenou hvězdou, můžeme doložit, že ve dvou případech (roku 1298 a roku 1307) mistr řádu neprezentoval ke kostelu křížovnické kněze, ale pražské kanovníky. Tyto případy mohly mít souvislost se sporem, který řád křížovníků vedl až do roku 1311 před papežskou kurií o podací práva ke kostelu v Kynšperku s klášterem ve Waldsassenu. Ve všech 163 případech je doložen křížovník v 95 z nich. Nejvíce jsou křížovníci zastoupeni ve Stříbře (13 křížovníků ze 14 doložených farářů), Mostě (22 křížovníků z 26 farářů), Litoměřicích (11 křížovníků ze 16 farářů), Sedlci (17 křížovníků z 23 farářů) a Kynšperku (22 křížovníků ze 42 farářů).

Doba působení farářů na jednom místě v případech, které můžeme sledovat, nebyla dlouhá. U kostela v Litoměřicích se pohybovala od jednoho do tří let (průměr působení jednoho faráře je přesně dva roky). V Mostě je to v 11 případech od půl roku do tří let. Pouze v posledním případě je toto časové období mimořádně nadprůměrně dlouhé, totiž 24 let (průměr je tři a půl roku). Ve srovnání s kostely právě uvedenými je v případě kostela ve Stříbře délka setrvání farářů výjimečná: jednou devět let, dvakrát deset let a poté čtyři a dva roky (průměr je rovných sedm let). Kostel v Sedlci se, až na tři výjimky, řadí opět ke skupině kratších časových rozmezí od jednoho roku do dvou let (průměr je 3,2 roku). U kostela v Kynšperku, kde máme nejvíce doložených farářů (42), je průměrná délka pět let (časové rozmezí je od dvou do šesti let, výjimkou je sedmnáctileté působení faráře Filipa). Předmětem dalšího studia, pokud to dovolí dochované prameny, by mohl být podíl zastoupení křížovnických farářů a světských farářů, kteří řádu na křížovnických farách vypomáhali a naopak pomoc křížovnických farářů při správě kostelů, které nebyly v péči řádu. Tato pomoc byla nutná zejména po husitské revoluci.

Je samozřejmé, že zjištěné závěry si nemohou činit nárok na úplnost a přesnost, ale tato problematika se jeví jako velice zajímavá a zdá se, že by mohlo její studium pokračovat nejen ve smyslu územního rozšíření zájmové oblasti, tj. studiem celých Čech, ale vhodné by bylo pokusit se také zajít více do hloubky ve studiu jednotlivých křížovnických špitálů a kostelů. Jako další problém, hodný pokračujícího studia, by mohla být podrobnější komparace působení řádu křížovníků s červenou hvězdou s činností a nadáním špitálů a kostelů jiných řádů. Cílem by mělo být zjištění podílu činnosti původního českého řádu křížovníků s červenou hvězdou na špitální péči a duchovní správě v českých zemích.

12. Seznam zkratek

- AUC – Acta Universitatis Carolinae
CDB – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
CIB – Codex iuris Bohemici
ČČH – Český časopis historický
ČČM – Časopis českého muzea
ČD – České dějiny
ČSČH – Československý časopis historický
DP – Documenta Pragensia
FHB – Folia Historica Bohemica
FRB – Fontes rerum Bohemicarum
HD – Hospodářské dějiny
HG – Historická geografie
JSH – Jihočeský sborník historický
LC – Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim
LE – Libri erectionum archidioecesis Pragensis
ME - Monumenta Egrana, Denkmäler des Egerlandes als Quellen für dessen Geschichte
MZK – Minulostí Západočeského kraje
NA – Národní archiv
OKM – Od Karlova Mostu
PA – Památky archeologické
PAM – Památky archeologické a místopisné
RDP – Registra decimarum papalium
RBM – Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
ŘKř – Řád křížovníků
SAP – Sborník archivních prací
SH – Sborník historický
SNM – Sborník Národního muzea
SOA – Státní oblastní archiv

13. Prameny:

Beránek Karel – Beránková Věra, Archiv generalátu a konventu křižovníků s červenou hvězdou v Praze, Státní ústřední archiv v Praze, Praha 1983, I.díl: Listiny, svazek 1.,2.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (CDB) III.1-2 (ed. G. Friedrich et Z. Kristen), Pragae 1942-1962; IV.1-2 (ed. J.Šebánek et S. Dušková), Pragae 1962-1965; V.1-2 (ed. J. Šebánek et S. Dušková), Pragae 1974-1981

Codex iuris Bohemici II (ed. H. Jireček), Pragae 1889

Fontes rerum Bohemicarum V (ed. J. Emler), Pragae 1893

Grassold Anton, Geschichte der Komenda und des Spitals an der Kirche Sti Bartholomai, Eger 1817

Hořčíčka Adalbert (ed.), Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526, Prag 1896

Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim (LC) I-X (ed. J. Emler , F.A. Tingl), Pragae 1867-1886

Libri erectionum archidioecesis Pragensia saeculo XIV et XV (LE) I-VI (ed. C. Borový, A. Podlaha), Pragae 1875-1927, VII (ed. J. Pelikán, H. Pátková), Pragae 2006

Monumenta Egrana, Denkmäler des Egerlandes als Quellen für dessen Geschichte Band. I. 805-1322, (ed. H. Gradl), Eger 1886

Monumenta Vaticana Res Gestas Bohemicas (ed. L. Klincman), Pragae 1903

Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. Tomus I (ed. V. Jenšovská), Pragae 1967-1981

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM) II.- IV, (ed. J. Emler) Pragae 1882-1892, V. (ed. B. Rynešová, J. Spěváček), Pragae 1958-1960

Schlesinger Ludwig (ed), Die Chronik der Stadt Elbogen (1471-1504), Prag 1879

Týž (ed), Stadtbuch von Brüx bis zum Jahre 1526, Praha 1876

Stöhr Leopold, Geschichtsbuch der ritterl. Kreuzherren Komenda in der königlichen Stadt Eger, Eger 1829-1836

Václav Vladivoj Tomek, Registra decimarum papalium čili registra desátků papežských, Pojednání Královské české společnosti nauk VI-6, Praha 1873

14. Literatura

- Bartoš František Michálek** – Rodiště Jakoubka ze Stříbra, Jihočeský sborník historický 9, 1936, s.34-35
- Bělohávek Václav – Hradec Jiří**, Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou, Praha 1930, I.díl: Konvent pražský
- Tíž, Kniha památní na sedmisetleté založení křižovníků s červenou hvězdou (1233-1933), Praha 1933
- Bienenberg Karl Joseph von**, Analekten zur Geschichte des Militärkreuzordens mit dem Roten Sterne, Prag und Wien 1787
- Blahoslavená Anežka Česká, uspořádal Bohumil Svoboda, Praha 1989
- Boháč Zdeněk**, Struktura pozemkové držby v Čechách na prahu husitské revoluce (Pokus o rekonstrukci podle patronátních práv), Folia Historica Bohemica 7, Praha 1984, s. 7-42
- Boříková Jana**, Hospitální řád křižovníků s červenou hvězdou v Sedleci, XII.Historický seminář Karla Nejdla, Sborník přednášek, Karlovy Vary 2003, s.23-27
- Brtek Josef**, Pověsti svobodného královského horního města Horního Slavkova a jeho okolí, Sokolov 1994
- Buben Milan M**, Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, I.díl: Řády rytířské a křižovníci, Praha 2002
- Týž, Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou, Praha 1996
- Týž, Řád křižovníků s červenou hvězdou, Historický obzor č.7-8, 1992, s. 221-229
- Cinke Vladislav**, Organizace českých klášterů ve 13. a 14.století na podkladě provinčním,
- Čapek Rudolf**, Maria Kulm, eine geschichtliche Darstellung des weltberühmten Wallfahrtsortes nebst Beschreibung des Sehenswürdigkeiten, einer Wallfahrtsandacht u. a., Im Selbstverlag 1926
- Čechura Jaroslav**, Dvě studie k sociálně ekonomickému vývoji klášterního velkostatku v předhusitských Čechách, Sborník Národního muzea, řada A, XLII, 1988, č.1, s.2-72
- Týž, Struktura pozemkové držby v západních Čechách na počátku husitské revoluce, Sborník historický 31, 1985, s.5-53

- Čornej Petr**, Bitva před Ústím nad Labem ve starší české a německé tradici, Problémy dějin historiografie VII, AUC-Philosophica et historica 1995, Praha 1999, s. 9-64
- Dějiny Karlovarského kraje (kolektiv autorů), Karlovy Vary 2004
- Dějiny západních Čech (vědecký red. Jan Kumpera), I.díl: Od pravěku do poloviny 18.století, Plzeň 2004
- Encyklopedie českých klášterů (kolektiv autorů: Vlček Pavel, Sommer Petr, Foltýn Dušan), Praha 1997
- Fiala Jaroslav**, Osídlení Sedlecka na přelomu 12. a 13. století, Minulostí Západočeského kraje XXVIII, 1992, s. 33-83
- Fiala Zdeněk**, Správa a postavení církve v Čechách od počátku 13. do poloviny 14.století, Sborník historický 3, 1953, s. 64-88
- Frind Anton**, Die Kirchengeschichte Böhmens II–IV, Prag 1866- 1878
- Gnirs Anton**, Topographie der historischen und Kunst-Denkmale in Böhmen, XLIII, Der politische Bezirk Elbogen, Prag 1927
- Gradl Heinrich**, Geschichte des Egerlandes, Prag 1893
- Hledíková Zdeňka**, Donace církevním institucím v Čechách v prvním dvacetiletí 15. století (Statistický přehled), Sborník Husitství, renesance, reformace I, red. J. Pánek, M.Polívková, M. Rejchrtová, Praha 1994, s. 251-260
- Táž, Farnosti na Chebsku počátkem 16. století (na okraj edice řezenského vizitačního protokolu z r. 1508), Minulostí Západočeského kraje 26, 1990, s. 275-282
- Táž, Biskup Jan IV. z Dražic, Praha 1992
- Táž, Ke studiu a možnostem využití patronátních práv v předhusitských Čechách, Folia Historica Bohemica 7, 1984, s. 43-99
- Táž, K otázkám vztahu duchovní a světské moci v Čechách ve druhé polovině 14. století, ČsČh 24, 1976, s. 244-277
- Táž, Pražské klášterní špitály od 13. do počátku 15. století, Documenta Pragensia 7/1, 1988, s. 74-90
- Hoffmann František**, České město ve středověku, Praha 1992
- Hojda Zdeněk – Pešek Jiří**, Osídlení a feudální rozdrobenost Plzeňského kraje (na základě berního rejstříku z r.1379), Historická geografie 18, 1979, s. 103-163
- Hradec Jiří**, Zápasy rytířské a nerytířské o Chlum sv. Maří, Od Karlova Mostu č. 2, ročník V, 1932, s. 57-60
- Týž, Paměti o Karlových Varech, Od Karlova Mostu č.2, ročník VI, 1933, s. 70- 90

- Irauschek Johann**, Geschichte Elbogens bis zum Ausgange des Hussitenkriege, Programm der k. k. staats – realschule in Elbogen, Elbogen 1906, s. 3-22
- Jacksche Franz**, Geschichte des Mitterlichen Ordens der Kreuzherren mit dem Roten Sterne, Prag 1904
- Jahnel Karl – Marian A.**, Das Spital und die Kirche St. Materni ausserhalb der Mauern in Aussig, Aussig 1924
- Jirásko Luděk**, Ke genezi Stříbra a jeho středověkých staveb, MZK XXII, 1986, s.131-153
- Týž, Kláštery ve městech v Čechách a na Moravě ve 13.století, Hospodářské dějiny 4, Praha 1979, s.133-164
- Kaiserová Kristina – Kaiser Vladimír**, Dějiny města Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1995
- Kašíčka František – Nechvátal Bořivoj**, Loket, Praha 1983
- Kejř Jiří**, Vznik městského zřízení v českých zemích, Praha 1998
- Kincl Jaromír**, Dva testamenty šlechtice Kojaty, Acta Universitatis Carolinae Iuridica 3, 1978, s. 301-320
- Klsák Jiří**, Archeologické výzkumy Karlovarského muzea v roce 2002, XII. Historický seminář Karla Nejdla, Sborník přednášek, Karlovy Vary 2003, s.8-12
- Koutecká Helena**, Stručný místopis Mariánské úcty v Čechách a na Moravě, Praha 1992
- Kubů František**, Chebský městský stát (počátky a vrcholné období do počátku 16. století), České Budějovice 2006
- Kuča Karel**, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I-IV, Praha 1996-2000
- Kybal Vlastimil**, Svatá Anežka Česká, Brno 2001
- Lorenz Willy**, Die Kreuzherren mit dem roten Stern, Königstein 1964
- Neumann Augustin**, Prameny k dějinám duchovenstva v době předhusitské a Husově, Studie a texty V, 1926
- Týž, Předhusitské kláštery a veřejné blaho, Příloha Revue Pax, Praha 1939
- Týž, Z dějin českých klášterů do válek husitských, Příloha Revue Pax, Praha 1936
- Novotný Václav**, České dějiny I/3, Čechy královské za Přemysla I. a Václava I., Praha 1928
- Nový Rostislav**, K sociálnímu postavení farského kléru v Čechách v době předhusitské, Sborník historický 9, 1962, s.137-192

- Týž, Pražské předhusitské špitály, Documenta Pragensia VII/1, Praha 1987, s. 62-73
- Od Karlova Mostu, Zprávy z řádu křižovníků s červenou hvězdou, ročník I-VI, Praha 1928-1933, red. Václav Bělohávek
- Pelant Jan**, Města a městečka Západočeského kraje. Stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst, Plzeň 1984
- Pešta Jan**, Encyklopedie českých vesnic (Vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách), Díl III. Západní Čechy, Praha 2005
- Polc Jaroslav**, Světice Anežka Přemyslovna, Praha 1988
- Pröckl Vinzenz**, Eger und das Egerland, Falkenau 1877
- Týž, Geschichte der königlichen Stadt Karlsbad, Karlsbad 1884
- Týž, Kurzgefasste Geschichte der Stadt Königsberg und unrer Umgebung, Königsberg 1884
- Profous Antonín**, Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny I-III, Praha 1947-1951
- Profous Antonín-Svoboda Jiří**, Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny IV, 1957
- Prokop Vladimír**, Kapitoly z dějin Sokolovska, Sokolov 1994
- Roubík František**, Mapa zaniklých osad, Praha 1959
- Roučka Bohuslav**, Majetek a správa českých špitálů, Československé zdravotnictví, ročník 13, č.5, 1965, s.255-262
- Týž, Špitály, jejich majetek, správa a postavení v daňovém systému českého feudalismu, Právně-historické studie 12, 1966, s.41-87
- Týž, Vznik a postavení českých špitálů, Československé zdravotnictví, ročník 13, č.3, 1965, s.130-139
- Rudolf Vlastimil**, Majetek pražského špitálu křižovníků s červenou hvězdou, Res Historica 1, 1992, s.7-19
- Týž, Majetkové poměry křižovníků s červenou hvězdou, Diplomová práce na FF UK, 1981
- Sádlo Vojtěch**, Kostel sv. Františka u křižovníků v Praze, Praha 1941
- Sedláček Augustin**, Místopisný slovník království českého, 1998, fotoprint z roku 1909
- Týž, Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách, Praha 1923
- 740 let města Kynšperka nad Ohří (kolektiv autorů), Kynšperk 1972

- Sokolovsko...nejen vzpomínky (kolektiv autorů), Sokolov 1999
- Soukupová Helena**, Anežský klášter v Praze, Praha 1989
- Svátek Josef**, Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy,
Zvláštní příloha ke Sborníku archivních prací XX, 1970, s.520-529
- Svoboda Miroslav**, Postavení a správa patronátních kostelů johanitského řádu
v předhusitských Čechách, Časopis Národního muzea, řada historická, ročník
174, číslo 1-2, 2005, s.1-21
- Svobodný Petr- Hlaváčková Ludmila**, Pražské špitály a nemocnice, Praha 1999
- Šamánková Eva**, Cheb, Praha 1974
- Táž, Litoměřice, Praha 1982
- Šimák Josef Vítězslav**, Středověká kolonizace v zemích českých, České dějiny I/5,
Praha 1938
- Šimek Emanuel**, Chebsko, Brno 1955
- Šmahel František**, Farní majetek v předhusitských Čechách, Roczniki
Humanistyczne 34, 1986, s. 465-470
- Týž, Husitská revoluce III, Praha 1995-1996
- Teršípová Věra**, Rytířské a křížovnické řády a jejich špitální a charitativní činnost ve
městech severozápadních Čech do počátku 15.století, diplomová práce PF UJEP,
Ústí nad Labem 2000
- Tomas Jindřich**, Města v severozápadních Čechách ve 13.století, Hospodářské dějiny
4, 1979, s. 69- 132
- Tomek Václav Vladivoj**, Dějepis města Prahy I, Praha 1892
- Týž, O počátcích řádu křížovníků s červenou hvězdou, Památky archeologické I.,
Praha 1854-1855, s.210-214
- Vaněček Václav**, Studie o imunitě duchovních statků v Čechách do polovice
14.století, Praha 1928
- Týž, Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém
státě (12.-15.století), I. Zakladatelská práva, Praha 1933, II. Pozemková vrchnost
a imunita hospodářská, Praha 1937, III. Imunita soudní, Praha 1939
- Vaněk Vojtěch**, Rejstříky papežských desátků a možnosti jejich využití, Český
časopis historický 100, 3/2002, s. 497-521
- Vašek Bedřich**, Dějiny křesťanské charity, Olomouc 1941
- Velímský Tomáš**, Hradišci Všebor a Kojata a počátky vrcholně středověkého Mostu,
ČČH 90/1992, č.3, s. 321-334

Týž, Hrabišici, páni z Rýzmburka (Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska), Praha 2002

Týž, Zur Problematik der Stadtgründung des 13. Jahrhunderts in Kynšperk nad Ohří (Königsberg), Památky archeologické a místopisné 83, 1992, s. 105-148

Vlasák Vladimír – Vlasáková Eva, Dějiny města Lokte, Locket 2004

Zilynská Blanka, Jakoubek ze Stříbra a dobová církevní správa, in: Jakoubek ze Stříbra. Texty a jejich působení, Ota Halama a Pavel Soukup, Praha 2006, s. 9-48

Žemlička Josef, Královský číšník Zbraslav a jeho dědictví z první poloviny 13.století, Historická geografie 21, 1983, s.117-132

Týž, Nezdařená městská založení v Čechách ve 13.století, Hospodářské dějiny 4, 1979, s.43-68

Týž, Počátky Čech královských (1198-1253), Proměna státu a společnosti, Praha 2002

Týž, Století posledních Přemyslovců, Praha 1986

15. Summary

Knight order of crusaders of red star is the only male catholic church order of Czech origin. It is connected to the beginning of Franciscan movement in the Czech lands and to the personality of St. Agnes the Czech, who founded a hospic for the poor, sick and elderly in 1233. This hospic was built together with cloister of female branch of the Franciscan order in neighbourhood of St. Hastal church in the Old Town of Prague. Running of the hospic was apointed to lay fraternity. In 1234, king Wenceslas I. adressed a protective document to the fraternity, shortly followed by a Papal bull, which ensured subordination of Na Františku cloister directly to Papal stool. Another bull from 1237 became also the confirmation document of the new order, appointed to run the hospic.

The order became independent by-law, but property-wise it stayed dependent on the St. Frances cloister. The following year, Agnes in behalf of the cloister gave up all their fortune and the Pope Gregory IX gave the hospic together with all its belongings to master and friars of the hospic order. In 1252 the base stone was laid to the new hospic and church of the order, the central residence at the end of the old Judith's Bridge. Moving to the new quarters marked the end of a first phase of order's development and it was a beginning of a new era for the order. At that time the order got its typical name, in June of 1252 the bishop gave it the sign of red cross with a six-cornered red star.

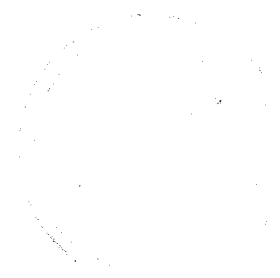
Around the half of 13th century the order expanded outside Prague. We can see churches and hospices of the crusaders all around Bohemia, but also in Moravia and Silesia. The order not only looked after the sick, later on were the order members trusted also with the parish administration. The paper of bishop Nikolaus dated to 1257 lists sixteen churches, in which there were parish duties executed. By 1329 there were even twelve more. The time of order expansion came to an end with fire in the Prague hospic in November of 1378. The hussite trouble brought other damages, the wave of violence hit most churches, hospices and other order property. The order members flew to the west of the country and to Moravia and Silesia. The most of them left for Eger, with the master of the order. It was around then, when the activity of the order focused more on parish rather than hospic administration and it stayed the main activity of the order till 20th century.

The thesis follows workings of the crusaders of red star in the west, north-west and partly north Bohemia, the development of particular hospices, parish administration executed by the order and property backround of the particular hospices and churches, namely in Eger, Litomeritz, Brüx, Myza and Aussig upon Elbe and churches in Blatno, Eger, Culm, Litomeritz, Karlsbad, Königsberk, Elbogen, Brück, Sedlec, Myza, Tachau, Tyss and some of their daughter churches. Following chapter is devoted to the order property in the observed area that cannot be connected to a concrete hospic or church. Another chapter summarizes the economical side of life of the order.

Time scale of the thesis is marked by two dates, beginning with the foundation of the St. Frances hospic by St. Agnes of Czech in 1233 and ending with arrival of new ruling dynasty to Czech throne in the personality of Ferdinand I in 1526. In almost three hundred years of the order existence, it saw the leadership of 22 masters, later grand masters, it flourished, but also it stepped aside from the favour of governing dynasty, noble and bourgeois supporters and witnessed change of the originally hospic order to order of cannon friars. With regards to the fact, that the literature depicting history and activities of the order and is mostly concentrated on the central Prague area, presented thesis should contribute to knowledge of up to now neglected side of the order history, thea being its activities in western and north-western Bohemia, where the order activity wasn't interrupted by the hussite wars.

Seznam příloh:

1. Seznam mistrů a velmistrů řádu křížovníků s červenou hvězdou do roku 1526
2. Mapa č.1: Majetek křížovnického špitálu v Chebu
3. Mapa č.2: Majetek křížovnického špitálu v Mostě
4. Mapa č.3: Mapa špitálů řádu křížovníků s červenou hvězdou v Čechách před husitskou revolucí
5. Mapa č.4: Mapa špitálů řádu křížovníků s červenou hvězdou v Čechách po husitské revoluci
6. Výpůjční tabulka

Seznam mistrů a velmistrů řádu křížovníků s červenou hvězdou do roku 1526

1. Albert	1237-1248
2. Konrád	1248-1260
3. Merbot	1260-1276
4. Otto	1276-1282
5. Ekard	1282-1296 (?)
6. Fridrich I.	1296-1313
7. Rudiger	1313-1324
8. Oldřich	1324-1351
9. Jindřich	1351-1352 (?)
10. Lev	1352-1363
11. Fridrich II.	1363-1380
12. Zdeněk	1380-1407 (?)
13. Jan ze Zdenic	1407(?) -1419
14. Mikuláš Čápský	1419-1426
15. Jan Čápský	1426
16. Václav Holub	1426-1428
17. Erasmus Karlovarský	1428-1454
18. Ondřej Pesmet	1454-1460
19. Jan Hulec	1460
20. Mikuláš Puchner	1460-1490
21. Matěj z Třebska	1490-1511
22. Václav z Hradešína	1511-1552

Mapy – legenda:

Zelená barva = platy a desátky

Růžová barva = statky a dvory

Oranžová barva = celé vesnice

Žlutá barva = sporné záležitosti nebo jiné než platy, statky a vesnice

Mapa č.1: Majetek křížovnického špitálu v Chebu

(Administrativní mapa Západočeského kraje z roku 1960)

Sporná místa (žlutá barva): Dvory (otázka zda jde o Dolní či Horní Dvory)

Lomany (v některých případech také nevíme zda
Dolní či Horní Lomany)

Doubrava (nelze rozlišit, o kterou ze dvou
uvedených se jedná)

Vackovec (lenní právo na hospodu)

Schönlind a Lauterbach (u obou opět dvě možné
lokalizace)

Dobrá, Oberthelau, Vechlern, Reichensbach, Rusov
– nelze lokalizovat

Platy z 21 vsí uvedených A. Frindem (Die
Kirchengeschichte Böhmens II, s.266):

(Fischern u Hohenbergu, Oberschön=Horní Dvory, Unterpilmersreuth=Dolní Pelhřimov, Au, Sebenbach, Dürbach, Kornau - všechny ležely u vsi Wogau=Vokov, Watzgenreuth=Vackovec, Honnersdorf=Jindřichov, Rossenreuth ležel u Horních Loman, Schlada=Slatina, Seuchenreuth ležel u Ostrohu, nelokalizovatelné jsou Kneba, Hirschfelde, Friedensreuth, Reissig)

Mapa č.2: Majetek křížovnického špitálu v Mostě

(Mapa okresů z roku 1960)

Sporná místa (žlutá barva): Nemilkov

Schartendorf (nelokalizovatelná ves)

Ves sv. Václava, Kájov a Taschenberg (Tasova
Hora) – dnes části města Mostu

Mapa č.3: Mapa špitálů řádu křížovníků s červenou hvězdou v Čechách do
husitské revoluce

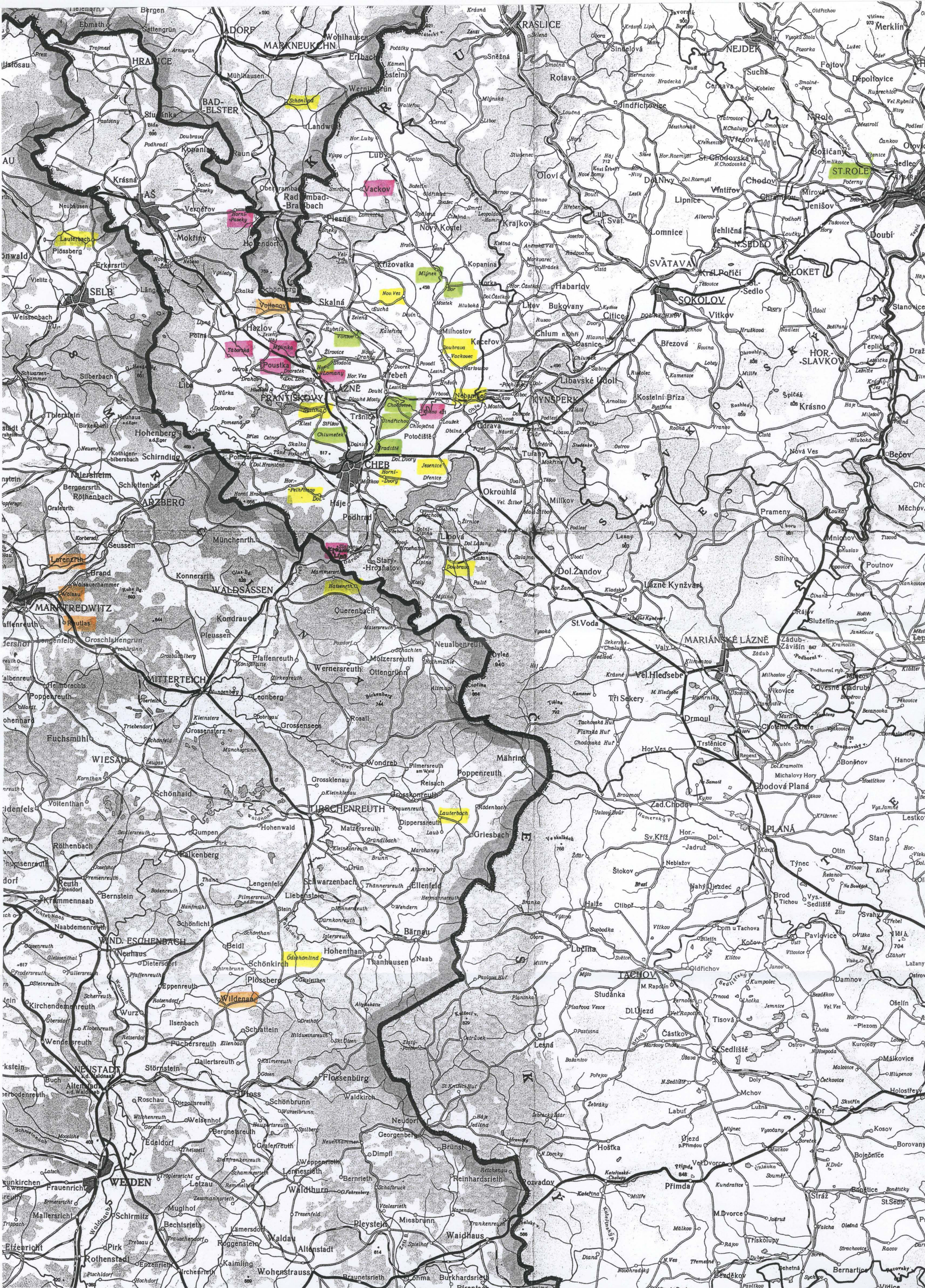
(Mapa ze školního atlasu světa z roku 1989)

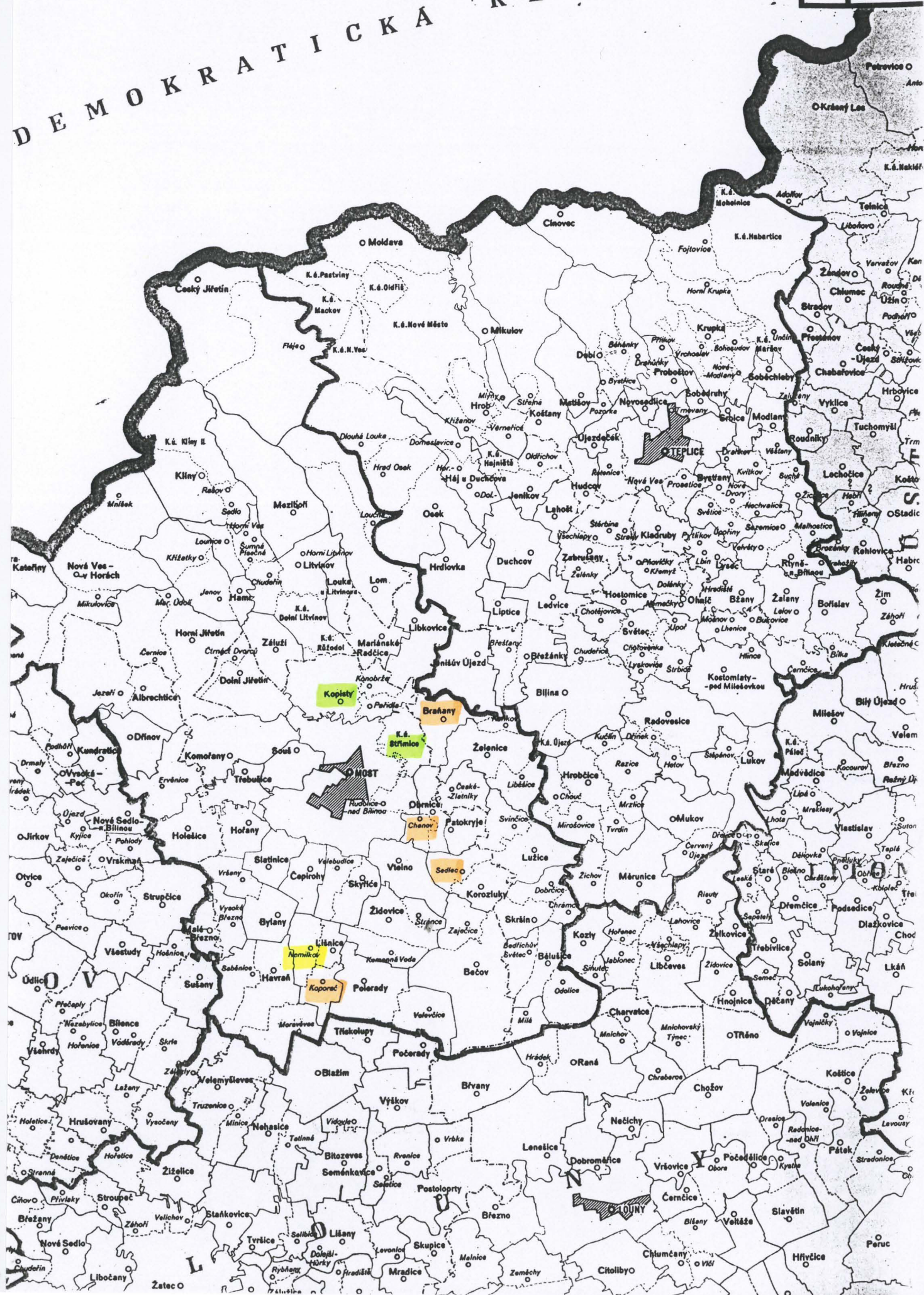
Špitály vyznačeny zelenou barvou

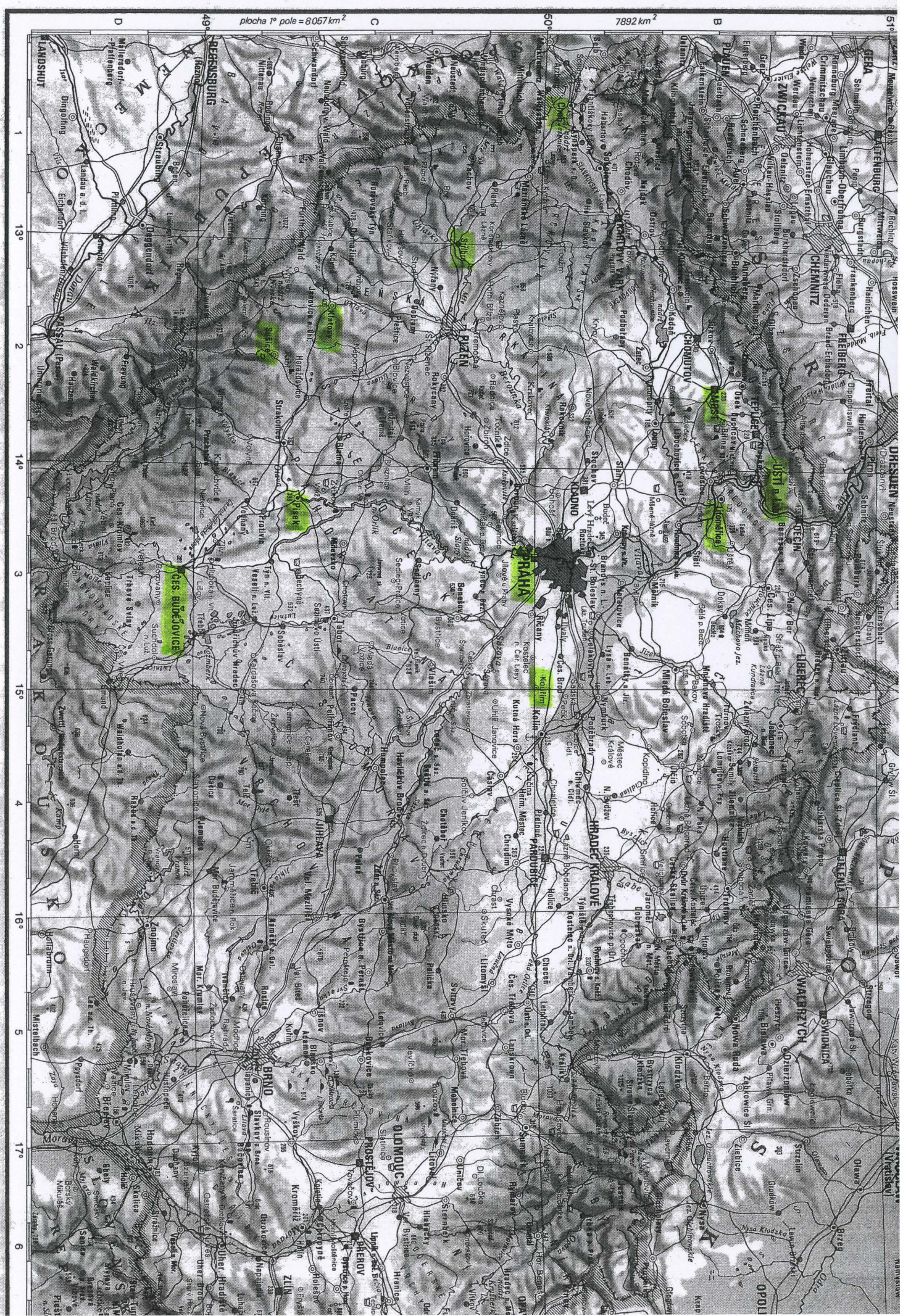
Mapa č.4: Mapa špitálů řádu křížovníků s červenou hvězdou v Čechách po
husitské revoluci

(Mapa ze školního atlasu světa z roku 1989)

Špitály vyznačeny zelenou barvou

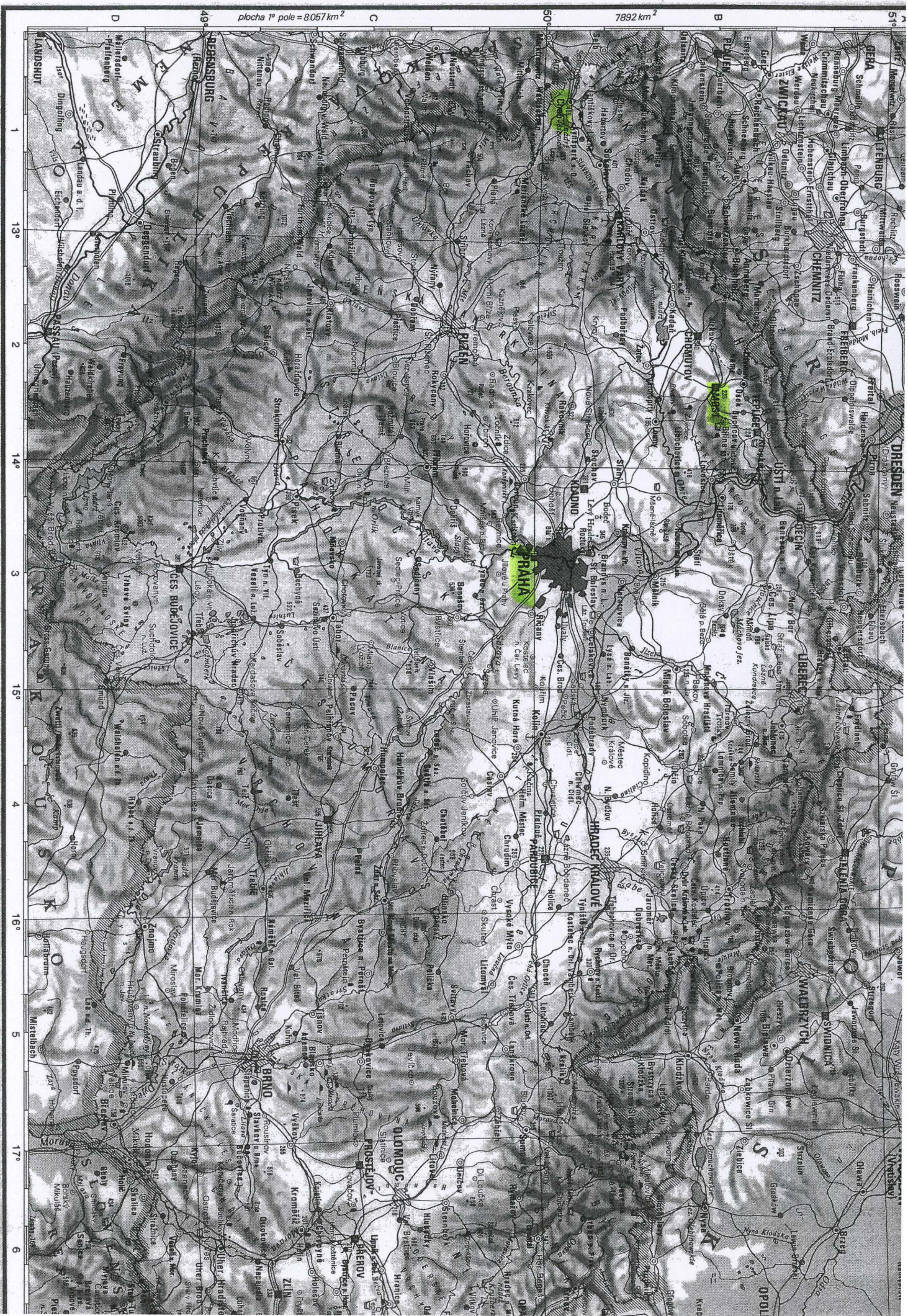

plocha 1° pole = 8057 km²

7892 km²

1 13° 2 14° 3 15° 4 16° 5 17° 6

[illegible]